

AĞUSTOS 2021

Yüksek Lisans – Mimarlık

DİLARA ERBALCI

**T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE APARTMAN
BİNALARININ PLAN ŞEMASI ÜZERİNDEN
İNCELENMESİ
(GAZİANTEP ÖRNEĞİ)**

**MİMARLIK ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**DİLARA ERBALCI
AĞUSTOS 2021**

**Tarihsel Süreç İçerisinde Apartman Binalarının Plan Şeması
Üzerinden İncelenmesi
(Gaziantep Örneği)**

**Hasan Kalyoncu Üniversitesi
Mimarlık
Yüksek Lisans Tezi**

**Danışman
Prof. Dr. Zehra Kaya DİNÇER**

**Dilara Erbalcı
Ağustos 2021**

© 2021 [DİLARA ERBALCI]



**LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜNE
YÜKSEK LİSANS KABUL VE ONAY FORMU**

Mimarlık Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi **Dilara ERBALCI** tarafından hazırlanan “**Tarihsel Süreç İçerisinde Apartman Binalarının Plan Şeması Üzerinden İncelenmesi (Gaziantep Örneği)**” başlıklı tez, **27/08/2021** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucu **başarılı** bulunarak jürimiz tarafından **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Görevi

Unvanı, Adı ve Soyadı

İmzası:

Kurumu/Üniversitesi

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Zehra Kaya DİNÇER

Hasan Kalyoncu Üniversitesi

Jüri Başkanı

Doç. Dr. Timur KAPROL

Kırklareli Üniversitesi

Jüri Üyesi

Öğr. Üyesi Aydanur YENEL

Hasan Kalyoncu Üniversitesi

Bu tez Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. İbrahim Halil GÜZELBEY
Enstitü Müdürü Vekili

İlgili tezin akademik ve etik kurallara uygun olarak yazıldığını ve kullanılan tüm literatür bilgilerinin referans gösterilerek ilgili tezde yer aldığını beyan ederim.

Dilara ERBALCI

ÖZET

TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE APARTMAN BİNALARININ PLAN ŞEMASI ÜZERİNDEN İNCELENMESİ (GAZİANTEP ÖRNEĞİ)

ERBALCI, Dilara

Yüksek Lisans Tezi, Mimarlık

Tez Yöneticisi: Prof. Dr. Zehra Kaya Dinçer

Ağustos 2021

159 Sayfa

Hızlı nüfus artışına çözüm olarak üretilen apartman binaları, ortaya çıktığı ilk tarihlerden itibaren kullanıcılar tarafından tercih edilen bir konut türü olmuştur. Ülkemizde Tanzimat Fermanı'ndan sonra ilk olarak İstanbul'da görülmeye başlanmış, 1950 yıllarından sonra ülke genelindeki birçok kentte yapılmaya başlanmış ve yaygınlaşmıştır.

Bu çalışma, Gaziantep kentinin ilk imar planı olan Hermann Jansen Planı (1938) ile üçüncü imar planı Zühtü Can Planı (1970) arasında yapılan, kentin ilk apartman binaları olma özelliğini taşıyan yapıların tespit edilmesini ve bu yapıların plan şeması üzerinden nasıl bir gelişim gösterdiğini ortaya koymayı amaçlamıştır.

Temelde bir apartman araştırması olan bu çalışmada, apartman binalarının ortaya çıkışı ve bu sürece etki eden faktörler ele alınmıştır. Dünya genelinden başlayarak Gaziantep kenti özeline kadar ilk apartman örnekleri incelenmiştir. Gaziantep kentinde ilk apartman binalarının görüldüğü Atatürk Bulvarı, daha sonra Ordu Caddesi yönünde gelişim gösteren mahallelerde alan çalışması yapılmış, bulunan örnekler plan şeması üzerinden incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Gaziantep, Apartman, Konut, Apartmanlaşma, Tarihsel Süreç

ABSTRACT

HISTORICAL PROCESS INVESTIGATION OF APARTMENT BUILDINGS ON THE PLAN SCHEME (CASE OF GAZIANTEP)

ERBALCI, Dilara

M.Sc. in Architecture

Supervisor: Prof. Dr. Zehra Kaya Dinçer

August 2021

159 Pages

Apartment buildings, which are produced as a solution to rapid population growth, have been a type of housing preferred by users since the first dates they emerged. It was first seen in Istanbul after the imperial edict of reorganization in our country, and after 1950, it started to be made in many cities across the country and became widespread.

This study aims to identify the buildings that are the first apartment buildings of the city, made between the Hermann Jansen Plan (1938), the first zoning plan of the city of Gaziantep, and the third zoning plan, Zühtü Can Plan (1970), and to reveal how these buildings developed through the plan scheme.

In this study, which is basically an apartment research, the emergence of apartment buildings and the factors affecting this process are discussed. Starting from all over the world, the first apartment examples have been examined, especially in the city of Gaziantep. In the city of Gaziantep, Atatürk Boulevard, where the first apartment buildings were seen, and then in the neighborhoods that developed in the direction of Ordu Street, field studies were carried out and the samples found were examined on the plan scheme.

Key Words: Gaziantep, Apartment, Hausing, Apartmentization, Historical Process

Çok kıymetli aileme...

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam boyunca bana her zaman destek olan, her türlü konuda yol gösteren, değerli bilgileri ile bana ışık tutan değerli danışmanım, Sayın Prof. Dr. Zehra Kaya Dinçer'e sonsuz teşekkürler.

Çalışmam boyunca bilgi birikimlerinden ve arşivlerinden yararlandığım Mimar Haluk Tazebay'a, Mimar Gülay Ergün'e, Mimar Ömer Faruk Arpacıoğlu'na, Asım Mihçioğlu'na ve Mimar İrem Köse'ye çok teşekkürler.

Çok değerli bilgi birikimini benimle paylaşan dedem Mustafa Uzer'e çok teşekkür ederim.

Lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca bana desteğini ve sabrını hiç esirgemeyen sevgili annem Sevgi Erbalcı'ya, maddi ve manevi her zaman arkamda olan babam Murat Erbalcı'ya, kardeşlerim Haluk Furkan Erbalcı ve Ömer Erbalcı'ya çok teşekkür ederim.

Ayrıca aramızda olsaydı benimle gurur duyacağına ve bana destek olacağına inandığım dedem Hamit Erbalcı'ya sonsuz özlemle...

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	vi
ABSTRACT	vii
TEŞEKKÜR.....	ix
İÇİNDEKİLER.....	x
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiv
BÖLÜM 1.....	1
1. GİRİŞ	1
1.1. Çalışmanın Amacı	1
1.2. Çalışmanın Kapsamı	2
1.3. Çalışmanın Yöntemi	2
BÖLÜM 2.....	3
2. APARTMAN BİNALARININ OLUŞUMU	3
2.1. Apartman Kavramı	3
2.2. Dünyada Apartman Binalarının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi	4
2.3. Türkiye’ de Apartman Binalarının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi	19
2.3.1. Türkiye’ de 1950 Öncesi Apartman Binaları ve Örnekleri	20
2.3.2. Türkiye’ de 1950 Sonrası Apartman Binaları ve Örnekleri	44
BÖLÜM 3.....	54
3. GAZİANTEP KENTİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ VE MİMARİ BİÇİMLENİŞİ	54
3.1. Gaziantep Kentinin Genel Özellikleri	54
3.1.1. Coğrafi Özellikleri	54
3.1.2. Tarihi Gelişimi	56

3.1.3. Fiziki Gelişimi	58
3.2. Gaziantep Kentinin Mimari Biçimlenişi.....	61
3.2.1. Geleneksel Gaziantep Evleri ve Özellikleri.....	62
3.3. Gaziantep Kenti İmar Planları.....	68
3.3.1. Hermann Jansen Planı (1938).....	69
3.3.2. Hamit Kemali Söylemezoğlu – Kemal Ahmet Aru Planı (1950)	72
3.3.3. Zühtü Can Planı (1974)	74
3.3.4. Nazım İmar Planı (1990)	76
BÖLÜM 4.....	79
4. GAZİANTEP KENTİ APARTMAN BİNALARINA GEÇİŞ VE İLK	
DÖNEM APARTMAN BİNALARI.....	79
4.1. Gaziantep Kenti Apartman Binalarına Geçişte Etkili Olan Faktörler	79
4.1.1. Nüfus Hareketleri.....	79
4.1.2. Aile Hayatı.....	80
4.1.3. Sosyal Statü	80
4.2. Gaziantep Kenti İlk Dönem Apartman Binaları.....	81
4.3. Apartman Binaları Örnekleri.....	88
4.3.1. Abdülkadir Göksel Apartmanı.....	89
4.3.2. Ömer Ersoy Apartmanı	91
4.3.3. Mahmut Ersoy Apartmanı	93
4.3.4. İstasyon Evleri 5787 Ada 1 Parsel (A Blok)	95
4.3.5. İstasyon Evleri 5787 Ada 1 Parsel (B Blok).....	97
4.3.6. İstasyon Evleri 5792 Ada 3 Parsel (A Blok)	99
4.3.7. İstasyon Evleri 5792 Ada 3 Parsel (B Blok).....	101
4.3.8. İstasyon Evleri 5792 Ada 3 Parsel (C Blok).....	103

4.3.9. Ali İhsan Api Apartmanı	105
4.3.10. Mustafa Ersoy Apartmanı.....	107
4.3.11. Aziz Kervancıoğlu Apartmanı	109
4.3.12. Cemil Alevli Apartmanı	111
4.3.13. 13 Nolu Yapı.....	115
4.3.14. Asım Samlı Apartmanı	117
BÖLÜM 5.....	120
5. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	120
KAYNAKLAR.....	126
EKLER.....	134
Ek – 1: 05.02.2021 Tarihinde Mimar Gülay Ergün ile Yapılan Soru-Cevap ...	134
Ek – 2: 07.02.2021 Tarihinde Mimar Haluk Tazebay ile Yapılan Soru-Cevap	136
Ek – 3: Ömer Ersoy Apartmanı Kroki (Ömer Faruk Arpacıoğlu) (bkz. s:91) ..	138
Ek – 4: Mahmut Ersoy Apartmanı Kroki (Haluk Tazebay) (bkz. s:93)	139
Ek – 5: Öğretmen Evleri Kroki (Haluk Tazebay).....	139
Ek – 6: Kişisel Görüşme Notlarıyla Oluşturulan İlk Apartman Binalarından Örnekler	140
Ek – 7: ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi ‘2013’	141

TABLÖLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1.1: Çalışmanın Kapsamı.....	2
Tablo 2.1: 1927-1970 Yılları Arasında İstanbul ve Ankara'da Konut Yapıları Stoku ile Apartman Binalarının Kent Yapı Stoku İçindeki Yüzdelik Oranları	49
Tablo 2.2: İlk Dönem Apartman Binalarında Sofa Kullanımı	51
Tablo 2.3: Türkiye'de Apartmanlaşmayı Etkileyen Faktörler	53
Tablo 3.1: Gaziantep Yıllara Göre Nüfus Artışı	68
Tablo 3.2: Gaziantep Kenti Kırılma Noktaları	68
Tablo 3.3: Zühtü Can Planı Kentsel Arazi Kullanımı	75
Tablo 3.4: Ek İmar Planları	77
Tablo 5.1: Apartmanların Plan Şeması	124

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 2.1: İnsula Apartman Blokları.....	4
Şekil 2.2: İnsula Apartman Blokları Çeşitli Arazi Kullanımı.....	5
Şekil 2.3: İnsula Kalıntıları, Roma	5
Şekil 2.4: Court Of Appeal Konut Binası, İspanya	6
Şekil 2.5: Le Menestrel Apartman Binası, Paris	7
Şekil 2.6: Orta ve Kuzey Avrupa'da Yaygın Olarak Görülen Apartmanlara Hamburg 'dan Plan Örneği.....	8
Şekil 2.7: Orta ve Kuzey Avrupa'da Yaygın Olarak Görülen Apartmanlara Hamburg 'dan Cephe Örneği.....	8
Şekil 2.8: Amerikada Apartman Türü Konutlara Örnekler	9
Şekil 2.9: Amerika'daki Apartman Türü Konutların En Bilineni Dakota Planı	10
Şekil 2.10: Dakota Apartman Binası, Amerika.....	10
Şekil 2.11: Dakota Apartman Binası Günümüz	11
Şekil 2.12: Apartman Binası Planı	11
Şekil 2.13: Apartman Binası, Paris	12
Şekil 2.14: Apartman Binası Günümüz	12
Şekil 2.15: Casa Batllo Planı	13
Şekil 2.16: Casa Batllo Apartman Binası, Barselona.....	14
Şekil 2.17: Casa Batllo Apartman Binası Günümüz	14
Şekil 2.18: Casa Mila Planı.....	15
Şekil 2.19: Casa Mila Apartman Binası, Barselona	15
Şekil 2.20: Casa Mila Apartman Binası Bacaları.....	16
Şekil 2.21: Casa Mila Apartman Binası Günümüz	16
Şekil 2.22: Casa Mila Apartman Binası İç Avlu.....	16
Şekil 2.23: Berlin'de Apartmanlardan Oluşan Britz Yerleşkesi Vaziyet Planı.....	17
Şekil 2.24: Britz Yerleşkesi	17
Şekil 2.25: Britz Yerleşkesi Günümüz	18

Şekil 2.26: Viyana'da Sıkça Rastlanan Kira Konutlarından Bir Örnek	18
Şekil 2.27: 16.yy'da Hıms Tekniğiyle Yapılmış İstanbul Evi	20
Şekil 2.28: Muhtemelen Osmanlı Belgelerinde 'Fevkanı-ı Mutabbaka' Diye Anılan Çok Katlı Kollektif Hristiyan Konutu.....	20
Şekil 2.29: Ara Tip Konut Örneği Kat Planı.....	21
Şekil 2.30: Kamondo Apartman Planı.....	22
Şekil 2.31: Kamondo Apartmanı, İstanbul	22
Şekil 2.32: Naib Bey Apartmanı Planı	23
Şekil 2.33: Naib Bey Apartmanı, İstanbul.....	23
Şekil 2.34: Naib Bey Apartmanı Günümüz	24
Şekil 2.35: Naib Bey Apartmanı Avlu	24
Şekil 2.36: Naib Bey Apartmanı Avludan Bir Görünüş	24
Şekil 2.37: Botter Apartmanı Zemin Kat Planı.....	25
Şekil 2.38: Botter Apartmanı Birinci Kat Planı	25
Şekil 2.39: Botter Apartmanı, İstanbul.....	26
Şekil 2.40: Botter Apartmanı Genel Ayrıntı	26
Şekil 2.41: Botter Apartmanı Günümüz	27
Şekil 2.42: Botter Apartmanı Günümüz Detay	27
Şekil 2.43: Anadolu Apartmanı Planı.....	28
Şekil 2.44: Anadolu Apartmanı, İzmir	28
Şekil 2.45: Anadolu Apartmanı Günümüz	29
Şekil 2.46: Tayyare Apartmanları Planı	30
Şekil 2.47: Tayyare Apartmanları, İstanbul.....	30
Şekil 2.48: Tayyare Apartmanları Avludaki Açık Merdivenler	31
Şekil 2.49: Tayyare Apartmanları Günümüz	31
Şekil 2.50: Maçka Plas Birinci Kat Planı	32
Şekil 2.51: Maçka Plas, İstanbul	32
Şekil 2.52: Maçka Palas Günümüz.....	33
Şekil 2.53: 1922 Yılınd Arif Hikmet Koyunoğlu Tarafından Yapılan Erzurumlu Nafiz Bey Apartmanı Ankara'daki İlk Apartman Örneklerinden	33
Şekil 2.54: Salih Çelebi Apartmanı Planı	35
Şekil 2.55: Salih Çelebi Apartmanı, Ankara.....	35
Şekil 2.56: II.Evkaf Apartmanı Zemin Kat ve 1. Kat Planı.....	36
Şekil 2.57: II. Evkaf Apartmanı, Ankara	36

Şekil 2.58: II.Evkaf Apartmanı Günümüz	37
Şekil 2.59: Çocuk Esirgeme Kurumu Kira Apartmanı Planı	37
Şekil 2.60: Çocuk Esirgeme Kurumu Kira Apartmanı, Ankara	38
Şekil 2.61: Çocuk Esirgeme Kurumu Kira Apartmanı Günümüz.....	38
Şekil 2.62: Hasan Nuri Bey Apartmanı Planı	39
Şekil 2.63: Hasan Nuri Bey Apartmanı, İzmir	39
Şekil 2.64: Adalı Apartmanı Planı	40
Şekil 2.65: Adalı Apartmanı, Kocaeli	40
Şekil 2.66: Hayat Apartmanı Planı.....	41
Şekil 2.67: Hayat Apartmanı, Konya	41
Şekil 2.68: Hayat Apartmanı Günümüz	42
Şekil 2.69: Bir Kira Evi Planı	43
Şekil 2.70: Bir Kira Evi, Ankara	43
Şekil 2.71: Sadıklar Apartmanı Planı	44
Şekil 2.72: Sadıklar Apartmanı, İstanbul.....	45
Şekil 2.73: Sadıklar Apartmanı Günümüz	45
Şekil 2.74: 1972 Yılından Bir Örnek Kervansaray Apartmanı, İstanbul	45
Şekil 2.75: Erciyes Apartmanı Planı	46
Şekil 2.76: Erciyes Apartmanı, Ankara	46
Şekil 2.77: Tapan Apartmanı Planı	47
Şekil 2.78: Tapan Apartmanı, Aksaray	47
Şekil 2.79: Muharrem Oçu Apartmanı Planı	48
Şekil 2.80: Muharrem Otçu Apartmanı, Denizli.....	48
Şekil 3.1: Gaziantep Kentini Türkiye'deki Konumu	54
Şekil 3.2: İpek Yolu.....	55
Şekil 3.3: Dülük Antik Kenti	56
Şekil 3.4: Kentin 1963 Yılına Kadar Olan Fiziksel Gelişimi	59
Şekil 3.5: Kale Etrafında Oluşan İlk Yerleşmelerin Konumu	59
Şekil 3.6: Farklı Dini Grupların Yaşadığı Mahalleler	60
Şekil 3.7: Antep Harbi'n de Yıkılan Yapılar	61
Şekil 3.8: Yüzyılın Başlarında Gaziantep'in Genel Görünümü	61
Şekil 3.9: Kabaltı Örneği	62
Şekil 3.10: Köşklü Ev	63
Şekil 3.11: Gaziantep Evleri Plan Tipolojisi.....	64

Şekil 3.12: Gaziantep Evleri Hayat ve İçinde Bulunan Gane	65
Şekil 3.13: Gaziantep Evleri Doğrudan Avluya Açılan Eyvan Örneği	65
Şekil 3.14: Hasan Süzer Evi Planı.....	66
Şekil 3.15: Hasan Süzer Evi Avlu Cephesi.....	67
Şekil 3.16: Hasan Süzer Evi Sokak Cephesi.....	67
Şekil 3.17: Hermann Jansen Planı.....	70
Şekil 3.18: Hermann Jansen Planında Ana Ulaşım Aksları.....	71
Şekil 3.19: Hermann Jansen Planı İle Açılan Atatürk Bulvarı	71
Şekil 3.20: Hermann Jansen Planı Döneminde Alleben Deresi	71
Şekil 3.21: Hamit Kemali Söylemezoğlu-Kemal Ahmet Aru Planı.....	73
Şekil 3.22: Zühtü Can Planı	75
Şekil 3.23: Nazım İmar Planı	77
Şekil 3.24: Gaziantep Kentinde Yapılmış Ek İmar Planlarının Dağılımı.....	78
Şekil 4.1: Atatürk Bulvarı Üzerinde Yapılan İlk Apartman, Dr. Abdülkadir Göksel Apartmanı.....	81
Şekil 4.2: Dr. Abdülkadir Göksel Apartmanı	81
Şekil 4.3: Gaziantep Kenti Apartman Binalarının İlk Yapıldığı ve Gelişim Gösterdiği Mahalleler.....	82
Şekil 4.4: Atatürk Bulvarı Üzerindeki İlk Apartman Binaları.....	83
Şekil 4.5: İstasyon Meydanı.....	84
Şekil 4.6: 1960 Yılı Atatürk Bulvarı Üzerindeki Yeşilsu ve İlk Apartman Binaları	85
Şekil 4.7: İlk Yapılan Apartman Örneklerinden	85
Şekil 4.8: Ökkeş Baydar Apartmanı.....	86
Şekil 4.9: Nezihe Atay Apartmanı	86
Şekil 4.10: 1970 Yılı Atatürk Bulvarı	87
Şekil 4.11: 1973 Yılı Atatürk Bulvarı	87
Şekil 4.12: İncelenen Apartman Binalarının Konumları	88
Şekil 4.13: Abdülkadir Göksel Apartmanı Plan Şeması.....	89
Şekil 4.14: Abdülkadir Göksel Apartmanı	90
Şekil 4.15: Ömer Ersoy Apartmanı Plan Şeması	91
Şekil 4.16: Ömer Ersoy Apartmanı	92
Şekil 4.17: Mahmut Ersoy Apartmanı Plan Şeması	93
Şekil 4.18: Mahmut Ersoy Apartmanı.....	94
Şekil 4.19: İstasyon Evleri 5787 Ada 1 Parsel, A Blok Plan Şeması.....	95

Şekil 4.20: İstasyon Evleri 5787 Ada 1 Parsel, A Blok.....	96
Şekil 4.21: İstasyon Evleri 5787 Ada 1 Parsel, B Blok Plan Şeması.....	97
Şekil 4.22: İstasyon Evleri 5787 Ada 1 Parsel, B Blok	98
Şekil 4.23: İstasyon Evleri 5792 Ada 3 Parsel, A Blok Plan Şeması.....	99
Şekil 4.24: İstasyon Evleri 5792 Ada 3 Parsel, A Blok	100
Şekil 4.25: İstasyon Evleri 5792 Ada 3 Parsel, B Blok Plan Şeması.....	101
Şekil 4.26: İstasyon Evleri 5792 Ada 3 Parsel, B Blok	102
Şekil 4.27: İstasyon Evleri 5792 Ada 3 Parsel, C Blok Plan Şeması.....	103
Şekil 4.28: İstasyon Evleri 5792 Ada 3 Parsel, C Blok.....	104
Şekil 4.29: Ali İhsan Api Apartmanı Plan Şeması	105
Şekil 4.30: Ali İhsan Api Apartmanı.....	106
Şekil 4.31: Mustafa Ersoy Apartmanı Plan Şeması	107
Şekil 4.32: Mustafa Ersoy Apartmanı	108
Şekil 4.33: Aziz Kervancıoğlu Apartmanı Plan Şeması.....	109
Şekil 4.34: Aziz Kervancıoğlu Apartmanı.....	110
Şekil 4.35: Cemil Alevli Apartmanı 1.Kat Plan Şeması.....	111
Şekil 4.36: Cemil Alevli Apartmanı 2.Kat Plan Şeması.....	112
Şekil 4.37: Cemil Alevli Apartmanı Cephesi	113
Şekil 4.38: Cemil Alevli Apartmanı, Günümüzdeki Yapı.....	114
Şekil 4.39: 13 Nolu Apartman Plan Şeması	115
Şekil 4.40: 13 Nolu Apartman	116
Şekil 4.41: Asım Samlı Apartmanı 1. Kat Plan Şeması	117
Şekil 4.42: Asım Samlı Apartmanı 2. Kat Plan Şeması	118
Şekil 4.43: Asım Samlı Apartmanı, Günümüzdeki Yapı	119
Şekil 5.1: Apartman Plan Tipleri	123

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

Günümüzde en çok görülen konut türü olarak karşımıza çıkan apartman binaları hızlı nüfus artışına çözüm olarak ortaya çıkmıştır. İlk örneklerine Antik Roma döneminde rastlanan apartman binaları daha sonra Avrupa’da yaygın olarak görülmeye başlanmıştır. İlk dönemler alt sınıf insanların tercih ettiği apartman binaları daha sonra burjuva sınıfının tercih ettiği bir konut türü olmuştur.

Ülkemizde ilk örneklerine 16.yy’ da rastlanan apartman binaları Tanzimat Fermanı’ndan sonra batıya özenme sonucu ortaya çıkmıştır. Daha sonralarda ise barınma ihtiyacına en uygun sonuç olarak görülmüş ve yaygınlaşmaya başlamıştır.

Geleneksel konutun yerini alan apartman binaları, konut türünün değişiminin yanında kültürel bir değişimi de beraberinde getirmiştir. Geniş aile yapısı aile apartmanlarıyla devam ettirilmeye çalışılsa da zamanla bu yapı bozulmuştur.

1950 yıllarından sonra Gaziantep’te görülmeye başlanan apartman binaları aynı zamanda kentte ekonomik bir gücün simgesi de olmuştur. İşlevsel ve mekansal yenilikleriyle zamanla kentte yaygınlaşmış ve kentsel dokuya hâkim bir hale gelmiştir.

1.1. Çalışmanın Amacı

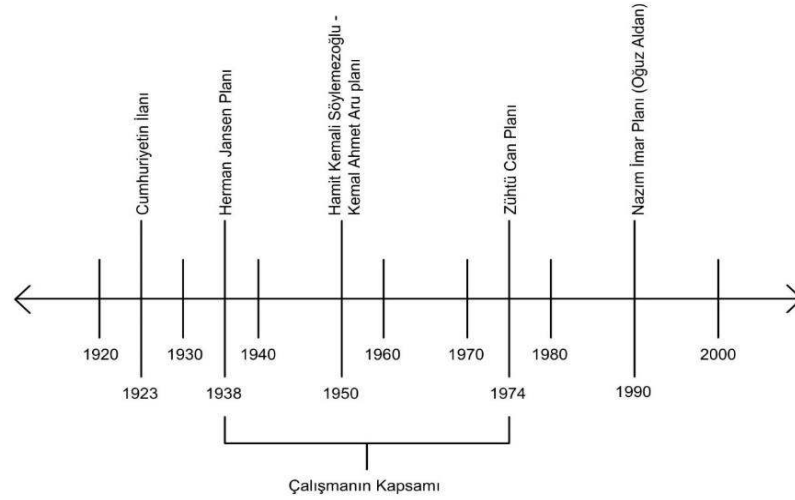
Bu çalışma Gaziantep kentinde modern bir konut örneği olan apartman binalarının ilk örneklerinin tespit edilip, plan şeması üzerinden inceleyerek tanımlamayı amaçlamıştır. Kentte 1947 yılından itibaren inşa edilmiş, günümüze kadar ayakta kalmayı başarmış birçok konut yapısı vardır. Ancak bu yapılar değişen ihtiyaçlara, teknolojiye ve mimari faaliyetlere yenik düşmektedir.

Çalışma Gaziantep kentinde 1947 yılından itibaren inşa edilmiş, ayakta kalmayı başaran veya başaramayan ilk apartman binalarıyla ilgili bir arşivin bulunmaması nedeniyle önem taşımaktadır.

1.2. Çalışmanın Kapsamı

Çalışma Gaziantep kentinin ilk planlı imar planı olan Hermann Jansen Planı (1938) ile kentin üçüncül imar planı olan Zühtü Can Planı (1974) arasındaki dönemde yapılan ilk apartman binalarını kapsamaktadır. Apartman kavramının nasıl ortaya çıktığına ulaşılmaya çalışılmış dünyadan ve ülkemizden ilk apartman binalarına örnekler verilmiştir.

Tablo 1.1: Çalışmanın Kapsamı



1.3. Çalışmanın Yöntemi

- Çalışmaya literatür çalışması yapılarak başlanmıştır.
- Apartman kavramı ve ortaya çıkışı araştırılmış, dünyadan ilk örnekler verilmiştir.
- Ülkemize hangi yıllarda inşa edilmeye başlandığı araştırılmış, ilk örnekleri verilmiştir.
- Gaziantep kentinde görülen ilk örnekler için saha çalışması yapılmış mevcut durumları saptanmıştır.
- Belediyelerden ilk örneklerle dair bilgilere ulaşılmaya çalışılmıştır.
- Kişisel görüşmelerle kentteki ilk apartman örneklerine ve geçişin nasıl olduğuna dair bilgiler alınmıştır.
- Mevcut durumda olan apartmanların rölövesi alınarak planları çizilmiştir.
- Mevcutta olmayan örneklerin plan krokileri kişisel görüşme notlarıyla çıkartılmaya çalışılmıştır.
- Elde edilen verilen doğrultusunda apartmanlar plan şeması üzerinden incelenmiştir.

BÖLÜM 2

2. APARTMAN BİNALARININ OLUŞUMU

İnsanoğlunun en önemli ihtiyaçlarından biri barınma ihtiyacıdır. Eski tarihlerden itibaren barınma ihtiyacı doğaya ve insanoğlunun ihtiyaçlarına göre değişkenlik göstermiştir. İlk çağlarda barınma ihtiyacını karşılayan mağaralar günümüzde ise yerini çeşitli konut örneklerine bırakmıştır. Apartmanlar ise bu konut örneklerinden birisidir ve günümüzde en çok görülen konut örneği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Endüstri devriminden sonra görülen apartman binaları; hızlı nüfus artışı, ekonomik durum, teknolojik ve kültürel değişim gibi birçok etken sonucu ortaya çıkmıştır. Apartman binalarının ortaya çıkmasındaki en büyük etken ise dünyadaki hızlı nüfus artışına bağlı konut ihtiyacının artmasıdır (Barkul, 1993). Apartmanlar çok katlılaşmayla evleri dikeyde birleştirmenin yanı sıra yatayda da birleştirmektedir (Bilgin, 1999).

2.1. Apartman Kavramı

Apartman sözcüğü Latince ad partire (bölünmüş) kelimesinden türemiştir. 19.yy'da azınlıklar tarafından Fransızca appartement (daire) kelimesinden dilimize gelmiştir. Appartement kelimesi ilk defa azınlıklar tarafından, müstakil dairelere bölünmüş birkaç katlı binaların giriş tabelasında kullanılmıştır (Eyuboğlu, 1991).

Türkçede apartman sözcüğüne ait birkaç tanım ise;

- “Her katında bir ya da daha çok daire bulunan çok katlı konut yapısı” (Hasol, 2019).
- “Konut, birkaç konuttan oluşan büyük bir konut birimi içinde bulunan özel konutların her biri, daire” (Eyuboğlu, 1991).
- “Apartman, evleri yan yana ve üst üste dizen bina prototipidir” (Bilgin, 1999).

2.2. Dünyada Apartman Binalarının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

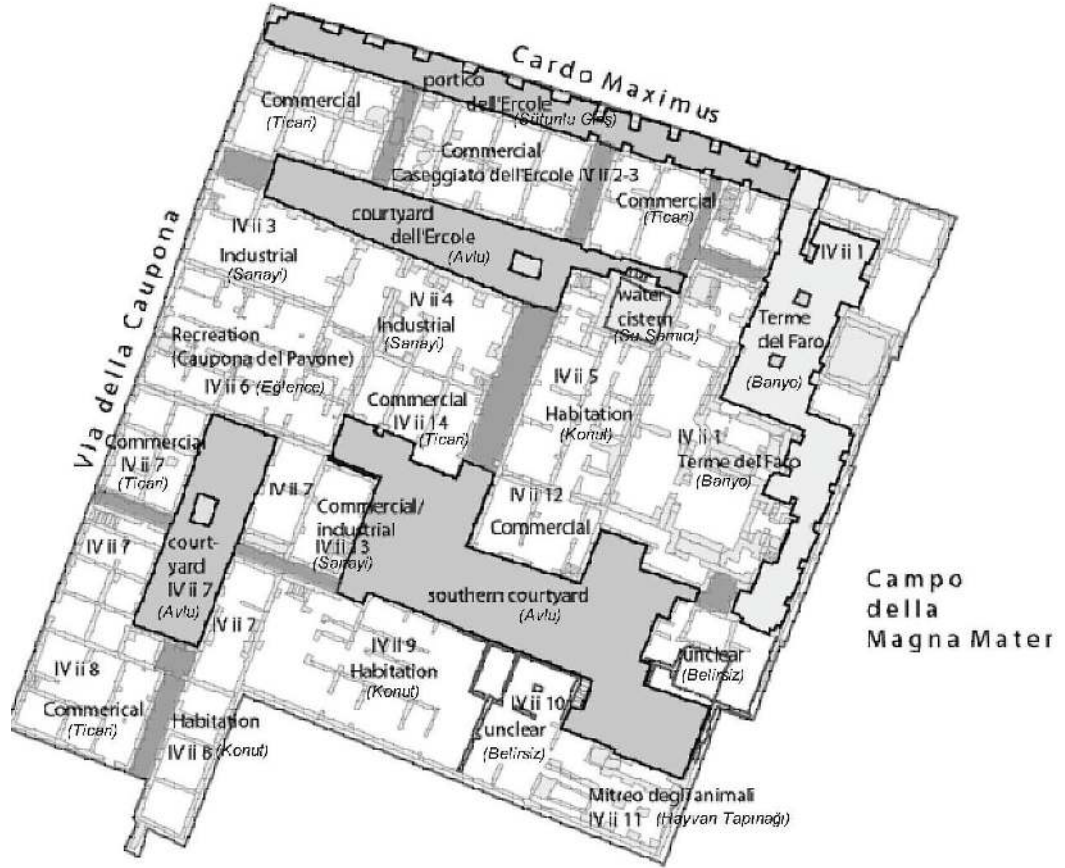
M.Ö.3. yy. civarında, çok katlılaşma anlamındaki apartmanlara ilk rastlanan yer Antik Roma'dır. İmparatorlukta savaşlar ve fetihler sonrasında artan nüfusa bağlı olarak bu konut türü ortaya çıkmıştır. Demografik yapı bu çok katlı konut türünün ortaya çıkmasındaki en önemli neden olarak karşımıza çıkmaktadır (Conzen [1978] aktaran Barkul, 1993). Bu dönemde kent; halk ve soylular olarak ikiye ayrılmıştır. Soylular kentin içinde ve dışında villalarda (domus) yaşarken halk “*insula*”¹ adı verilen bu yapılarda yaşamaktadır (Şekil 2.1) (Tümer, 2006).



Şekil 2.1: İnsula Apartman Blokları (URL-1)

İnsula alt sınıf insanların yaşamaları için yapılan ve genellikle tek veya iki odalı dairelerden oluşan çok katlı apartmanlardır. Bu yapıların en alt katları ticaret alanı olarak kullanılırken üst katları ise konut olarak kullanılmıştır (Yaylı ve Küçük, 2011). Farklı ekonomik sınıfları bir araya getiren bu yapıların alt katları zenginlere üst katları ise ulaşım zorluğundan dolayı alt sınıf insanlara kiraya verilmiştir (Aldrete, 2004). Bu yapılar üç veya daha fazla kattan meydana gelmiştir ve bloklar bir avlu etrafında inşa edilmiştir. Dış cephe kırmızı veya sarımsı renklerde yatay şeritler halinde örülmüş çıplak tuğla ile tek düze görünümünde olup ritim duygusu pencerelerle verilmiştir. Dış cephe balkonlarla ve zemin kattaki dükkân girişleriyle hareketlenmiştir (Kaplan, 2021). Dış cephedeki köprü şeklindeki balkon ve galeriler caddeye inmeden şehirde dolaşma imkânı sağlamıştır (Tümer, 2006).

¹İnsula kelimesi Latince adadan türemiştir. Bunun sebebi binaların kuş bakışı görünümünün adacıklar şeklinde olmasıdır.



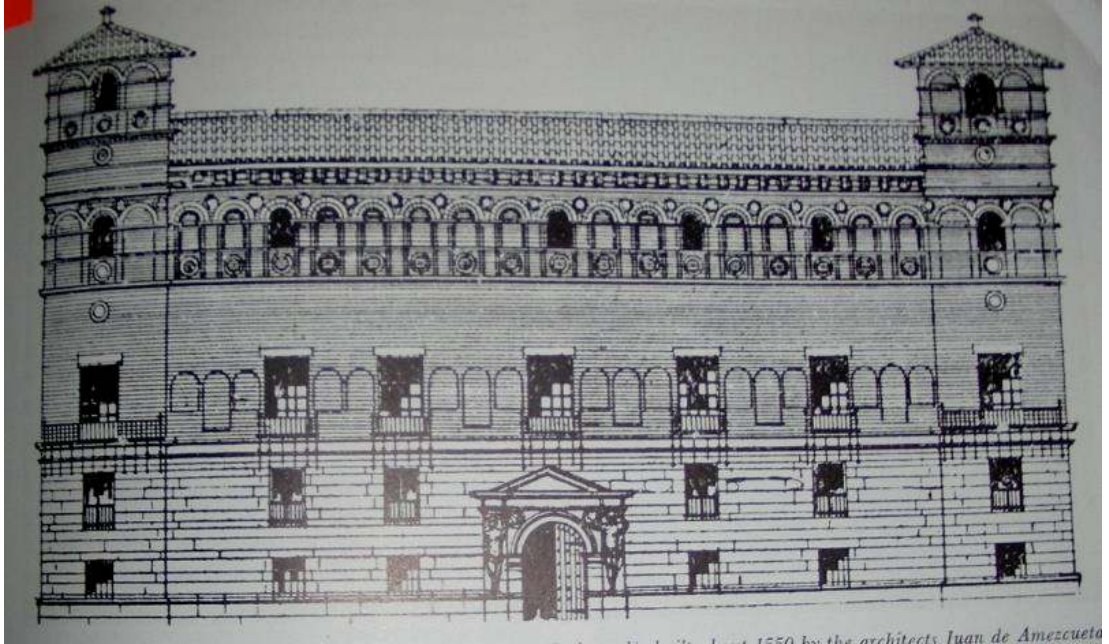
Şekil 2.2: İnsula Apartman Blokları Çeşitli Arazi Kullanımı (Stöger, 2014)



Şekil 2.3: İnsula Kalıntıları, Roma (URL-2)

Orta Çağ’ da ise hızlı bir nüfus artışı olmamasından dolayı konut alanları yeterli gelmiş çok katlı bu yapılara ihtiyaç duyulmamıştır (Şener, 2000). Orta Çağ’ da kentlerin büyüdüğü değil de sayılarının arttığı görülmüştür (Kıray, 1971).

16. yy’ da zenginlerin villa, köşk, malikane tercih ettiği bu dönemde çok katlı konut türüne ilgi duyan zengin ailelerde olmuştur. İspanya’ da 1550 yılında Juan de Amezcua ve Juan de Albirtu tarafından tasarlanmış olan Court of Appeal konut binası buna bir örnektir (Şekil 2.4). Dört kattan oluşan bu yapının iki ucu kule olarak yükselmektedir. Cephede pencereler zemin kattan yukarıya doğru büyümektedir (Eren, 2014). 16. yy’ da Avrupa’ da apartman binaları ortaya çıkmaya başlamıştır fakat bugünkü anlamda apartmanlaşma Endüstri Devrimi’ nden sonra ortaya çıkmıştır (Balkan, 1997). 17.yy’ın sonlarında Paris’ teki nüfus artışı ve kent alanının savunma zorluğundan dolayı genişleyememesi, tekrardan apartman binalarının yapımına yol açmıştır (Şener, 2000).



Şekil 2.4: Court of Appeal Konut Binası, İspanya (Eren, 2014)

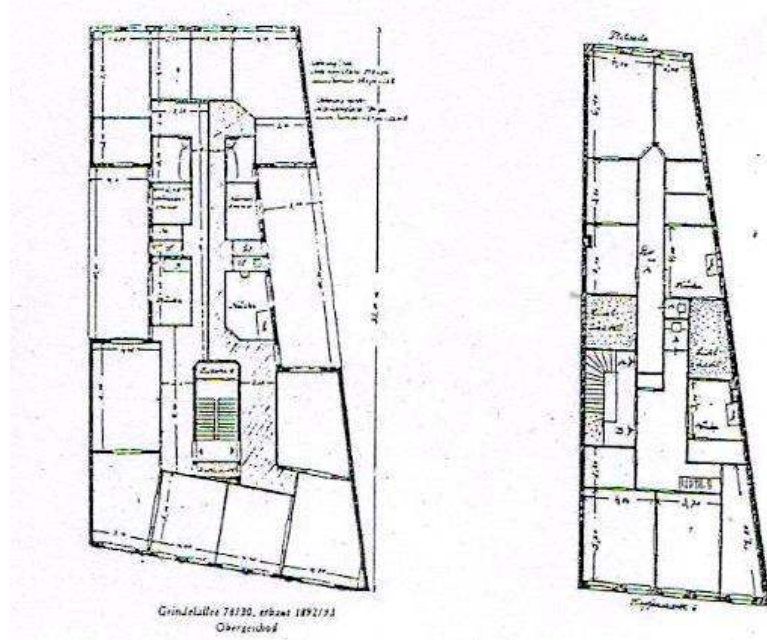


Şekil 2.5: Le Menestrel Apartman Binası, Paris (1670) Konut ve Ticaret (Eren, 2014)

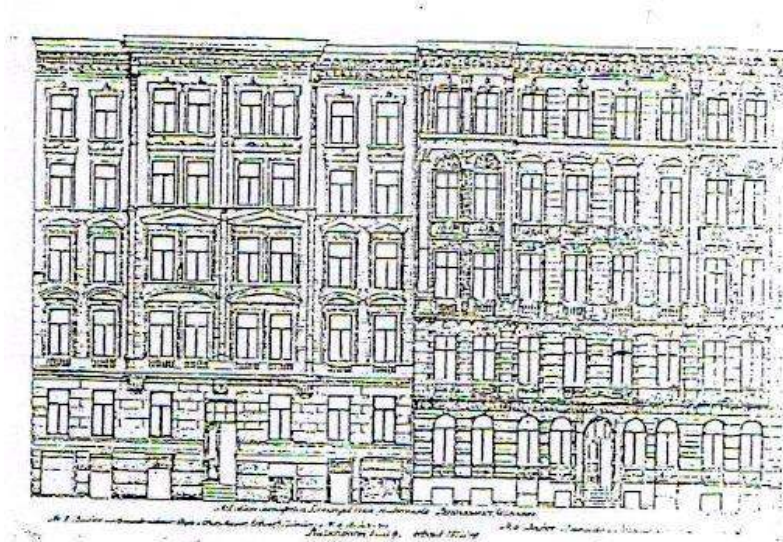
Günümüz anlamındaki apartman binaları ise 18.yy’da Paris’te zengin kesimin benimsediği konut türü olarak ortaya çıkmıştır (Sturgis [1969] aktaran Barkul, 1993). Endüstri Devrimi’nden sonra yapılan apartmanlardan farklı olan bu apartman binalarında alt ve üst gelir grupları bir çatı altında toplanmıştır (Bilgin, 1992). Ev sahipleri genel olarak en üst veya birinci katta oturmaktadır. Apartmanların kiralanan odaları veya katları ise çeşitli sektörlerde hizmet veren çalışanların konutu olmuştur (Barkul, 1993).

19. yy’da Endüstri Devrimi’nden sonra makineleşmeyle birlikte sanayi kuruluşları etrafında hızlı bir nüfus artışı görülmüştür. Kırsal kesimlerden şehirlere olan bu yoğun göç şehirlerde çarpık yapılaşma, alan yetersizliği, sağlık sorunları vb. sorunları da beraberinde getirmiştir. İşçiler ve dar gelirli aileler için farklı konut türleri benimsenmiştir. İşçi konutları adı verilen çok katlı ve birden fazla ailenin birlikte yaşadığı yeni bir apartman türü ortaya çıkmıştır (Batur, 1978). Şehirlerdeki apartman binaları bu kez bu sosyal sınıfı karakterize eden ve farklı işlerde çalışanların iş yerlerine yakınlığından dolayı da tercih ettikleri bir konut türü olmuştur. Her katta tek bazen de daha fazla daire bulunan bu konut türlerinde bütün katlarda aynı planın uygulandığı örneklerde görülmüştür (Barkul, 1993).

Tekil konutların yüksek maliyetini karşılayamayan ve hızlı nüfus artışına sahip olan her kentte apartman binaları oluşmaya başlamıştır. İspanya, Rusya, vb. ülkeler Roma, Viyana, Berlin, vb. kentler apartman binalarına kendi katkılarını sağlamışlardır (İpek, 2015).

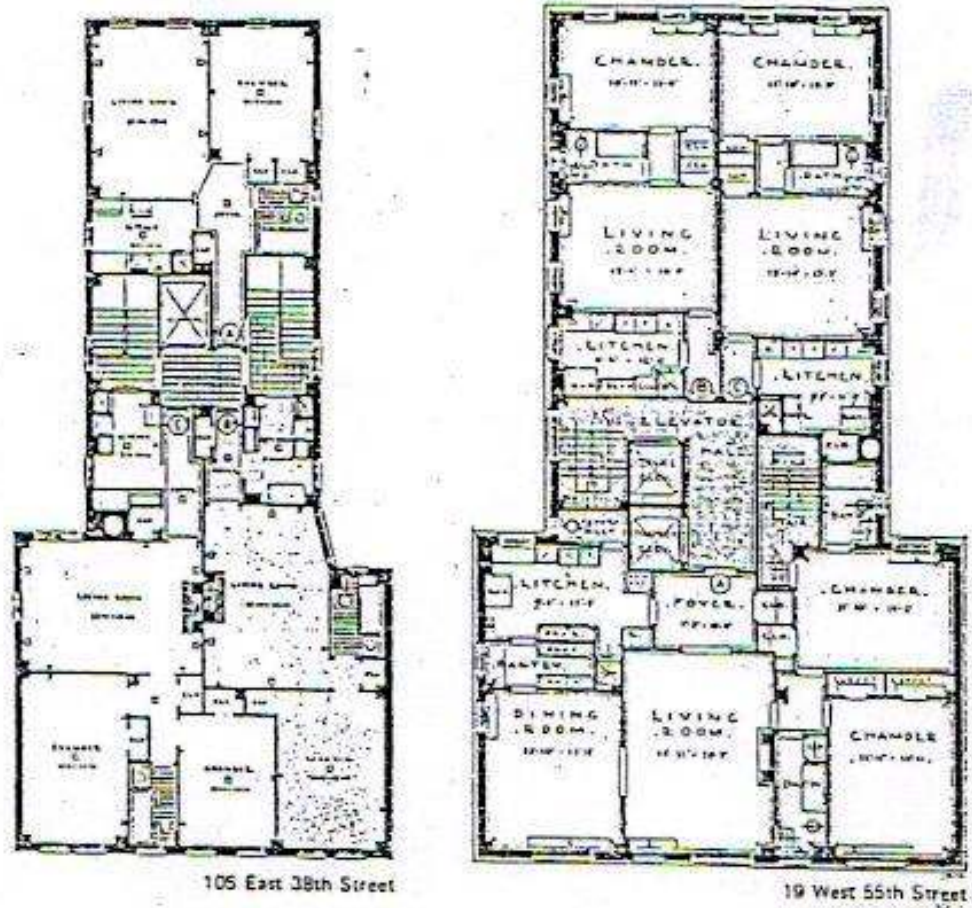


Şekil 2.6: Orta ve Kuzey Avrupa’ da Yaygın Olarak Görülen Apartmanlara Hamburg’ dan Plan Örneği (Derinliği fazla, dar cepheli parsellerde yapılan bu apartmanların planları ile İstanbul’ da yapılan ilk dönem apartman planları önemli ölçüde benzerlik göstermektedir) (Funke [1974] aktaran Barkul, 1993).



Şekil 2.7: Orta ve Kuzey Avrupa’ da Yaygın Olarak Görülen Apartmanlara Hamburg’ dan Cephe Örneği (Hamburg’ da eklektik tarzdaki bu sokak cephesi de İstanbul Beyoğlu’ndaki cephelerde benzerlik göstermektedir) (Funke [1974] aktaran Barkul, 1993).

Orta Avrupa’ dan sonra Amerika New York’ da 1869 yılında ilk kez apartman binaları görülmeye başlanmıştır. Bu apartmanlar işçi sınıfının ihtiyaçlarını karşılamak üzere dar cepheli ve yan yana konumlandırılmış odalardan oluşan bir plan şeması göstermektedir. Ayrıca tek başına bir konutun sahip olduğu tüm elemanları barındırmaktadırlar. Sadece bir oda bir banyoya sahip türlerin yanı sıra üst seviye gelir tabakası için yapılmış 54 oda ve 16 banyoya sahip olan türlerine de rastlanmaktadır (Alpern [1975] aktaran Barkul, 1993). İlk apartmanın 1869 yılında New York’ ta Haussmann’ ın yanındaki bir mimar tarafından yapıldığı ve gelir getiren apartman fikrinin ise Haussmann’ ın Paris’ teki etkinlikleriyle “*immeuble de rapport*”² adıyla meydana çıktığı kabul edilir (Kuban, 2007).



Şekil 2.8: Amerika’da Apartman Türü Konutlara Örnekler (Kılıç, 2009)

²Immeuble de rapport, yatırım amaçlı gayrimenkul anlamına gelmektedir.

Amerika’ da yapılan apartman binalarında genellikle avlulu plan tipine rastlanmaktadır ve zengin kesimin tercih ettiği konut türü olarak yapılmıştır. Her katta birden fazla daire vardır (Şekil 2.9). Cephelerde eklektik özellikler görölmektedir (Şekil 2.10) (Barkul, 1993).



Şekil 2.9: Amerika’da Apartman Türü Konutların En Bilineni Dakota Planı (Kılıç, 2009)

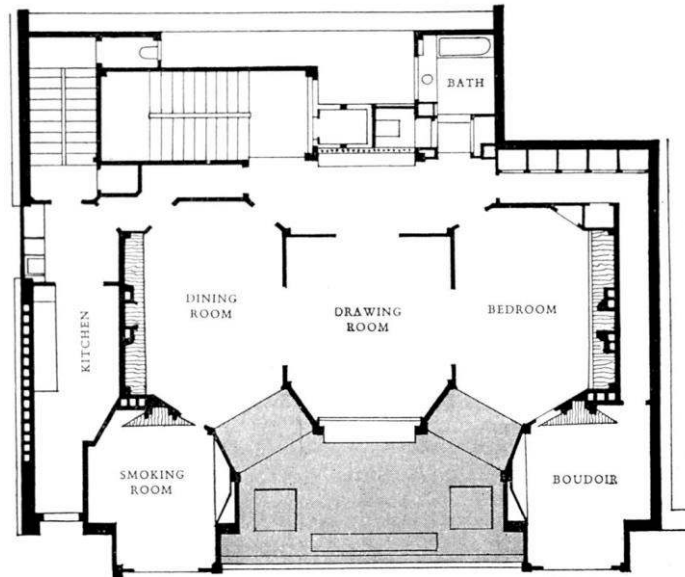


Şekil 2.10: Dakota Apartman Binası, Amerika (URL-3)



Şekil 2.11: Dakota Apartman Binası Günümüz (URL-4)

20.yy. ile beraber mimarların da tercih ettiği bir malzeme olan betonarmenin, kullanılmaya başlanması tasarım sürecini ve kurallarını etkileyen bir ölçüt olmuştur. İlk betonarme karkas apartman binası 1903 yılında Fransa' nın Franklin sokağında Auguste Perret tarafından yapılan Rue Franklin Apartmanı'dır. Her katta tek daire bulunmaktadır ve iç duvarlarda ince betonarmeden yapılmış kolonlar bulunmaktadır (Şekil 2.12). Cephede taşıyıcı sistem açıkça görülmektedir ve sistem arasında kalan boşluklarda geniş pencere açıklıkları bulunmaktadır (Şekil 2.13) (Özbakan, 2007).



Şekil 2.12: Apartman Binası Planı (URL-5)

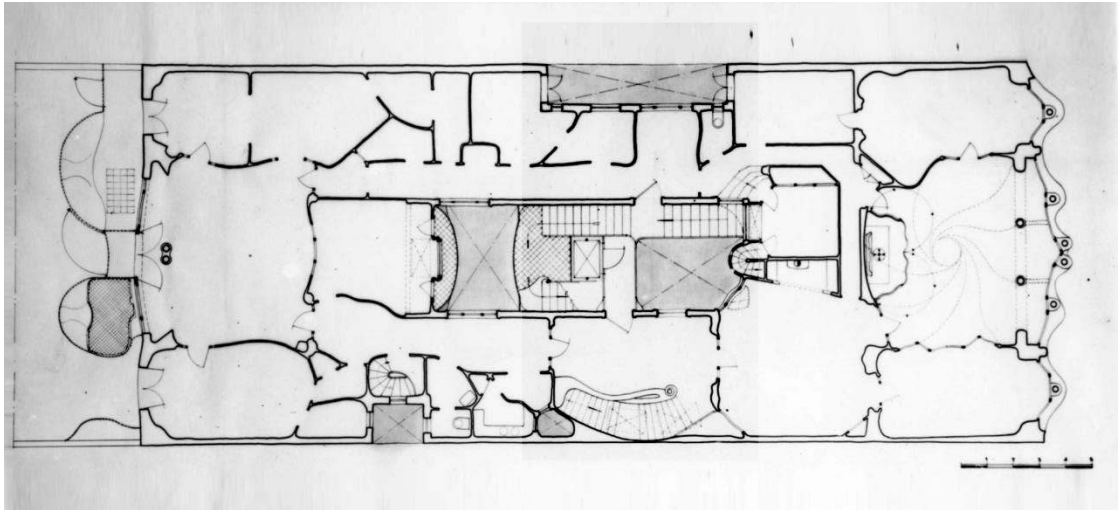


Şekil 2.13: Apartman Binası, Paris (URL-6)



Şekil 2.14: Apartman Binası Günümüz (URL-7)

Dönemin bir diğer önemli örneği ise Antoni Gaudi tarafından tasarlanan Casa Batllo apartman binasıdır. Yapı 1877 yılında Barselona’ da inşa edilmiş, 1904 yılında ise Josep Batllo tarafından satın alınarak Gaudi’ ye tekrar restore ettirilmiştir ve yapı bugünkü görünümünü almıştır. Yapı ‘Kemikler Evi’ olarak bilinse de asıl adı ‘House Of Yawns’ yani ‘Esneyenler Evi’ olarak tarihe geçmiştir. Bu ismin sebebi ilk iki katın ağız formunda tasarlanmış olup formun esniyormuş gibi görünmesidir. Her katta farklı plan uygulanmıştır. Yapının iki cephesi olmasından dolayı cephede büyük pencere açıklıkları oluşturulmuştur. İç duvarların tamamı dalgalı forma sahiptir (Şekil 2.15). Yapı dönemin Katalan azizlerinden St. George ile bir ejderhanın savaşını anlatmaktadır. Çatıyı oluşturan form ejderhanın sırtı yanındaki kule ise St. George’ un kılıcı olarak tasarlanmıştır. Pencere önündeki korkuluklar ve salon cephesindeki ağız şekilleri ise Ejderhanın öldürdüğü kurbanlarını ve kendi kemiklerini temsil etmektedir (Şekil 2.16) (Yakın, 2016).



Şekil 2.15: Casa Batllo Planı (URL-8)



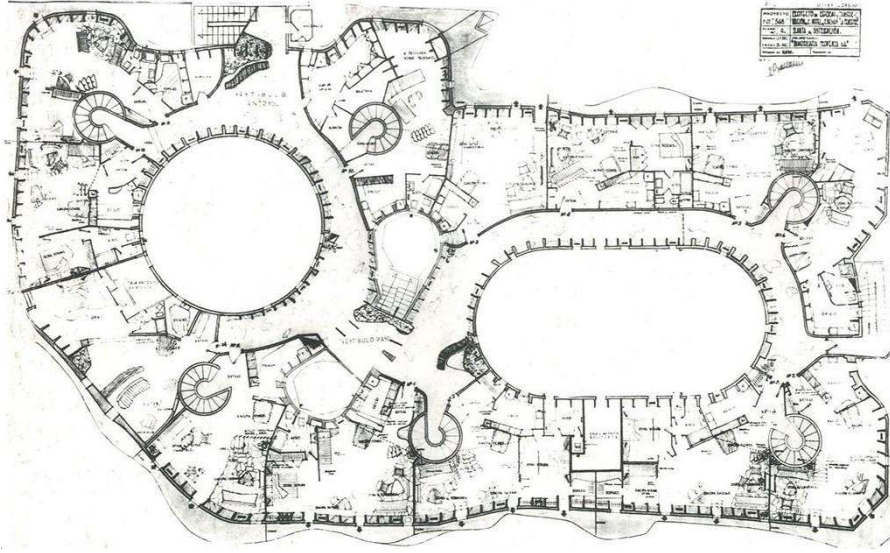
Şekil 2.16: Casa Batlló Apartman Binası, Barselona (URL-9)



Şekil 2.17: Casa Batlló Apartman Binası Günümüz (URL-9)



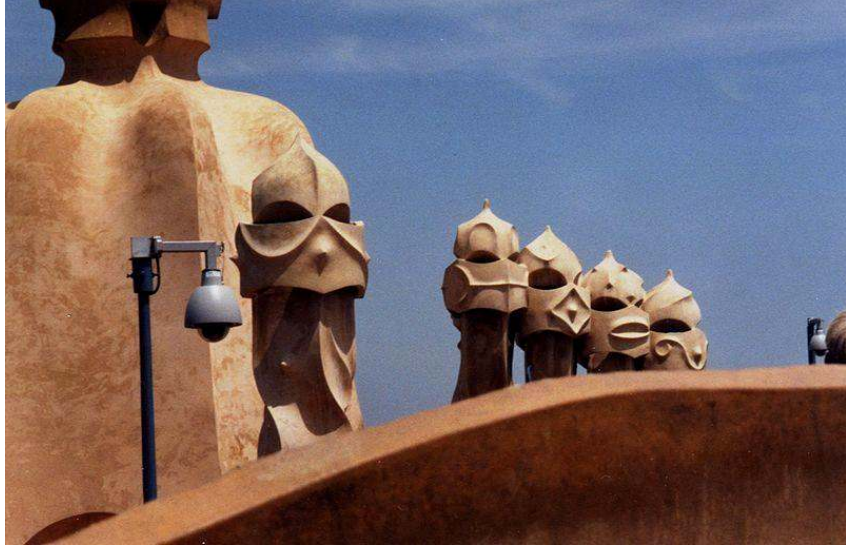
Antoni Gaudi' nin o dönemde yaptığı bir diğer önemli apartman binası ise Casa Mila'dır. 1906 yılında sanat meraklısı Pera Mila için Barselona' da yapılmıştır. Yapıda iki adet avlu bulunmaktadır. Bu sayede yapının her bölümü güneş ışığından yararlanmaktadır (Şekil 2.18). Zemin alanı yaklaşık 1400 m² olan bu yapının en önemli özelliklerinden biri tüm duvarlar yıkılsa bile yapı ayakta kalabilmektedir. Bu durum ev sahiplerinin diledikleri zaman iç mekân hacimlerinde değişiklik yapmalarını sağlamaktadır. Dış cephede Montserrat Dağı' ndan esinlenmiştir ve cephe dalgalı bir forma sahiptir. Yapı genel olarak volkanik evlere benzemektedir (Şekil 2.19). Yapının en ilginç bölümlerinden olan bacalar 28 adettir ve miğfer giymiş savaşçı askerlere benzemektedir (Şekil 2.20) (Yakın, 2016).



Şekil 2.18: Casa Mila Planı (URL-10)



Şekil 2.19: Casa Mila Apartman Binası, Barselona (URL-11)



Şekil 2.20: Casa Mila Apartman Binası Bacaları (URL-12)



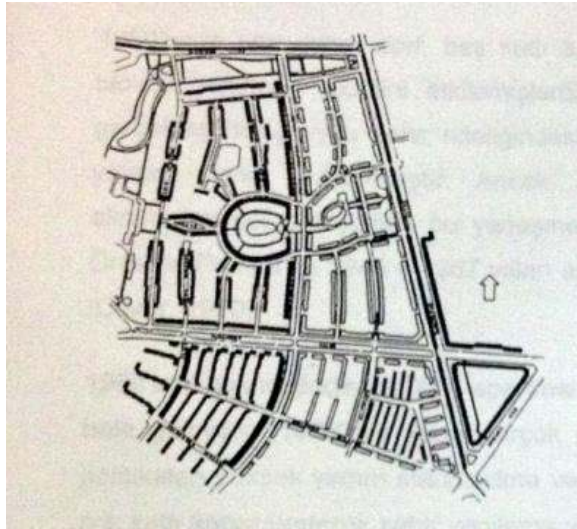
Şekil 2.21: Casa Mila Apartman Binası Günümüz (URL-13)



Şekil 2.22: Casa Mila Apartman Binası İç Avlu (URL-14)

I. Dünya Savaşı'ndan sonra devletin desteği ile Avrupa' da işçi ve memurlar için büyük konut projeleri yapılmıştır. II. Dünya Savaşı öncesinde İtalya ve Almanya' da işçi ve memurlar için çok sayıda apartman yapılmıştır (Şekil 2.23). II. Dünya Savaşı'ndan sonra ise artan yapı maliyetleri, büyük şehirlerde çalışan insan sayısının artması ve nüfus artışı nedeniyle kiralık konutlara talep artmış bu da apartman binalarının artmasına sebep olmuştur (Balkan, 1997).

1925 yılında Bruno Taut ve Martin Wagner tarafından Berlin' de yapılan Britz Yerleşkesi modern mimarinin en önemli örneklerinden biridir (Şekil 2.23). Yerleşke planının at nalına benzemesinden dolayı 'At Nalı Yerleşimi' (Hufeisensiedlung) de denilmektedir (Arın, 2003). Apartman bloklarından oluşan bu yerleşkede kat yükseklikleri fazla tutulmuş, arazideki yeşil alandan mümkün olduğunca fazla yararlanılmıştır (Eren, 2014).



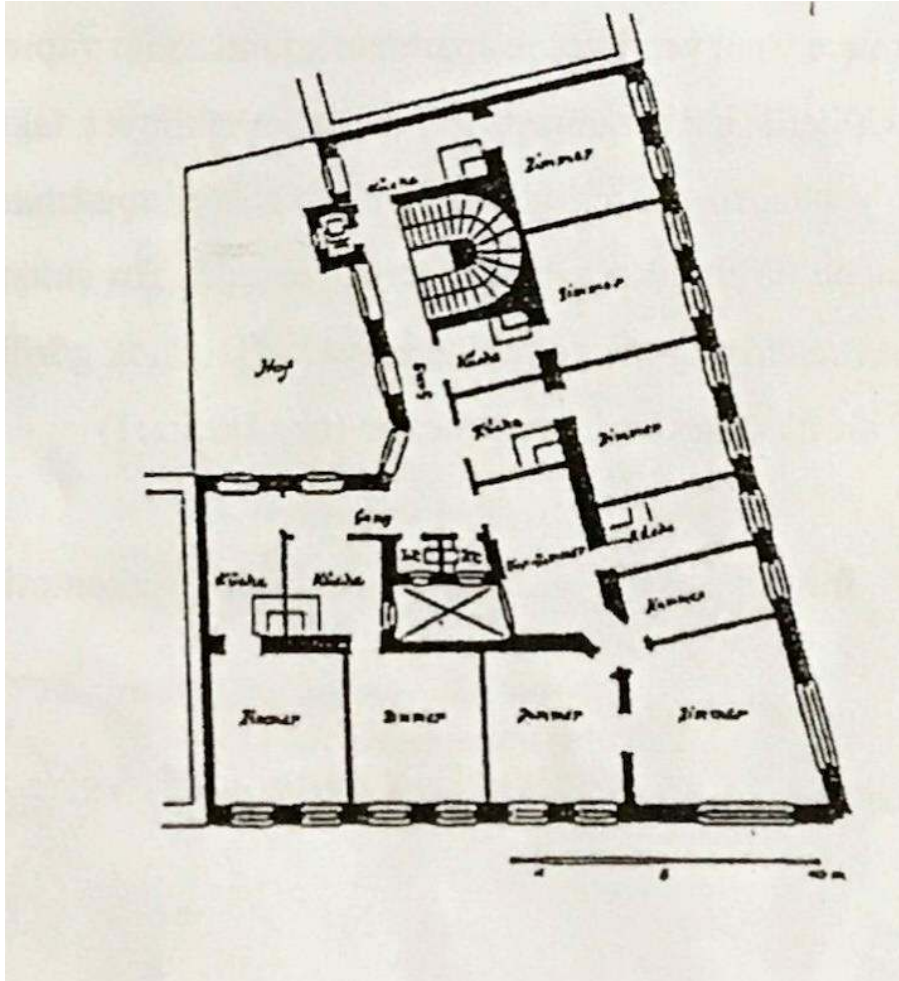
Şekil 2.23: Berlin' de Apartmanlardan Oluşan Britz Yerleşkesi Vaziyet Planı (Şener, 2000)



Şekil 2.24: Britz Yerleşkesi (Buxton [2014] aktaran Eren, 2014)



Şekil 2.25: Britz Yerleşkesi Günümüz (URL-15)



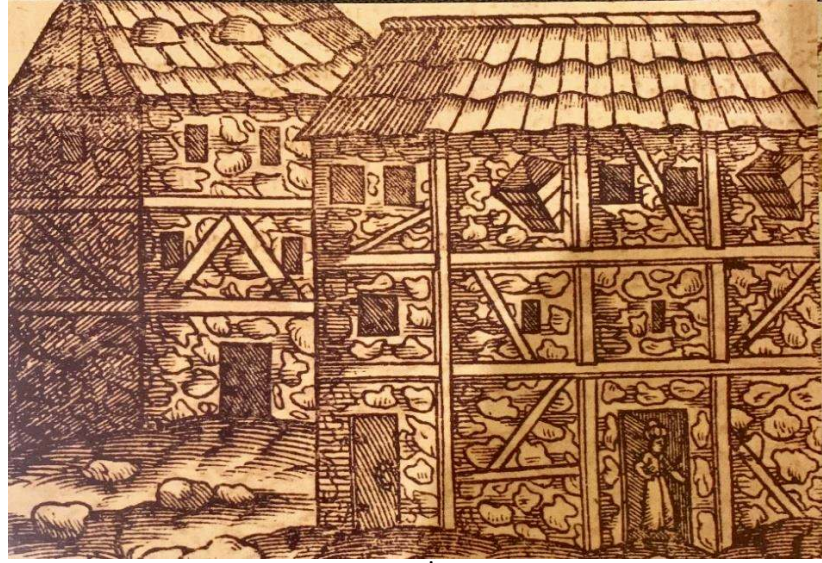
Şekil 2.26: Viyana' da Sıkça Rastlanan Kira Konutlarından Bir Örnek (Barkul, 1993)

Apartmanlar, sanayinin gelişmesi ve hızlı nüfus artışı gibi nedenlerle ortaya çıkan ve genellikle zengin kesimin benimsediği bir konut türü olarak yapılmıştır. Şehirlerin zaman içindeki değişimi ve gelişimiyle beraber işçi sınıfının benimsediği bir konut türü olmuştur. Günümüzde ise en çok üretilen konut türü olarak karşımıza çıkmaktadır.

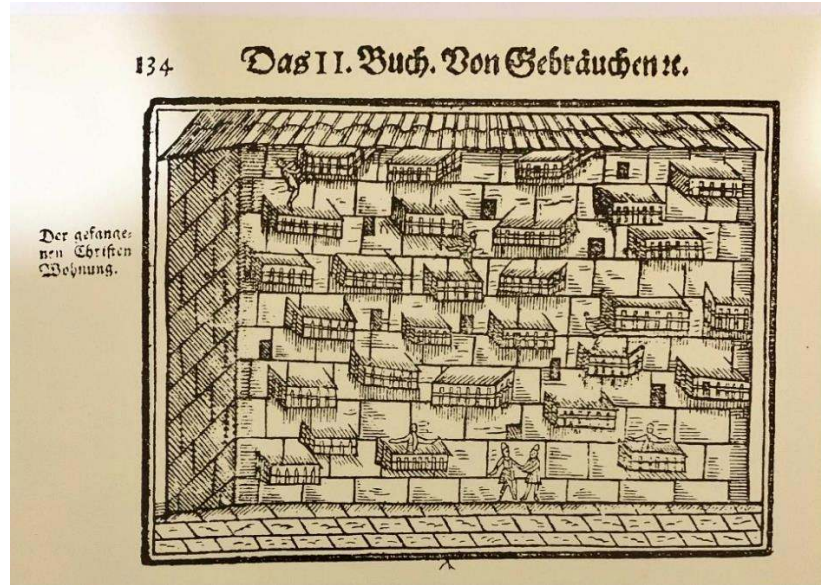
Antik Roma dönemine kadar uzanan geçmişle apartman binaları başta Avrupa ülkeleri olmak üzere yüzyıllar boyunca kullanılmıştır. Ülkemizde ise ilk örnekler Osmanlı İmparatorluğu döneminde günümüz anlamındaki apartman binaları Tanzimat Fermanı' nın (1839) ilan edilmesiyle inşa edilmeye başlamıştır (Öncel, 2014).

2.3. Türkiye' de Apartman Binalarının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Osmanlı İmparatorluğunda 16. yy' da çok katlı konut türlerine rastlanmaktadır (Şekil 2.27) (Tanyeli, 1999). Günümüz anlamındaki apartman binaları ise Tanzimat Fermanı' n dan sonra gayrimüslimler için kaldırılan inşaat yasakları sonucu: İstanbul' un belli bir alanında (Galata ve Pera) görülmeye başlanmıştır. Osmanlı' da 19. yy' da gerçekleşen batılılaşma hareketleri konutlarda da etkisini göstermeye başlamıştır. Dönemin ilk apartmanlarını geleneksel konuttan ayıran özellikler; yeni inşaat teknikleri, yeni malzeme kullanımı, birden fazla ailenin konutu olması ve modern yaşam koşullarına sahip olmasıdır. İstanbul' da modern yaşamın ilk örnekleri olan apartmanlar yapılırken Anadolu' da geleneksel konut yapımına devam edilmiştir (Öncel, 2014). Osmanlı İmparatorluğu' nda 19. yy' da görülmeye başlanan apartman binaları II. Dünya Savaşı sonrasında, 1950 yıllarında hız kazanmıştır (Barkul, 1993).



Şekil 2.27: 16. yy’ da Hımsı Tekniğiyle Yapılmış İstanbul Evi (Schweigge [1999] aktaran Tanyeli, 1999)

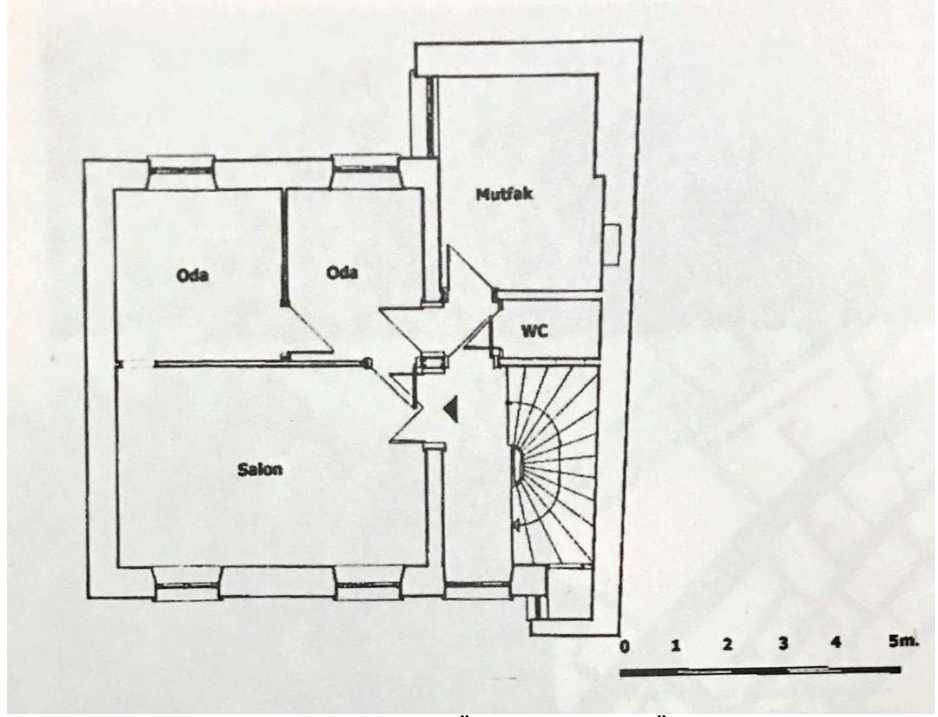


Şekil 2.28: Muhtemelen Osmanlı Belgelerinde ‘Fevkanı-ı Mutabbaka’ Diye Anılan Çok Katlı Kollektif Hristiyan Konutu (Schweigge [1999] aktaran Tanyeli, 1999)

2.3.1. Türkiye’ de 1950 Öncesi Apartman Binaları ve Örnekleri

Osmanlı döneminde geleneksel konuttan apartman türü konutlara geçiş hemen olmamıştır. Apartman binalarından önce 19. yy’ la ait ‘Tek Aile Konutları’ adı verilen bir konut tipi vardır. Bu konut türü her katta tuvalet ve mutfak bulunmayan, her katı bağımsız bir daire olmayan konut türüdür. Tuvalet ve mutfak giriş katta olduğu tahmin edilmektedir ve bu özellik onların aile konutu özelliği taşımasını sağlamaktadır (Öncel, 2014).

Tek aile konutları dışında, 1858 yılından önce yapılmış her katta tuvalet ve mutfak bulunduğu örneklerde vardır (Şekil 2.29) (Öncel, 2014).



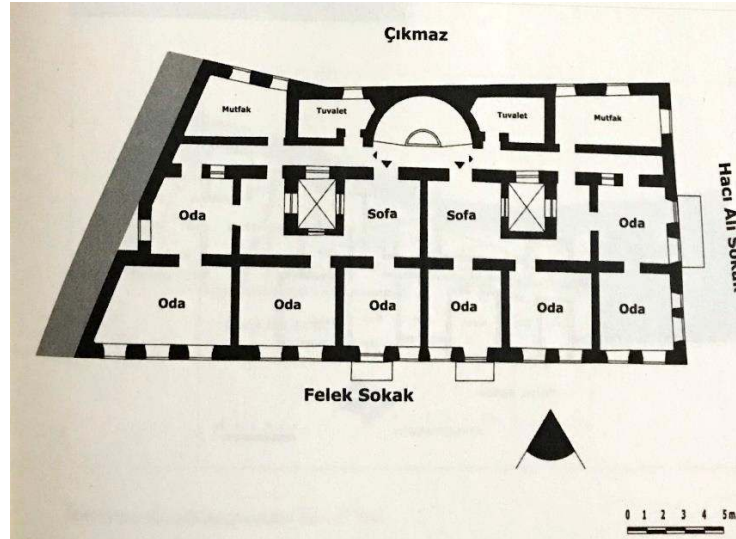
Şekil 2.29: Ara Tip Konut Örneği Kat Planı (Öncel, 2014)

Apartman binalarını aile konutlarından ayıran en büyük özellik katlardaki dairelerde farklı ailelerin oturmasıdır (Öncel, 2014).

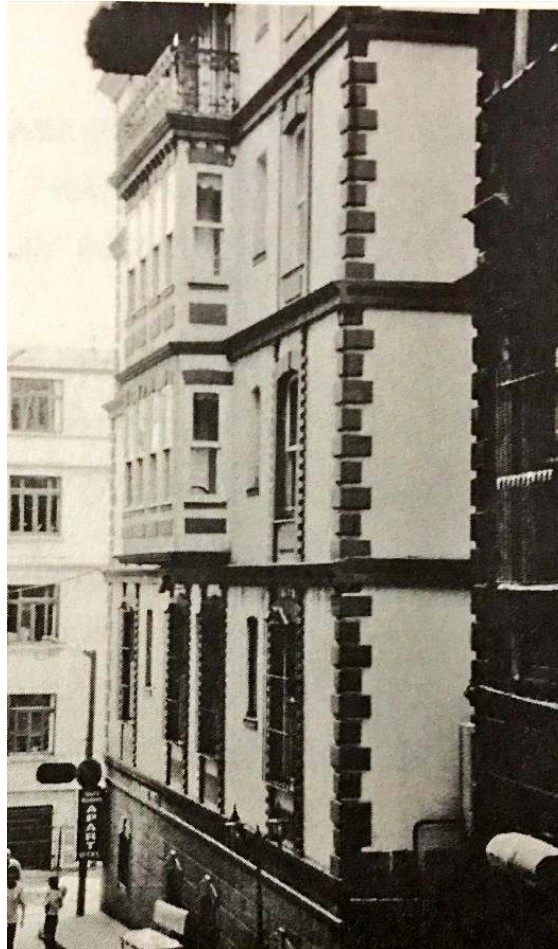
İlk apartman binaları İstanbul’ da Galata ve Beyoğlu gibi azınlıkların yoğun olduğu bölgelerde yapılmaya başlamıştır. Bu bölgede yaşayan azınlıkların batı kökenli olması apartman binalarının buralarda yapılmasında önemli rol oynamıştır. İlk apartman binaları ihtiyaçtan çok batıya özentisi sonucu ortaya çıkmıştır. İstanbul’ da yapılan ilk apartmanların bu bölgeye ait yabancı mimarlar veya azınlık mimarları tarafından yapılmış olduğu bilinmektedir (Ünal [1979] aktaran Şener, 2000). Batıya özenme sonucu ilk örnekleri yapılmış olan apartmanlar daha sonraları ihtiyaç nedeniyle çoğalıp yaygınlaşmıştır. Batılılaşma, sanayi ve teknolojinin ilerlemesi sosyal hayatı da etkilemiştir. Buna bağlı olarak insanların istekleri ve ihtiyaçları da değişmiştir. Sosyal hayatın, kültürün, teknolojinin ve ekonominin değişimiyle birlikte konutlarda değişmiştir (Eruzun, 1987).

19. yy’ da görülen ilk apartmanlar orta ve üst gelir grubunun tercih ettiği bir konut türü olmuştur ve bu gelir gruplarına göre şekillenmiştir. Her apartmanın bir sahibi bulunmaktadır ve bu apartmanlar mülk sahibinin adıyla anılmaktadır. Apartman sahipleri genelde bu apartmanlarda oturmamaktadır dolayısıyla daireler kiraya verilmektedir (Öncel, 2014).

İlk apartman örneklerinden olan Kamondo Apartmanı'nı 1858-1895 tarihleri arasında İstanbul' da yapılmıştır. Her katta iki daire bulunan bu yapıda odalara geçiş sofadan yapılmaktadır. Tuvalet ve mutfak odalardan ayrı konumlandırılmıştır. İnce uzun plan şemasına sahiptir (Şekil 2.30) (Öncel, 2014).

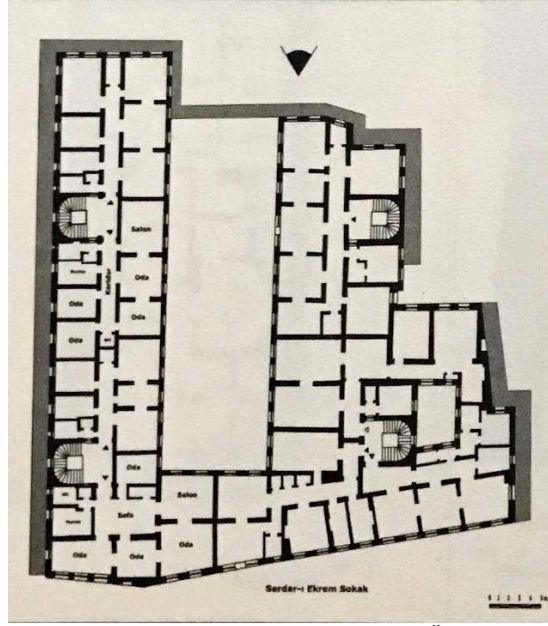


Şekil 2.30: Kamondo Apartmanı Planı (Öncel, 2014)



Şekil 2.31: Kamondo Apartmanı, İstanbul (Öncel, 2014)

Dönemin önemli örneklerinden biri olan Naib Bey Apartmanı (Doğan Apartmanı) 1893 tarihinde İstanbul’ da yapılmıştır. Parsel kullanımı, cephe ve plan uygulamalarıyla dikkat çekmektedir. Helbig ailesi tarafından İstanbul’ da yaptırılmıştır. Orta avlulu plan şemasına sahip olan bu yapı iki girişlidir ve her katta 8 daire bulunmaktadır (Şekil 2.32). Cephe fransız balkonlarla ve barok stili bezemelerle hareketlendirilmiştir (Şekil 2.33) (Öncel, 2014).



Şekil 2.32: Naib Bey Apartmanı Planı (Öncel, 2014)



Şekil 2.33: Naib Bey Apartmanı, İstanbul (Öncel, 2014)



Şekil 2.34: Naib Bey Apartmanı Günümüz (URL-16)

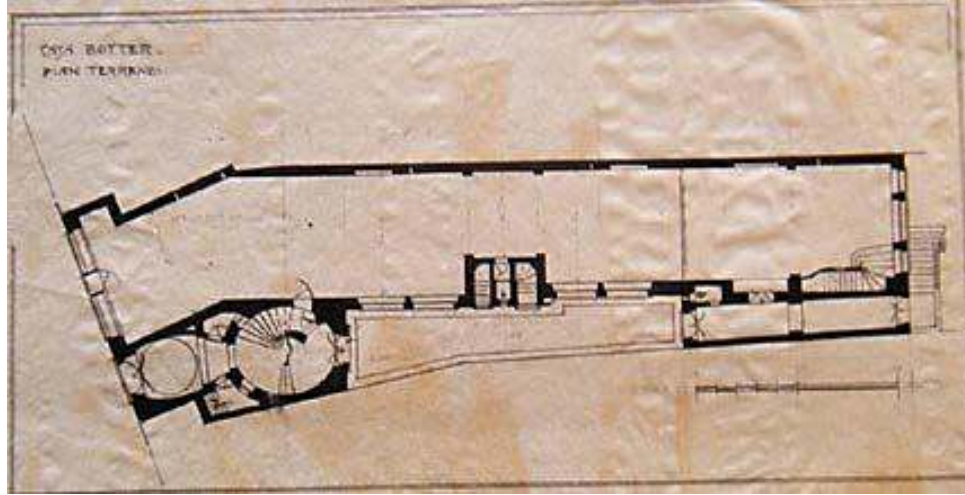


Şekil 2.35: Naib Bey Apartmanı Avlu (URL-16)

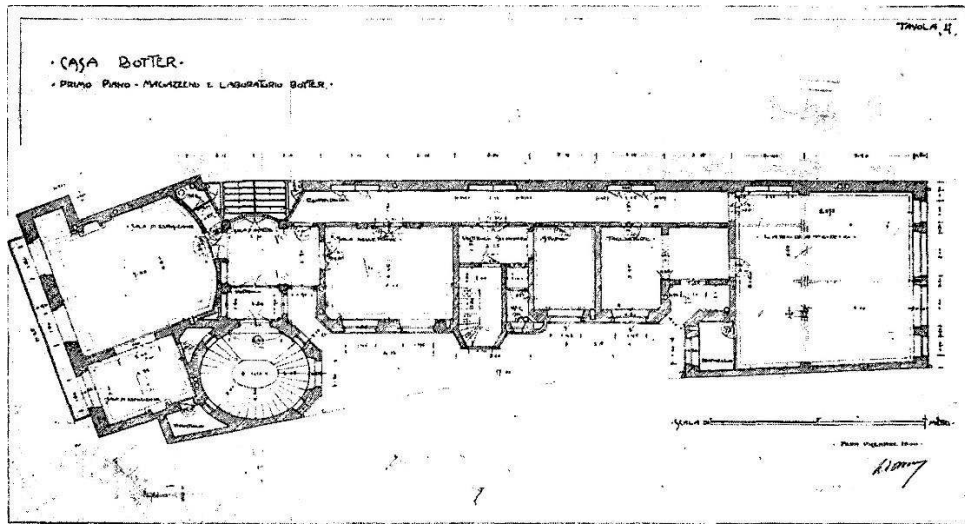


Şekil 2.36: Naib Bey Apartmanı Avludan Bir Görünüş (URL-16)

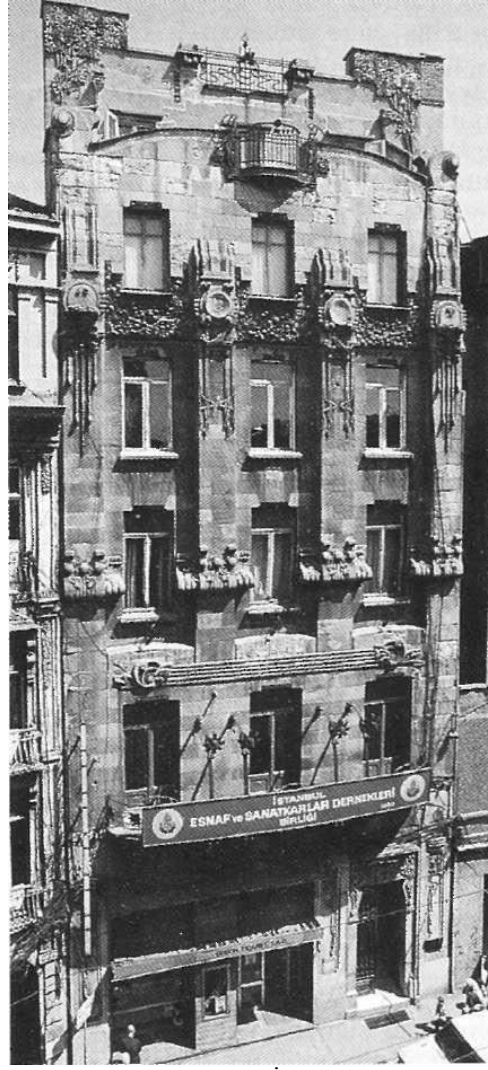
Apartman binalarının hem konut hem ticaret alanı olarak kullanılan örneklerine Avrupa’ da sıklıkla karşılaşılmıştır. Osmanlıda ise bu uygulamaya ilk örnek Botter Apartmanı’dır (Güç, 2019). 1900 yılında Raimondo D'Aronco tarafından sarayın tarzı J. Botter için İstanbul’ da yapılmıştır. Botter Apartmanı art nouveau mimarlığın en önemli örneklerinden biridir. Apartman J. Botter’ in iş yerini ve konutunu bir arada bulundurmak üzere tasarlanmıştır. Zemin ve birinci kat iş yeri diğer katlar ise konut olarak kullanılmıştır. Dar cepheli ve uzun bir parselde inşa edilmiştir ve dikdörtgen planlıdır (Şekil 2.37). Normal kat planında ön tarafta iki salon, arka tarafta üç yatak odası ve bunları birbirine bağlayan koridor bulunmaktadır. Yapı bodrum üzeri altı kattır ve zemin katta asma kat bulunmaktadır. Girişin yanda olmasından dolayı zemin katta cephe düzeni asimetriktir. Cephede yüksek dallar ve yayılan güllerden oluşan çiçeksi bezeme vardır (Şekil 2.39) (Batur, 1994).



Şekil 2.37: Botter Apartmanı Zemin Kat Planı (Güç, 2019)



Şekil 2.38: Botter Apartmanı Birinci Kat Planı (Durudoğan, 1998)



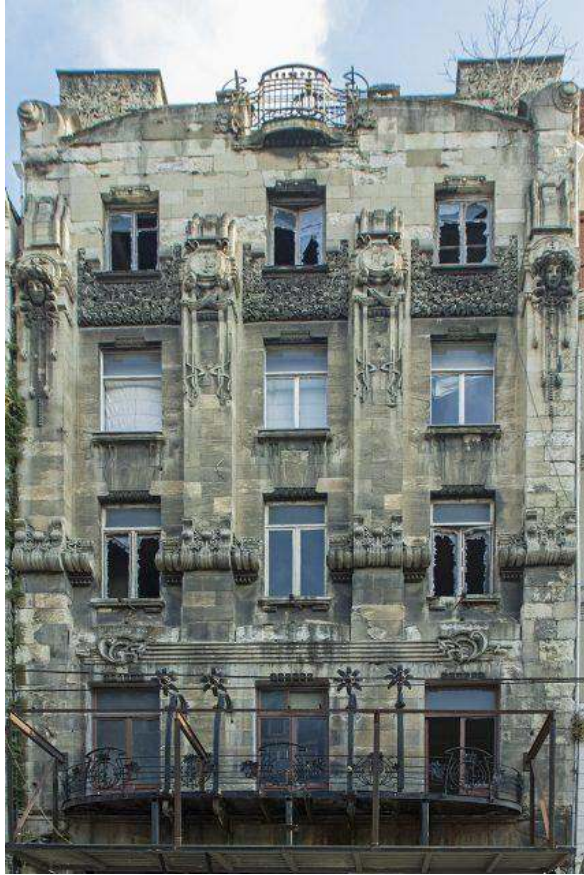
Şekil 2.39: Botter Apartmanı, İstanbul (URL-17)



Şekil 2.40: Botter Apartmanı Genel Ayrıntı (URL-18)

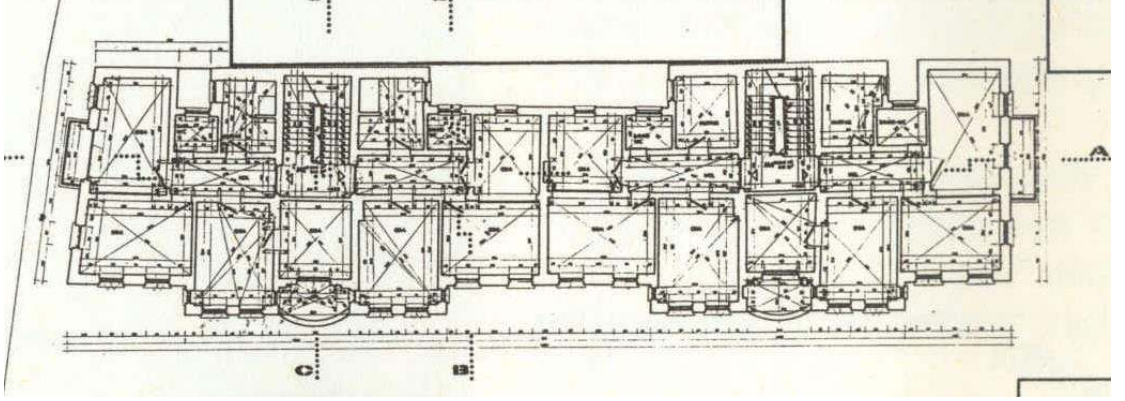


Şekil 2.41: Botter Apartmanı Günümüz (URL-18)

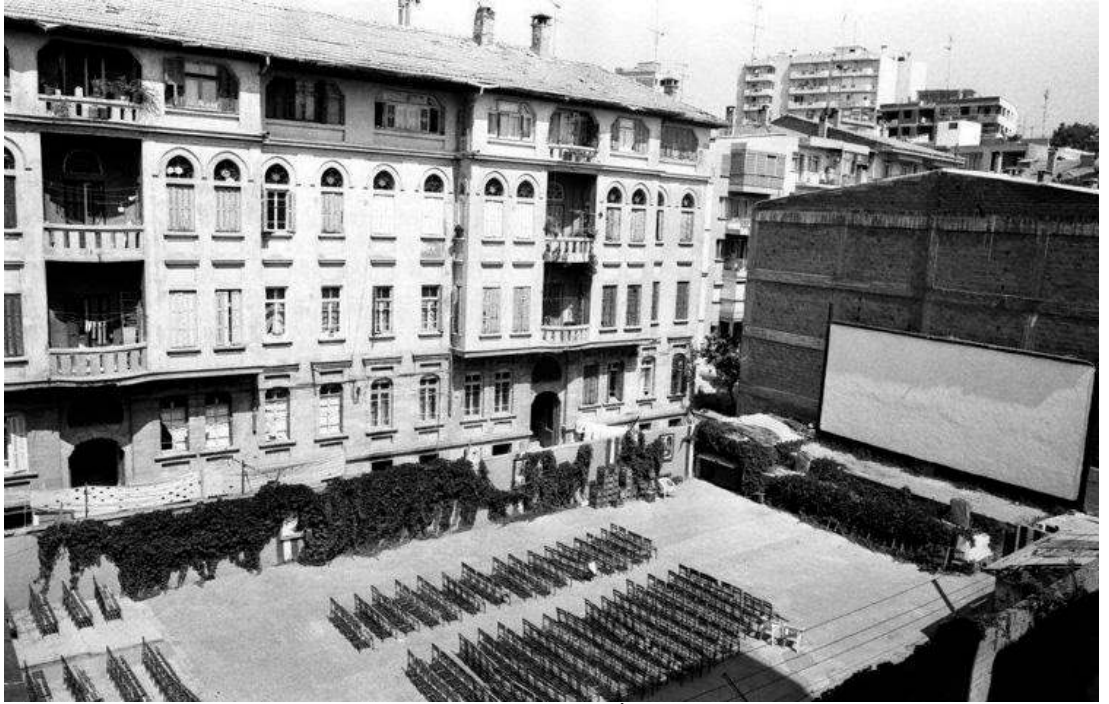


Şekil 2.42: Botter Apartmanı Günümüz Detay (URL-18)

1905 yılında yapılan Anadolu Apartmanı Ahmet Harsa Paşa ve kardeşi Mustafa Harsa Paşa tarafından İzmir’ de yaptırılmıştır. Bu apartman aynı zamanda İzmir’ in ilk apartmanı olma özelliğini taşımaktadır (Tok, 2015). Yapı dört katlı inşa edilmiştir ve her katta dört daire bulunmaktadır. Yapının iki ayrı girişi bulunmaktadır (Şekil 2.43) (Kobaoğlu, 1992).



Şekil 2.43: Anadolu Apartmanı Planı (Kobaoğlu, 1992)

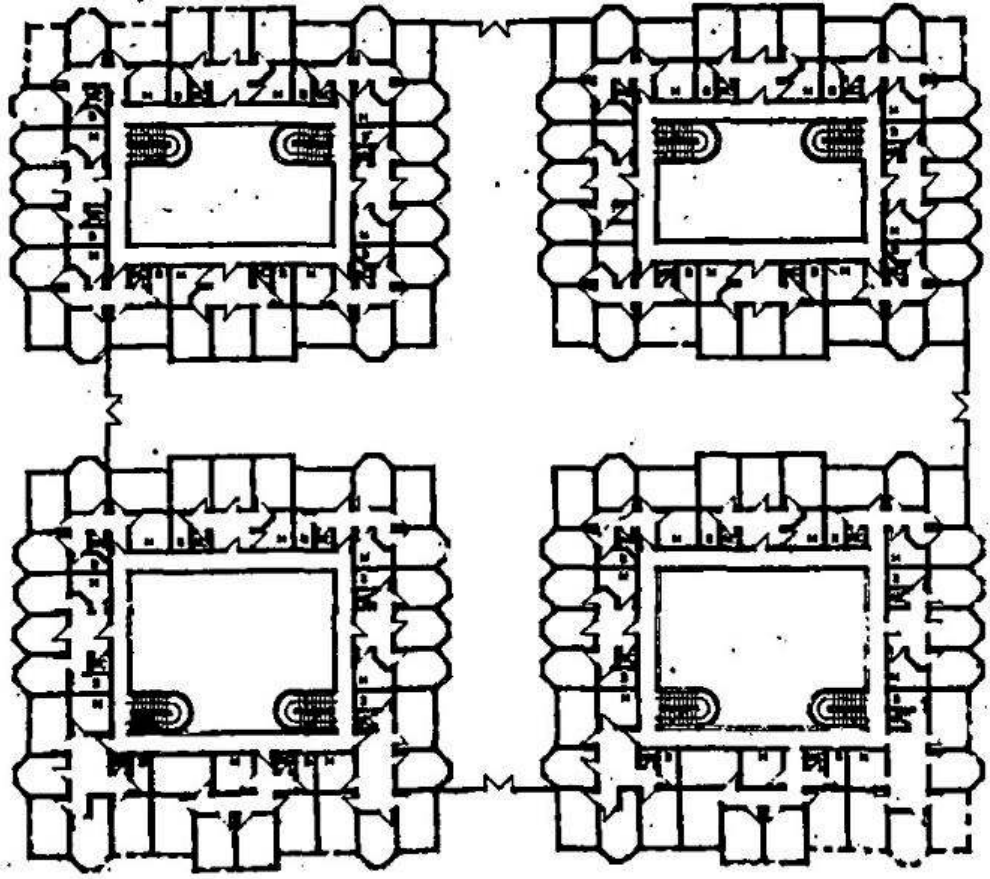


Şekil 2.44: Anadolu Apartmanı, İzmir (Tok, 2015)



Şekil 2.45: Anadolu Apartmanı Günümüz (URL-19)

İstanbul’ da ilk betonarme yapı grubu olarak inşa edilen ve aynı zamanda Türk mimarların yaptığı ilk örneklerden biri olma özelliği taşıyan Tayyare Apartmanları 1922 yılında Mimar Kemaleddin Bey tarafından İstanbul’ da yapılmıştır. 1918 yılında Cibali, Altınmermer ve Fatih mevkilerini yok eden büyük yangında evlerini kaybeden aileler için yapılmıştır. İlk adı ‘Harikzedegan Apartmanları’ olup daha sonradan Tayyare Apartmanları olarak değiştirilmiştir. 25 dükkân, 124 daire, çamaşırlık, açık/kapalı teras, kömürlük gibi mekanları içinde bulunduran bu konut yapısı ortak kullanılan avlusu bulunan dört bloktan oluşmaktadır. Her katta sekiz dairenin bulunduğu bu yapıda dairelere avluyu çevreleyen balkonlardan ulaşım sağlanmaktadır. Tayyare Apartmanları plan şeması, Avrupa’ da Endüstri Devrimi’ n den sonra artan nüfusun barınma ihtiyacını karşılayan sosyal konut yapılarının plan şemalarıyla benzerlik göstermektedir (Şekil 2.46) (Yavuz, 1994).



Şekil 2.46: Tayyare Apartmanları Planı (Şener, 2000)



Şekil 2.47: Tayyare Apartmanları, İstanbul (Müştak, 2016)



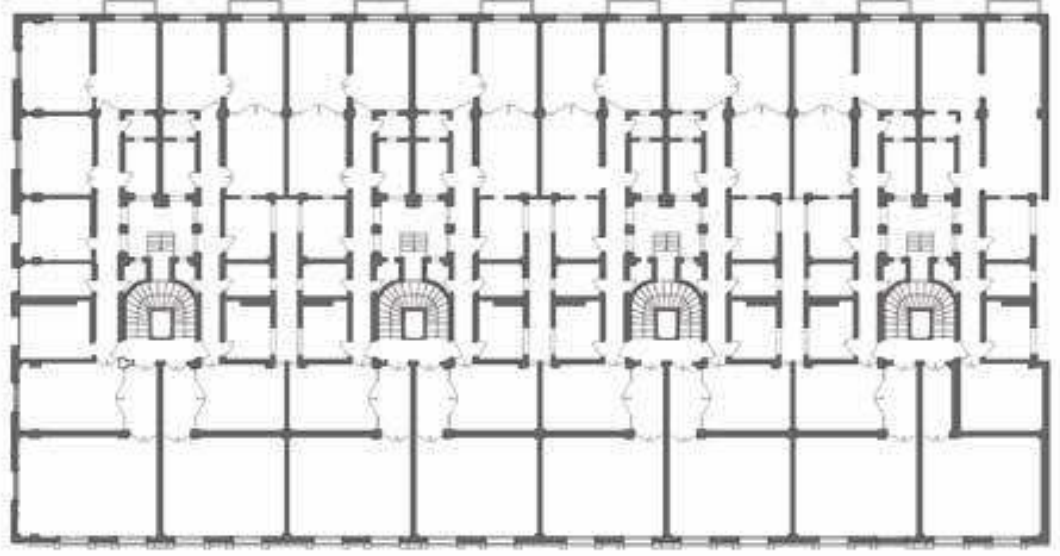
Şekil 2.48: Tayyare Apartmanları Avludaki Açık Merdivenler (Yavuz, 1994)



Şekil 2.49: Tayyare Apartmanları Günümüz (URL-20)

1922 yılına ait bir diğer örnek ise Guilio Mongeri tarafından İstanbul’ da yapılan Maçka Palas’ tır. Yapı sekiz katlıdır ve dört adet girişi bulunmaktadır. Her katta iki daire, toplamda ise 64 adet daire bulunmaktadır. Plan şemasında ise girişe yakın yerlerde misafir kabul alanları konumlandırılırken arka cepheye doğru ise özel alanlar konumlandırılmıştır. Dairelere iki adet giriş bulunmaktadır. Bunlardan birincisi antreye diğeri ise dairenin mutfağına açılmaktadır (Şekil 2.50) (Eren, 2014). Cephe ise üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm iki kat yüksekliğindedir ve taş kaplamadır. Giriş kattaki pencereler dikdörtgen söveli, birinci kattakiler ise yuvarlak kemerlidir. İkinci bölüm dört kat yüksekliğindedir. İlk üç katın pencereleri dikdörtgen söveli, son

katınki ise yuvarlak kemerlidir. Üçüncü bölümde ise yapıdan biraz geri çekilmiştir ve pencereler ikiz pencereye dönüşmüştür (Şekil 2.51) (Suner, 1994).



1. KAT PLANI

Şekil 2.50: Maçka Palas Birinci Kat Planı (Görgülü, 2016)



Şekil 2.51: Maçka Palas, İstanbul (URL-21)



Şekil 2.52: Maçka Palas Günümüz (URL-22)



Şekil 2.53: 1922 Yılında Arif Hikmet Koyunoğlu Tarafından Yapılan Erzurumlu Nafiz Bey Apartmanı Ankara' da ki İlk Apartman Örneklerinden (URL-23)

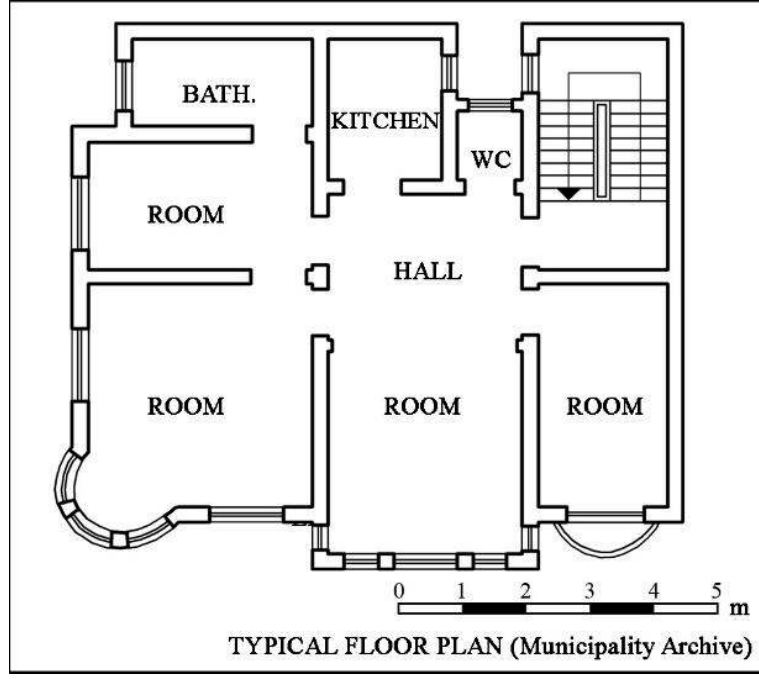
1923' te Cumhuriyetin ilanıyla beraber ülke genelinde sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda değişimler yaşanmaya başlanmıştır. Anadolu'nun gelişimi Ankara'nın başkent olmasıyla hızlanmış ve merkez İstanbul' dan Anadolu' ya kaymıştır. Anadolu kentlerinde limanların ve demiryollarının oluşmasıyla beraber bu gelişim hızlanmıştır. 1927 yılında yabancılara çalışma izni (Teşvik-i Sanayi Yasası) verilmesiyle birlikte birçok yabancı mimar savaştan kaçıp Türkiye' ye gelmiştir ve Türk-Avrupa karışımı mimari eserler ortaya çıkmıştır (Szen [1984] aktaran Mutdoğan, 2014). Bu dönemde apartman binaları İstanbul dışına yayılırken, İstanbul' da tercih edilen konut türü olmaya devam etmiştir. Ankara' da ise Atatürk Bulvarı çevresinde apartman binaları görülmeye başlanmıştır (Tekeli, 2012).

Osmanlı' nın son döneminde ortaya çıkan I. Ulusal Mimarlık Akımı en önemli örneklerini Cumhuriyet' in ilanından sonra vermiştir. Kentlerde yapılaşmada farklılıklar meydana gelmiştir. Batı kültürü ve tasarımları geleneksel konut kültürüyle birleştirilmeye çalışılmıştır (Mutdoğan, 2014).

Bu dönemde kentlerde geleneksel konut – apartman ayrımı görülmeye başlanmıştır. Bu farklılığın oluşmasında, liman kentlerinin ve demiryolu üzerinde bulunan kentlerin yenilikleri takip etmesi diğer kentlerin bu gelişimlerden uzak kalması neden olmuştur (Bilgin, 1992).

Sosyal değişimler konut içerisindeki mekanların değişmesine de yol açmıştır. Bu süreçteki en önemli değişiklik apartman binalarının içinde tuvalet ve banyoyu ayrı bir hacim olarak barındırmasıdır (Mutdoğan, 2014).

Bu dönemde yapılan Ankara' da ilk apartman örneklerinden olan Salih Çelebi Apartmanı 1920-1930 yılları arasında yapılmıştır. Yapı tek girişlidir ve her katta tek daire bulunmaktadır. Odalara geçiş sofadan sağlanmaktadır (şekil 2.54) (Aslanoğlu, 2010).

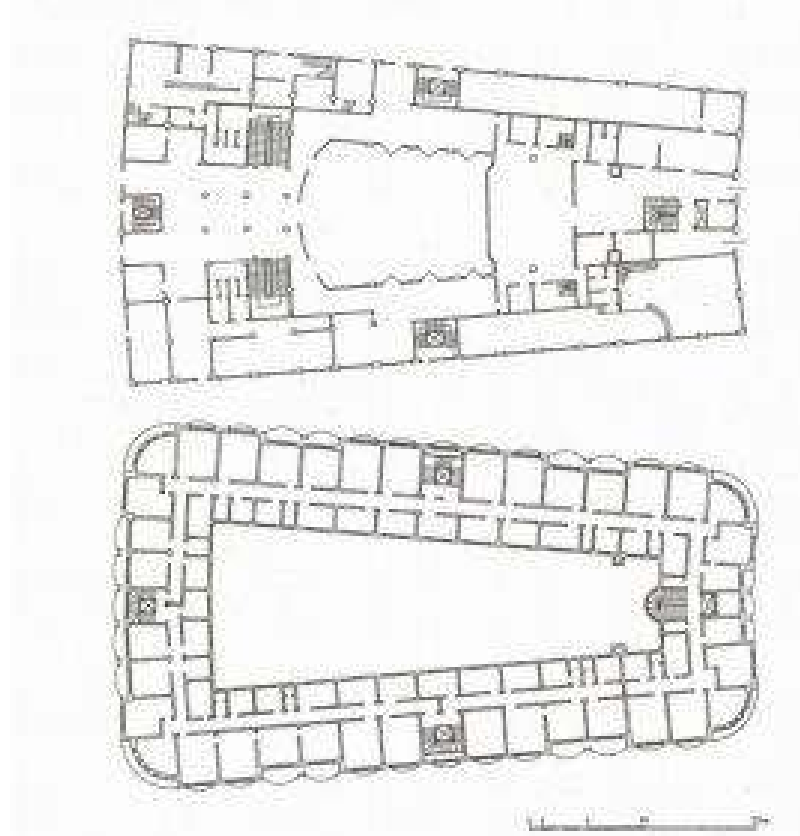


Şekil 2.54: Salih Çelebi Apartmanı Planı (Aydın, 2017)



Şekil 2.55: Salih Çelebi Apartmanı, Ankara (Aydın, 2017)

Mimar Kemalettin' in İstanbul' dan sonra Ankara' da yaptığı bir diğer önemli apartman binası I. Ve II. Evkaf Apartmanlarıdır. 1928 yılında yapılan bu apartmanlar konut yetersizliğinden dolayı dönemin Evkaf Nezareti' ne kiraya verilmek üzere yapılmıştır. Evkaf Apartmanları' nın üst katları konut birimi zemin katları ise dükkân olarak tasarlanmıştır. Apartmanın merkezinde ise tiyatro-oditoryuma açılan geçitler bulunmaktadır (Şekil 2.56) (Bozdoğan, 2015).



Şekil 2.56: II. Evkaf Apartmanı Zemin Kat ve 1. Kat Planı (URL-24)

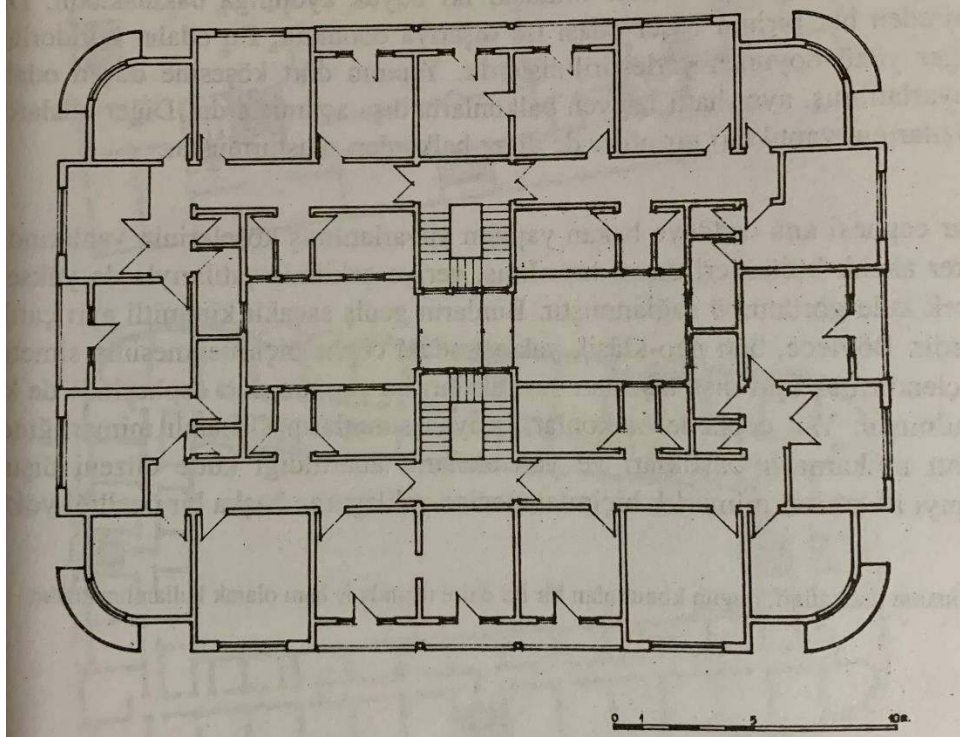


Şekil 2.57: II. Evkaf Apartmanı, Ankara (Bozdoğan, 2015)



Şekil 2.58: II. Evkaf Apartmanı Günümüz (URL-25)

1926 yılında Ankara’ da Arif Hikmet Koyunoğlu tarafından yapılan Çocuk Esirgeme Kurumu Kira Apartmanı kütle ve cephe düzeni ile II. Evkaf Apartmanı’nı anımsatmaktadır. Her katta dört daire bulunmaktadır (Şekil 2.59) (Aslanoğlu, 2010).



Şekil 2.59: Çocuk Esirgeme Kurumu Kira Apartmanı Planı (Aslanoğlu, 2010)



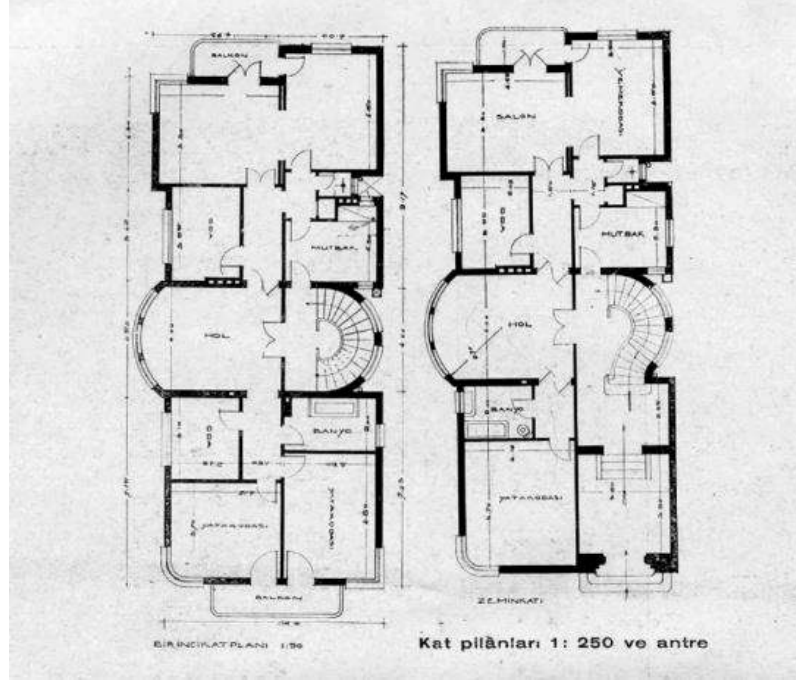
Şekil 2.60: Çocuk Esirgeme Kurumu Kira Apartmanı, Ankara (URL-26)



Şekil 2.61: Çocuk Esirgeme Kurumu Kira Apartmanı Günümüz (URL-27)

1930-1940 yılları arası hızlı bir apartmanlaşma dönemidir. Bu yıllarda apartmanlar belirli bir gelir elde etmek amacıyla yapılmıştır ve ‘Kira Apartmanı’ adını almışlardır (Görgülü, 2012).

1930-1933 yılları arasında inşa edilen Hasan Nuri Bey Apartmanı, Mimar Necmettin tarafından İzmir’ de yapılmıştır. İzmir’ deki ilk betonarme kiralık apartman özelliğini taşımaktadır. Yapı beş katlıdır ve hatta tek daire bulunmaktadır (Şekil 2.62) (Necmettin, 1933).

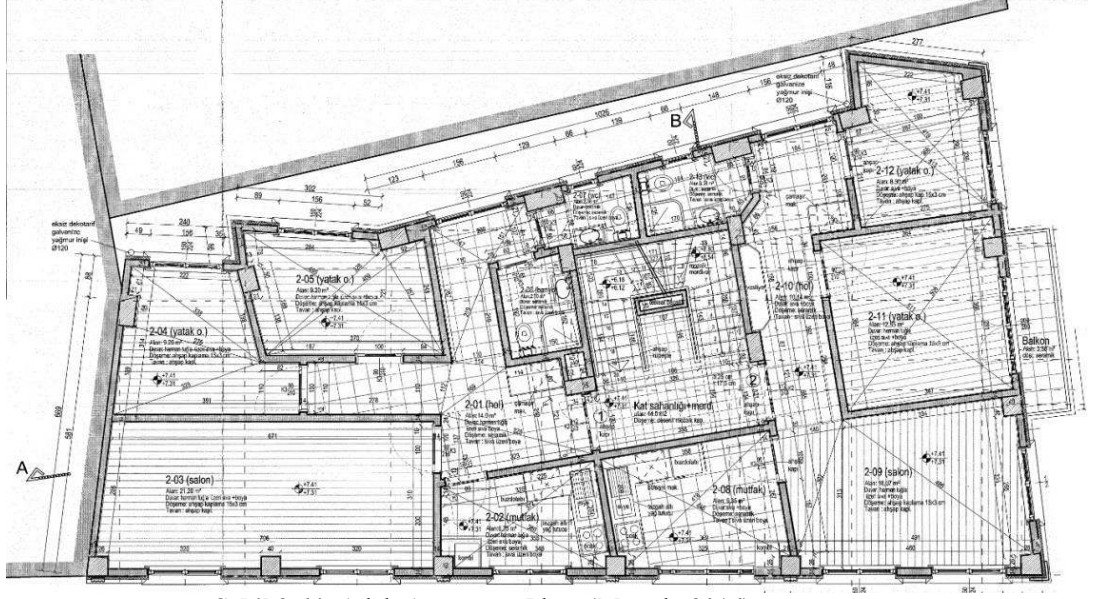


Şekil 2.62: Hasan Nuri Bey Apartmanı Planı (Necmettin, 1933)



Şekil 2.63: Hasan Nuri Bey Apartmanı, İzmir (Necmettin, 1933)

Apartman binaları İstanbul’ dan sonra diğer illerde de hızla görülmeye başlanmıştır. Bunun bir diğer örneği 1932 yılında Dr. Hasan Ömer tarafından Kocaeli’ de inşa ettirilen Adalı Apartmanıdır. Kocaeli’ deki ilk apartman binalarından biri olan Adalı Apartmanı 2016 yılında ‘Tarih Koridoru Projesi’ kapsamında tekrar yapılmak üzere yıkılmıştır. Yapı üç katlıdır ve her katında iki daire bulunmaktadır (Şekil 2.64) (Müştak, 2016)

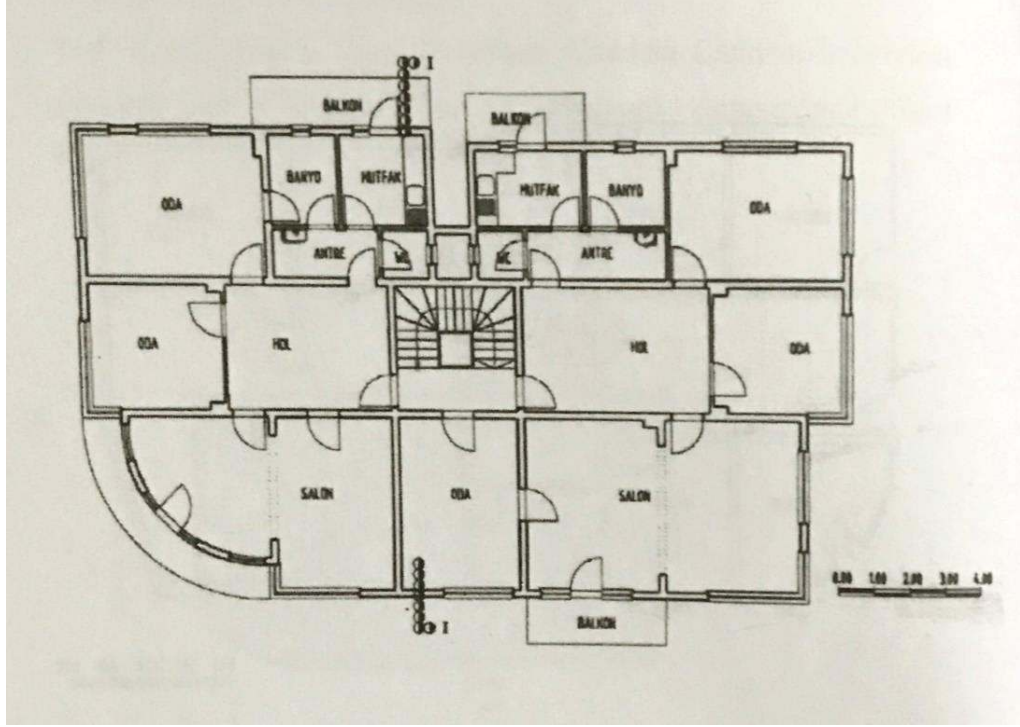


Şekil 2.64: Adalı Apartmanı Planı (Müştak, 2016)



Şekil 2.65: Adalı Apartmanı, Kocaeli (URL-28)

Anadolu’ da görölmeye başlanan apartmanların bir diğ er  rneği ise 1937 yılında Süleyman Ermiş tarafından Konya’ da yapılan Hayat Apartmanıdır. Yapı Konya’ da ki ilk apartman örneğidir. Üç katlı inşa edilen bu yapıda her katta iki daire vardır. Odalara geçiş sofadan sağlanmaktadır (şekil 2.66) (Ulusoy, 1999).



şekil 2.66: Hayat Apartmanı Planı (Ulusoy, 1999)



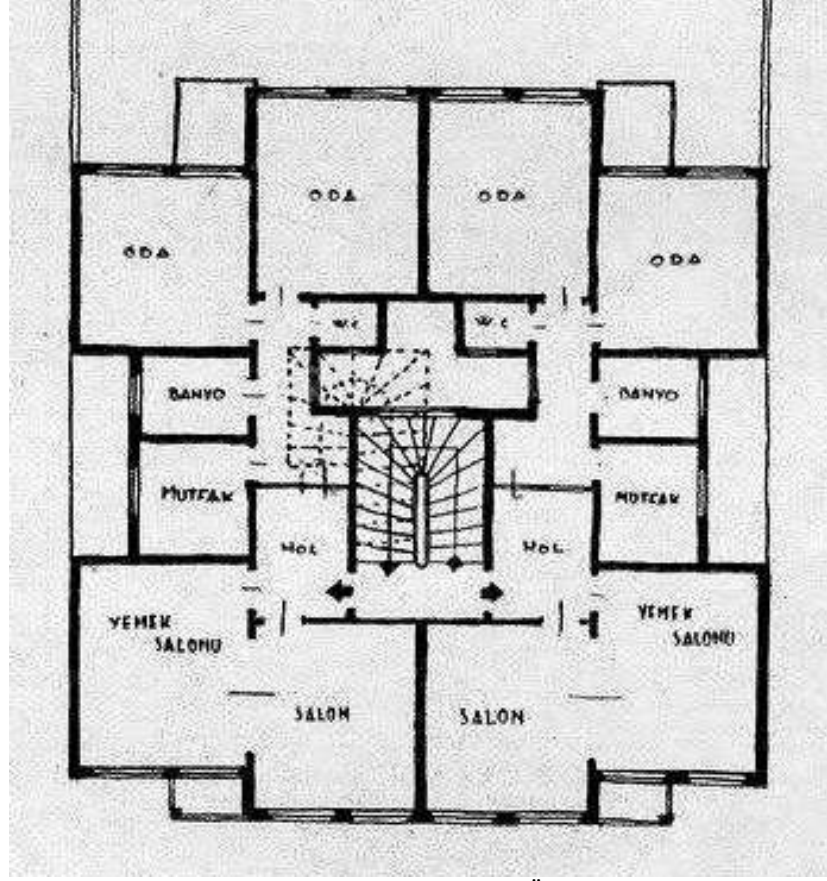
şekil 2.67: Hayat Apartmanı, Konya (Ulusoy, 1999)



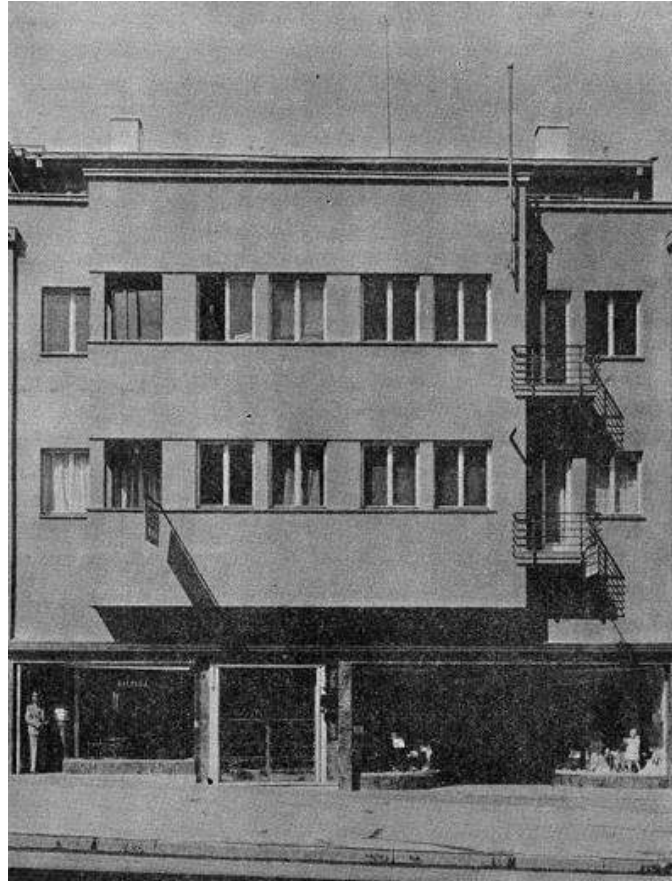
Şekil 2.68: Hayat Apartmanı Günümüz (URL-29)

1940-1950 yıllarında büyük şehirlerde apartman yapımı yaygınlaşmıştır. Eski dönemlerde yapılmış tek veya iki katlı yapılar yerini üç dört katlı apartman binalarına bırakmıştır. Bu yapıların zemin katları genellikle ticaret amaçlı kullanılmıştır. Bu apartman binalarında daimî gelir sağlanması düşünüldüğünden dolayı bu yıllarda yapılan apartman binaları daha çok kira evi olarak tanımlanmıştır (Balamir, 1994).

1940 yılında yapılan Bir Kira Evi Ankara’ da yapılan kira apartmanlarına ait bir örnektir. Mimar Bekir İhsan Ünal tarafından yapılan bu yapı iki katlıdır ve katta iki daire bulunmaktadır. Zemin katta kiraya verilmek üzere iki dükkân bulunmaktadır (Şekil 2.69) (Ünal, 1940).



Şekil 2.69: Bir Kira Evi Planı (Ünal, 1940)



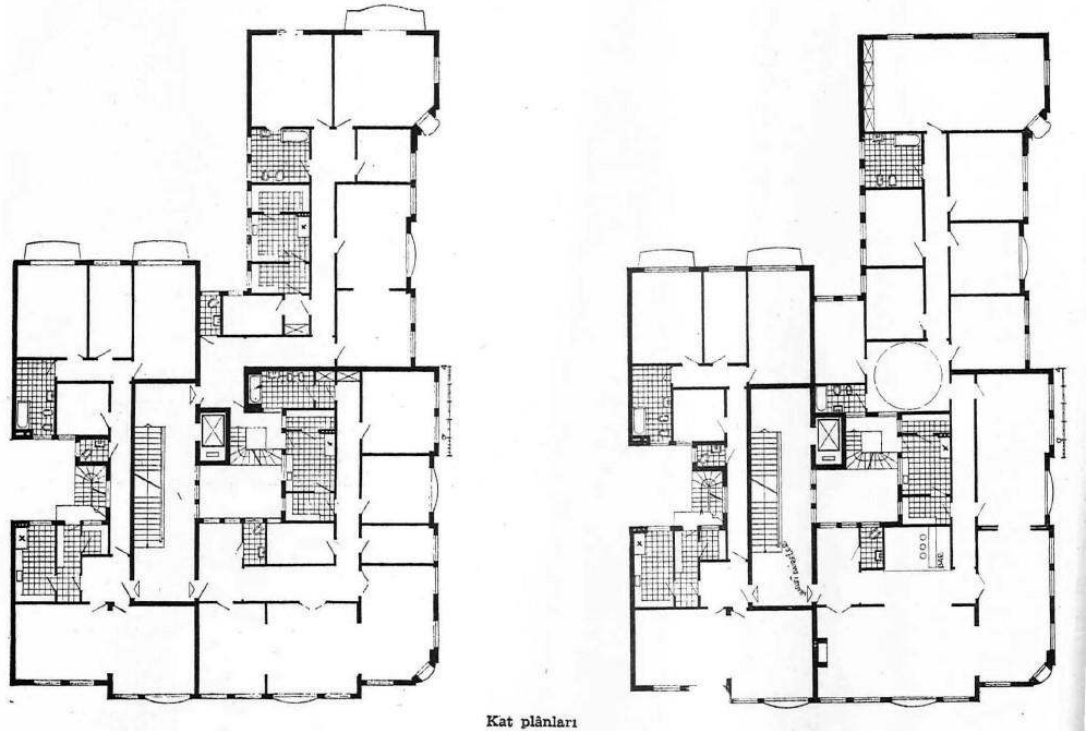
Şekil 2.70: Bir Kira Evi, Ankara (Uludüz, 2014)

1940-1950 yıllarında aynı zamanda II. Ulusal Mimarlık Akımı ortaya çıkmıştır. Bu yıllarda, yabancı mimarların etkisiyle devlet öncülüğünde modernleşme programı yapılmıştır. Apartman binaları Orta Anadolu'nun modern kentlerinde hâkim olmuştur ve hızla yaygınlaşmıştır (Mutdoğan, 2014).

2.3.2. Türkiye' de 1950 Sonrası Apartman Binaları ve Örnekleri

II. Dünya Savaşı ile yavaşlayan apartman yapımı, savaş sonrası ekonominin düzelmesiyle birlikte tekrar hızlanmıştır. 1950 yıllarında kırsal kesimlerden şehirlere göçlerin çoğalmasıyla şehirlerdeki nüfus çoğalmıştır ve konut açığı ortaya çıkmıştır (Görgülü [2010] aktaran Büyükcım, 2018). Apartmanların çoğalmasında doğrudan toplumun tercihi olmamakla beraber arsa ve sermaye azlığı gibi ekonomik şartlarında etkisi vardır (Şener, 2000). Türkiye' de konut sorunu 1950 yıllarında başlamış ve beraberinde kısa zamanda çok sayıda konut talebini doğurmuştur (Tekeli, 2012).

Dönemin ilk örneklerinden biri olan Sadıklar Apartmanı 1951 yılında Mimar Emin Necip Uzman tarafından İstanbul' da yapılmıştır. Bodrum üzerine altı kattan oluşmaktadır. Üç katta üçer daire yer alırken diğer üç katta iki daire yer almaktadır (Uzman, 1951). Plan şemasında görülen bir ayrıntı ise yatak odalarına bağlanan koridora ayrı bir kapı ile geçiş sağlanmasıdır (Şekil 2.71) (Eren, 2014).



Şekil 2.71: Sadıklar Apartmanı Planı (Uzman, 1951)



Şekil 2.72: Sadıklar Apartmanı, İstanbul (Uzman, 1951)

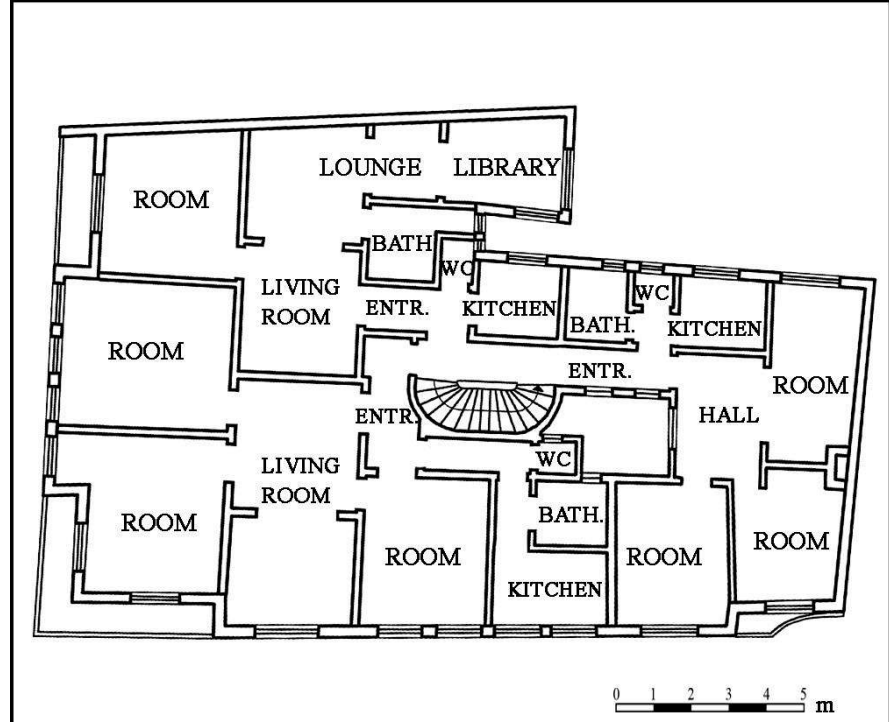


Şekil 2.73: Sadıklar Apartmanı Günümüz (Eren, 2014)



Şekil 2.74: 1952 Yılından Bir Örnek Kervansaray Apartmanı, İstanbul (Eren, 2014)

1953 yılında Ankara’ da inşa edilen bir örnek ise Zeki Gökay tarafından inşa edilen Erciyes Apartmanı’dır. Yapı dört katlı inşa edilmiştir ve her katta üç daire bulunmaktadır. Cephede simetrik bir düzen görülse de plan şeması simetrik değildir (Şekil 2.75) (Aydın, 2017).

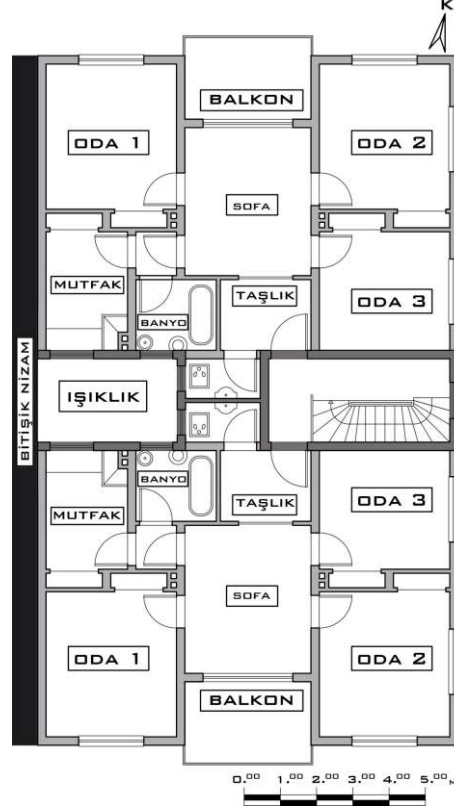


Şekil 2.75: Erciyes Apartmanı Planı (Aydın, 2017)



Şekil 2.76: Erciyes Apartmanı, Ankara (Aydın, 2017)

1955 yılında inşa edilen Tapan apartmanı Muhsin Tapan tarafından Aksaray’da inşa edilmiştir. Yapı dört katlıdır ve her katta iki daire bulunmaktadır. Odalara geçiş sofadan sağlanmaktadır (Şekil 2.77) (Yıldırım, 2018).

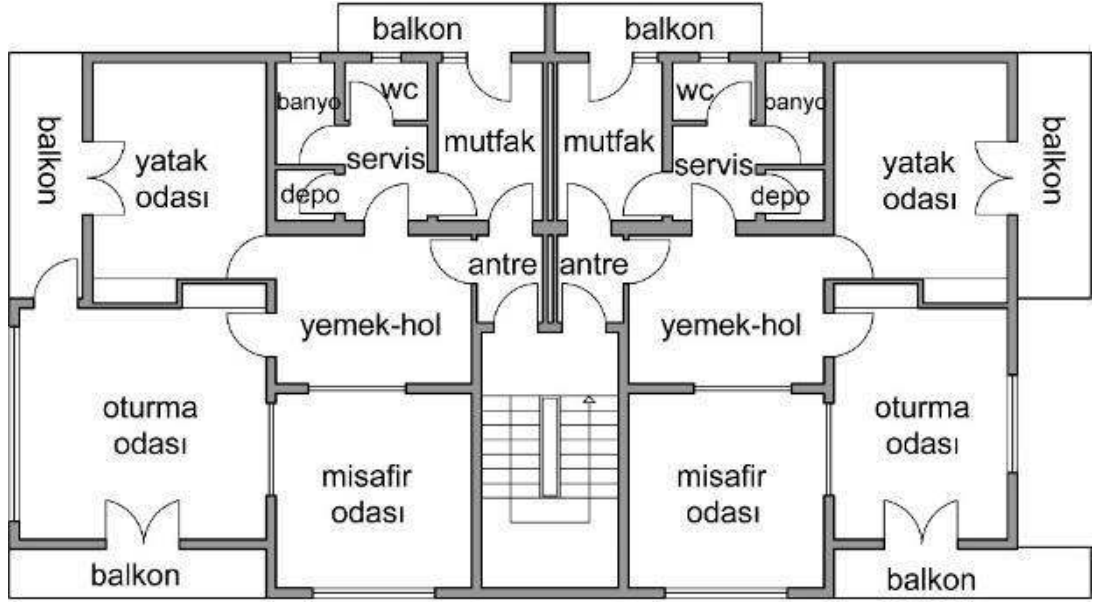


Şekil 2.77: Tapan Apartmanı Planı (Yıldırım, 2018)



Şekil 2.78: Tapan Apartmanı, Aksaray (Yıldırım, 2018)

Bu yıllara ait başka bir örnek ise 1958 yılında Denizli’ de yaptırılan Muharrem Otçu Apartmanıdır. Yapı üç katlıdır ve her katta iki daire bulunmaktadır (Şekil 2.79) (Avsan, 2015).



Şekil 2.79: Muharrem Otçu Apartmanı Planı (Avsan, 2015)



Şekil 2.80: Muharrem Otçu Apartmanı, Denizli (Avsan, 2015)

1958 yılında konut sorununa çözüm geçirmesi amacıyla İmar ve İskân Bakanlığı kurulmuştur (Tekeli, 2012).

Apartmanlaşmanın artmasındaki bir diğer etken ise 1965 yılında kat mülkiyetinin yasalaşmasıdır (Balamir, 1994). Bu yasa çerçevesinde yap-satçı yatırımcılar (kat karşılığı apartman yapan) ortaya çıkmıştır ve apartmanlaşma hızla artmıştır. Bu ani artış yasa, yönetmelik ve kuralların ortaya çıkmasına neden olmuş, yerel yönetimlerin yeterli gelmemesi nedeniyle birçok kentte niteliksiz inşaat yapılmıştır (Balkan, 1997). 1970’li yılların sonuna kadar yapsatçılık altın yıllarını yaşamıştır (Tablo 2.1) (Işık, 1995).

Tablo 2.1: 1927-1970 Yılları Arasında İstanbul ve Ankara’ da Konut Yapıları Stoku ile Apartman Binalarının Kent Yapı Stoku İçindeki Yüzdelik Oranları (Ulusoy, 1999)

	İstanbul		Ankara	
Yıllar	konut	apartman	konut	apartman
1927	67.3	1.1	-	-
1935	67.3	2.2	69.3	1.5
1940	70.9	3.5	77.3	4.3
1950	74.9	3.4	80.6	5.6
1970	85.3	27.7	91.9	24.3

1970 yıllarındaki bir diğer önemli gelişme ise betonarmenin yaygınlaşması ve yeni inşaat tekniklerinin ortaya çıkmasıdır. Betonarme inşaat sağlamlığı ve daha kısa sürede inşa edilebilmesinden dolayı konut açığının çok olduğu kentlerde önem kazanmıştır (Tekeli, 2012).

1970-1980 yıllarında yapılan apartmanların plan şeması, mahrem alanlarla yaşama alanlarının birbirinden ayrıldığı standart apartman tipolojisine dönüşmüştür (Zorlu [2010] aktaran Büyükçam, 2018). 1984 yılında yürürlüğe giren Toplu Konut Kanunu ile tekil apartmanlardan toplu apartman yapımına geçilmiştir (Ulusoy, 1999). Bu konutlarda farklı tipoloji ve büyüklükte dairelere yer verilmiş toplumun değişen ihtiyaçlarına göre şekillenmiştir (Gökmen, 2011).

Bu dönemde yap-sat yöntemiyle yapılan apartmanlara ek olarak sitelerde ve toplu konutlarda da çok katlı apartman binaları inşa edilmiştir. Apartman binaları

Türkiye’ de her kentte yaygın olarak görülen konut tipi haline gelmiştir. Kentlerin silüetlerini artık bu yapılar oluşturmaya başlamıştır (Müşak, 2016).

2000 yıllarından sonra çeşitli sebeplerden dolayı kentsel dönüşüm projeleri başlamıştır. Kentin dokusunu ve yaşam şeklini değiştirir nitelikte gerçekleştirilen bu projeler kentin neredeyse tamamını inşa eder duruma gelmiştir. Bu yıllarda konut barınma ihtiyacından çok gelir elde etme ve statü sahibi olma amacıyla yapılmıştır (Mutdoğan, 2014).

Türkiye’ de zengin kesimin benimsediği konut türü olarak ortaya çıkan apartman binaları Cumhuriyetten önce inşa edilmeye başlamış, Cumhuriyetin ilanından sonra hızla yaygınlaşmıştır. 1950 yıllarından bu yana yaygın bir şekilde yapılmaktadır. İlk dönem örneklerinde cephe özellikleri batı tarzını yansıtmalarına rağmen plan şemalarında geleneksel konutun bir ürünü olan sofaların kullanımına devam edilmiştir (Tablo 2.2) (Öncel, 2014). Sofalar hol olarak da adlandırılmıştır.

Tablo 2.2: İlk Dönem Apartman Binalarında Sofa Kullanımı (S: Sofa, H: Hol, M: Mutfak, B: Banyo, WC: WC, O: Oda, SH: Servis Holü, SA: Salon, YO: Yemek Odası, T: Taşlık) (Tablo: Erbalcı, 2021)

	Apartmanın Adı	Yılı	Yapım Yeri	İşlev Şeması
1	Kamondo Apartmanı	1858-1895	İstanbul (Beyoğlu)	
2	Naib Bey (Doğan) Apartmanı	1893	İstanbul (Beyoğlu)	
3	Anadolu Apartmanı	1905	İzmir (Konak)	
4	Tayyare Apartmanları	1922	İstanbul (Fatih)	
5	Maçka Palas	1922	İstanbul (Şişli)	
6	Salih Çelebi Apartmanı	1920-1930	Ankara (Altındağ)	

	Apartmanın Adı	Yılı	Yapım Yeri	İşlev Şeması
7	Çocuk Esirgeme Kurumu Kira Apartmanı	1926	Ankara (Altındağ)	
8	Hasan Nuri Bey Apartmanı	1930-1933	İzmir (Konak)	
9	Adalı Apartmanı	1932	Kocaeli (İzmit)	
10	Hayat Apartmanı	1937	Konya (Karatay)	
11	Tapan Apartmanı	1955	Aksaray (Merkez)	
12	Muharrem Otçu Apartmanı	1958	Denizli (Merkezefendi)	

Tablo 2.3: Türkiye’ de Apartmanlaşmayı Etkileyen Faktörler (Mutdoğan, 2014)

	Dönemde Meydana Gelen Önemli Değişimler	Konut Sunum Biçimleri	Plan/İç Mekan Özellikleri
1839-1923 Arasındaki Dönem	Tanzimat Fermanının İlanı ile Batılılaşma Sürecinin Başlaması	Gayrimüslimler apartmanlarda yaşıyor (İstanbul) Anadolu’da Geleneksel Türk Konutu anlayışı devam ediyor	Plan şemaları geleneksel Cepheler batılı öğeler içeriyor
1923-1950 Arasındaki Dönem	Cumhuriyetin İlanı I. Ulusal Mimarlık Dönemi Dünya Savaşları Nedeniyle kapalı ekonomi Yabancılar Çalışma İzni Çıkması (1927) Savaştan Kaçan Mimarlar Cumhuriyet Döneminin ilk Kamu Yapılarını Yapıyorlar Devletin Önderliğinde Modernleşme hareketi II. Ulusal Mimarlık Dönemi	Apartmanlar yayılmaya başlıyor	Simetrik plan organizasyonu hakim Odalar özelleşmeye başlıyor Geleneksel konut mekan anlayışı değişime uğruyor. Sabit elemanlardan mobilyaya geçiş yaşanıyor Banyo/tuvalet için ayrı ıslak hacimler oluşuyor
1950-1980 Arasındaki Dönem	Kentlerin Büyüme Hızının İyice Artması ve Konut İhtiyacının Tamamının Artık Devlet Tarafından Sağlanamaması İmar ve İskan Bakanlığının Kurulması (1958) Kat Mülkiyeti Yasası (1966) Çok partili sisteme geçiş	Yap-sat Kooperatif Toplu Konutlar Gecekondu	Mekan organizasyonunu yap-sat konut sunum biçiminde müteahhit belirlerken kooperatiflerde kullanıcı belirlemektedir. Uluslararası üslup hakim Tünel kalıp kullanımıyla esneklik ortadan kalkıyor Sofanın kullanımı değişiyor Konutta dayanıklı tüketim malları kullanılmaya başlıyor Salon çok önemli
1980-2000 Arasındaki Dönem	Neoliberal Dönem Ekonominin Dışa Açılması Küreselleşme 1999 Marmara Depremi Toplu Konut Yasası (1984) Gecekondu Yasası	Yap-sat Kooperatif Toplu Konutlar Gecekondu Büyük girişimcinin finanse ettiği kapalı konut alanları (site)	Önemli olan mahremiyet olgusu değişiyor. Konutlar sosyalleşiyor. Odalar tamamen özelleşiyor Plan şemaları inşaat teknikleri nedeniyle esnekliğini tamamen kaybediyor Salon kavramı önemini kaybediyor
2000 Sonrası Dönem	Neoliberal Dönem Özelleştirmeler Kentsel Dönüşüm Sürecinin Başlaması	Yap-sat Kooperatif Toplu Konutlar TOKİ sosyal konutları Rezidanslar Gecekondu alanlarının dönüşümü Büyük girişimcinin finanse ettiği kapalı konut alanları (site)	Artık konut planları ve iç mekan organizasyonları önemli olmaktan çıkıyor. Konut alanlarında yan fonksiyonlar önem kazanıyor.

BÖLÜM 3

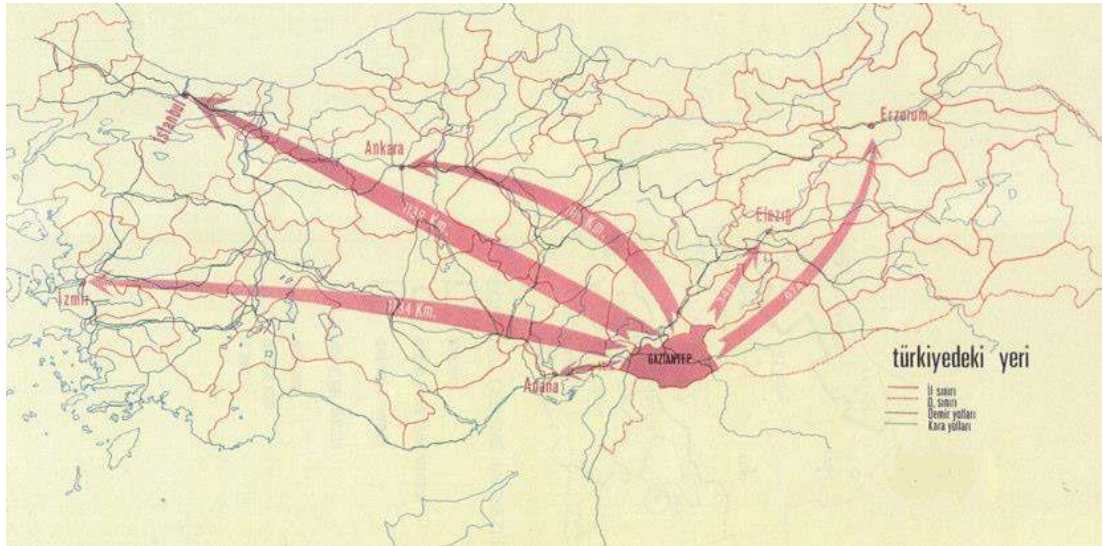
3. GAZİANTEP KENTİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ VE MİMARİ BİÇİMLENİŞİ

Gaziantep Güney Doğu Anadolu Bölgesi' nin en büyük, Türkiye' nin 6. büyük şehridir. Ekonomik yapısı, nüfusu, turizm potansiyeli ile büyükşehir statüsüne sahip bir kenttir.

3.1. Gaziantep Kentinin Genel Özellikleri

3.1.1. Coğrafi Özellikleri

Gaziantep kentinin oluşumunda ve kentin önemli bir yerleşim merkezi haline gelmesinde coğrafi konumunun etkisi büyüktür. Gaziantep kentinin ilk uygarlıklar olan Mezopotamya ve Akdeniz arasında bulunması, Akdeniz Bölgesi' nden Güney Doğu Anadolu' ya geçiş bölgesinde yer alan yerleşime elverişli düzlükler kuşağında bulunması, uygarlık tarihine yön vermiş ve ilk çağlardan itibaren birçok toplumun yerleşme yeri olmuştur (Şekil 3.1).



Şekil 3.1: Gaziantep Kentinin Türkiye' deki Konumu (Gaziantep Kent Bütünü, 1972)

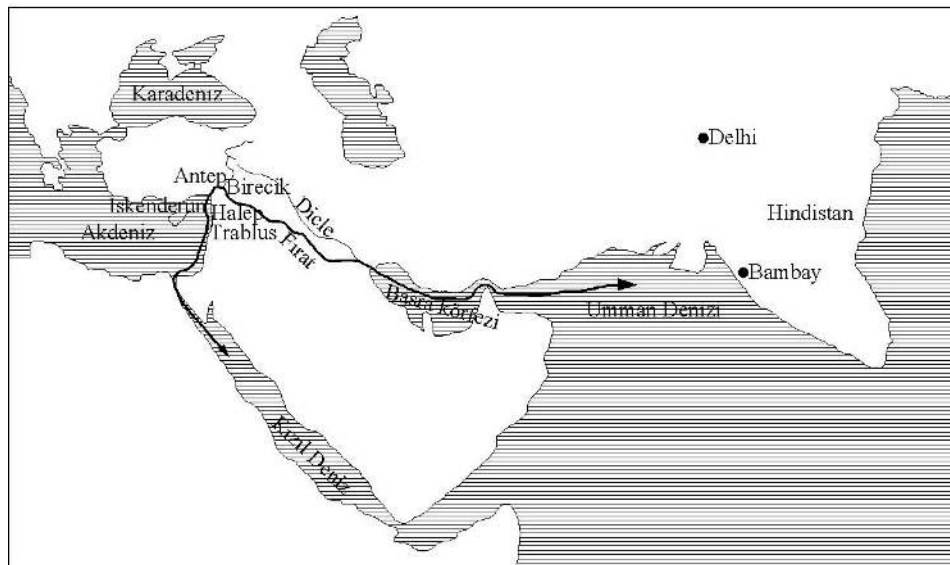
Gaziantep kenti doğuda Şanlıurfa ve Fırat Nehri, batıda Osmaniye ve Amanos Dağları, kuzeyde Kahramanmaraş ve Adıyaman, güneyde Kilis ve Suriye sınırıyla çevrilidir.

Kentin en önemli akarsuyu Fırat Nehri' ne karışan Alleben (Aynü'l-leben) Deresi'dir. Şehirde Arapların hakimiyetinden sonra dere, bugünkü yerine taşınmasıyla önem kazanmıştır (Beyazlar [2010] aktaran Yüce, 2010).

Gaziantep kentinde Akdeniz iklimi ile karasal iklim karışımı bir iklim görülmektedir. İlin batısında Akdeniz, doğusunda ise karasal iklim hakimdir. Yazlar sıcak ve kurak, kışlar sert ve yağışlıdır (Gaziantep Kent Bütünü, 1972). Kentin en sıcak ayı Ağustos ($26,9C^0$), en soğuk ayı ise Ocak' tır ($2,5C^0$). Gaziantep kentinde yağışlar daha çok kışın görülür. Yıllık yağışın %55' i kışın, %25' i ilkbaharda görülmektedir. Kentte kışın poyraz, yazın karayel, sonbaharda ise lodos ve batı rüzgarları hakimdir (Gaziantep Kent Bütünü, 1972). Bu iklim yapısı yazın suya ihtiyaç duymayan bitki türlerinin yetişeceği ortamı oluşturmaktadır (Yüce, 2010).

Kentte maki türlerinin yanında stepte yetişen bitki türleri de görülür. Kentin batısında, funda ve çayırıklarda yer yer ağaçlara rastlanırken doğuya doğru gidildikçe step bitki türleri görülmeye başlanır (Tatlıgil, 2005).

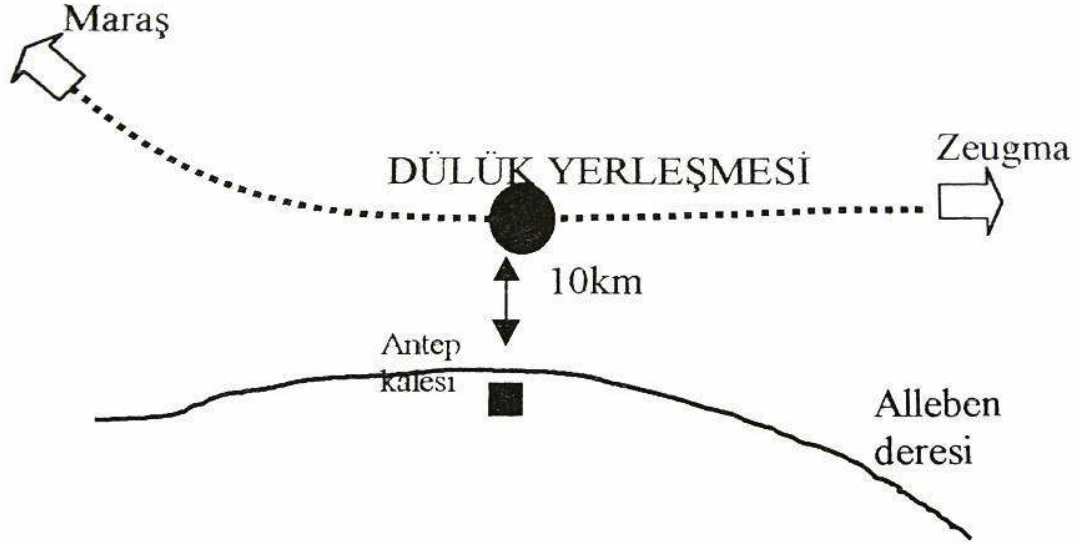
Gaziantep' in Ortadoğu ve Uzakdoğu'yu birbirine bağlayan 'İpek Yolu' üzerinde yer alması kentin önemini ve canlılığının korunmasında önemli bir rol oynamıştır (Şekil 3.2) (Özsoy, 2006).



Şekil 3.2: İpek Yolu (Ünal, 1998)

3.1.2. Tarihi Gelişimi

Gaziantep kentinde yapılan araştırmalar bölgenin Paleolitik Devre kadar uzandığını göstermektedir. İlk yerleşme şehrin 10 km kuzeyinde yer alan Dülük Antik Kenti'nde başlamıştır.



Şekil 3.3: Dülük Antik Kenti (Uğur, 2004)

Cumhuriyet'in ilanına kadar Gaziantep' in kronolojik tarihi şu şekilde sıralanmıştır (G.K.E., 2005):

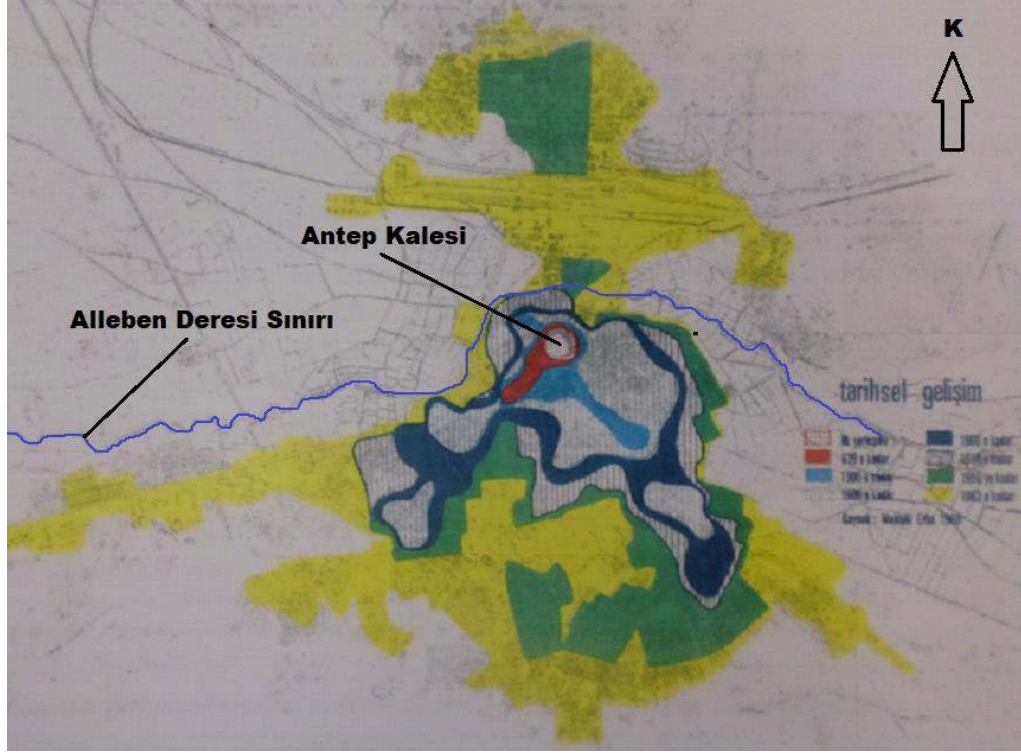
- M.Ö. ? –10000 Paleolitik Dönem.
- M.Ö. 5000–3000 Kalkolitik Dönem.
- M.Ö. 3000–2000 İlk Tunç Çağ.
- M.Ö. 2000–1460 Orta Tunç Çağı. Güneydoğu Anadolu Küçük Devletleri.
- M.Ö. 1460–1200 Son Tunç Çağı.
- M.Ö. 1200–600 Geç Hitit Prenslikleri Dönemi.
- M.Ö. 539–331 Persler Dönemi.
- M.Ö. 331–323 İskender Dönemi.
- M.Ö. 312–69 Selökidler Dönemi.
- M.Ö. 69–M.S. 72 Kommegene Krallığı Dönemi.
- 72–395 Roma Dönemi.
- 395–628 Sasanlılar Dönemi.
- 636 – Yermük Savaşından sonra İyaz Bin Ganemin Antep yöresini ele geçirmesi.

- 782 – Harün – ür Reşid döneminde yörenin Bizanslılardan geri alınması.
- 1077 – Gümüştekin’in Antep’i Bizanslılardan alması.
- 1084 – Süleyman şah’ ın yöreyi fethetmesi.
- 1098 – Antep’in Urla’da kurulan Haçlı Kontluğu’ na bağlaması.
- 1150 – Sultan I. Mesud’ un Antep yöresini Haçlılardan geri alması
- 1156 – Suriye Atabeği Nureddin Mahmud’ un Antep’i ele geçirmesi
- 1157 – Kılıç Aslan’ın Antep’i geri alması
- 1218 – İzzeddin Keykavus’un Antep’i Halep Eyyubilerinden geri alması
- 1259 – Antep yöresinin İlhanlı egemenliğine girmesi
- 1260 – Mısır Memluk Sultan’ ı Seyfeddin Kutuz’ un Antep yöresini İlhanlılardan alması.
- 1343 – Dulkadiroğlu Karaca Bey’in Antep yöresini Dulkadiroğlu Beyliğine bağlaması.
- 1353 – Bölgenin Dulkadiroğulları’ ndan Memluk egemenliğine geçmesi.
- 1381 – Yörenin yeniden Dulkadiroğulları egemenliğine geçmesi, aynı yıl bir kez daha Memluklarca geri alınması.
- 1400 – Timur’un Antep’i ele geçirmesi.
- 1468 – Dulkadiroğlu Şahsuvar Bey’in Memluk ordusunu Antep yakınlarında yenilgiye uğratması, Memluk komutanı Emir Yaşbek’ in Şahsuvar Bey’i yenerek Antep yöresini tekrar ele geçirmesi.
- 1480 – Ala üd-Devle Bozkurt Bey’ in Dulkadiroğulları Beyliğini ele geçirmesi.
- 1515 – Memlükler’ in Ala üd-Devle’ nin öldürülmesinden yararlanarak kenti ele geçirmesi.
- 1516 – Yavuz Sultan Selim’in Antep’e gelmesi.
- 1517 – Antep yöresinin tümüyle Osmanlı topraklarına katılması.
- 1818 – Antep’in Maraş eyaletine bağlanması.
- 1839 – Antep’in Osmanlı yönetimine başkaldıran Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa güçlerinin eline geçmesi.
- 1914 – Antep’in Halep Vilayeti’ nden ayrılarak bağımsız sancak olması.
- 06.12.1918 – İngilizlerin Kilis’ i işgal etmesi.
- 17.12.1918 – İngiliz birliklerinin Antep’e girmesi.
- 29.10.1919 – Fransızların Kilis’i işgal etmesi.
- 05.11.1919 – Fransızların Antep’i işgal etmesi.
- 07.01.1920 – Fransız askerlerinin Eloğlu’ nda baskına uğraması.

- 20.01.1920 – Karayılan’ ın Karabıyıklı’ da bir Fransız birliğini yenilgiye uğratması.
- 28.03.1920 – Gaziantep Kuva-yı Milliye Komutanı Şahin Bey’ in öldürülmesi.
- 01.04.1920 – Antep şehir savaşlarının başlaması.
- 16.04.1920 – Fransızların 1.Antep kuşatması.
- 30.05.1920 – Fransızlarla ateşkes antlaşması yapılması.
- 29.07.1920 – Kuva-yı Milliye’nin saldırısı ve Fransız Kuşatması.
- 18.08.1920 – İkinci kuşatmanın yarılması.
- 20.11.1920 – Fransızların Antep’ i son kez kuşatması ve top ateşine tutması.
- 06.02.1921 – Kuva-yı Milliye’nin şehri boşaltması.
- 06.02.1921 – Antep’ e ‘Gazi’ ünvanının verilmesi.
- 09.02.1921 – Gaziantep’ in Fransızlara teslim olmak zorunda kalışı.
- 20.10.1921 – Fransızlarla Ankara Antlaşmasının imzalanması.
- 25.12.1921 – Fransız birliklerinin Gaziantep’i boşaltması ve şehrin kurtuluşu.

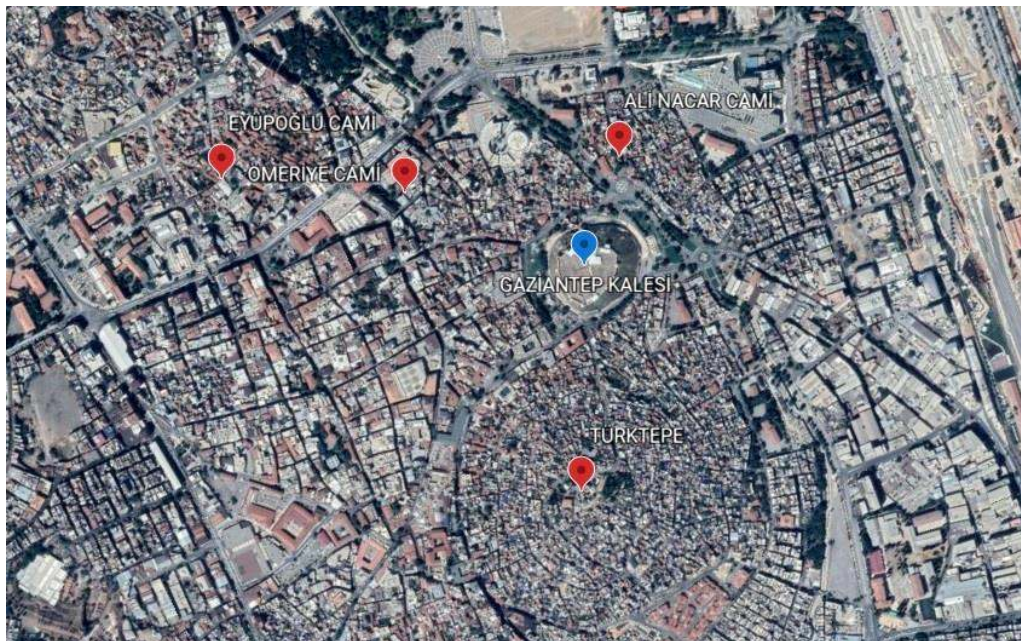
3.1.3. Fiziki Gelişimi

Kentin fiziki yapılaşması 10.yy’ a kadar Kale’ den ibarettir. Kale’ nin tam olarak ne zaman yapıldığı bilinmemektedir. İç kalenin Hititler zamanında yapıldığı, Bizans Dönemi’ nde imparator Justinianus tarafından onarım yapıldığı bilinmektedir (Kuban, 1983). İlk yıllarda kale içerisinde yer alan yerleşimler, savaşın sona ermesi ile kalenin çevresinden dışa doğru gelişim göstermiştir. Bu yerleşimler, batı yönünden güneydoğu yönüne doğru giden anayol aksı üzerinde ve çevresine doğru olmuştur. Kentin içinden geçen Alleben Deresi’ nin doğal sınırının (doğu-batı yönünde) kentin gelişimine etki ettiği görülmektedir (Şekil 3.4) (Başgelen, 1999).



Şekil 3.4: Kentin 1963 Yılına Kadar Olan Fiziksel Gelişimi (Kasapbaşı, 2018)

Kale' den sonra ilk yapıların kalenin doğusunda yer alan Türktepe' de olduğu bilinmektedir (Kuban, 1983). Dini yapılar kentte görülen ilk mahallelerin fiziki yapılanmasında önemli rol oynamıştır. Yeni oluşan mahalleler dini bir yapının etrafında oluşmuş ve gelişim göstermiştir (Kasapbaşı, 2018). Ömeriye, Eyüpoğlu ve Ali un-Neccar camilerinin 13.yy' da yapıldığı ve kale etrafındaki ilk mahallelerin merkezi olduğu bilinmektedir (Şekil 3.5) (Kuban, 1983).



Şekil 3.5: Kale Etrafında Oluşan İlk Yerleşmelerin Konumu (2021)

kentte ekonomi ve toplumsal inşa süreci hızlanmıştır. 1930 yılında çıkan Belediyeler Kanunu ile belediyelere imar yapma zorunluluğu getirilmiştir. 1938 yılında Herman Jansen tarafından yapılan ilk imar planıyla kent imar planlı döneme geçmiştir (Hıdıroğlu, 2019).



Şekil 3.7: Antep Harbi' n de Yıkılan Yapılar (URL-30)

3.2. Gaziantep Kentinin Mimari Biçimlenişi

Gaziantep kentinde geleneksel dokuyu oluşturan yapılar, kentin topografyasına, iklimine ve yaşam koşullarına göre mimari biçimleniş göstermiştir (Şekil 3.8). Sıcaklık, yağış, topografya gibi çevresel verilerin dışında halkın gelenek ve görenekleri de geleneksel dokunun oluşmasında belirli bir rol oynamıştır (Tatlıgil, 2005).

Kentin mimari tarihinin birer halkasını oluşturan geleneksel Gaziantep evleri, içinde bulundukları dönemin özgün karakterini taşımaktadırlar (Atalar [2004] aktaran Kasapbaşı, 2018)



Şekil 3.8: Yüzyılın Başlarında Gaziantep'in Genel Görünümü (Başgelen, 1999)

3.2.1. Geleneksel Gaziantep Evleri ve Özellikleri

Geleneksel Gaziantep Evleri' nin tarihinin Osmanlı Dönemi' ne dayandığı bilinmektedir. 19. yy. sonundan 20. yy. başına kadar olan dönemde görülen örnekler, sanatsal değeri yüksek konak türü yapılardır. Nüfus artışı sonucu kentleşme hızlanmış fakat nitelikli yapı oranında azalma meydana gelmiştir. 1920 yıllarından sonra basit ve tek katlı evler yapılmıştır. Kurtuluş Savaşı' ndan sonra gayrimüslimlerin Gaziantep' i terk etmesi de bu basit yapıların görülmesine neden olmuştur. Gayrimüslim nacar, demir ve taş ustalarının ketten göçmesiyle yapı işçiliği mevcut ustalara kalmıştır. Yeterli bilgi ve tecrübeye sahip olmamaları yapılara etki etmiş ve basit yapıda yapılar yapılmaya başlanmıştır. (Atalar [2004] aktaran Kasapbaşı, 2018).

Geleneksel Gaziantep Evleri parsel üzerinde bir ya da iki sınıra sıfır olarak inşa edilmiştir. Bu durumdan kaynaklı olarak evlerin cepheleri bir ya da ikisi komşu ev ile bitişiktir. Evlerin bu şekilde inşa edilme sebebi hem ısı kaybını azaltmak hem de yapı alanını en tasarruflu şekilde kullanmaktır (Deringöl, 2015).

Geleneksel Gaziantep Evleri yüksek duvarlar arasında dış mekanlardan olabildiğince soyutlanmış hayat (avlu) etrafında gelişim göstermiş yapılardır. Çoğunlukla iki katlı olarak inşa edilen bu yapılara giriş, sokaktan avluya açılan geniş bir kapıyla sağlanmaktadır. Evin içinde hayata açılan kapı sokakta ise 'kabaltı' veya 'dehliz' adı verilen mekanlara açılmaktadır (Şekil 3.9) (Tatlıgil, 2005).



Şekil 3.9: Kabaltı Örneği (Tatlıgil, 2005)

Gaziantep Evlerinde ikinci kattan sokağa doğru yapılan çıkmalara köşk adı verilmektedir. Dışı metal kaplı bu çıkmalara sahip yapılar ‘Köşklü Ev’ olarak adlandırılmaktadır (Şekil 3.10) (Başgelen, 1999).



Şekil 3.10: Köşklü Ev (URL-31)

Gaziantep Evleri bir, iki veya üç katlı olarak inşa edilmiştir. En yaygın görüleni iki katlıdır (Başgelen, 1999). Evlerde sosyal hayatla mahremiyet alanları birbirinden ayrılmıştır. Evin bütün bölümlerine hayattan geçiş sağlanmaktadır. Aynı zamanda hayat bir toplanma mekanıdır. Hayat etrafında mutfak (ocak), kiler (hazna), tuvalet (hela), mağara gibi birimler konumlandırılmıştır. Evin üst katlarında ise yatak odaları bulunmaktadır (Tatlıgil, 2005).

Gaziantep Evlerinde sofaya bağlı olarak üç farklı plan tipi görülmektedir (Şekil 3.11).

- Sofasız
- Dış Sofalı
- İç Sofalı

GAZİANTEP EV TİPLERİ		
	ALT KAT PLANI	ÜST KAT PLANI
SOFA SIZ		
DIŞ SOFALI		
İÇ SOFALI		

Şekil 3.11: Gaziantep Evleri Plan Tipolojisi (Özsoy, 2006)

Planlarda içe dönük bir yaşam tarzı benimsenmiş ve yaşamın özellikle yaz ayının hayatta geçmesi sebebiyle bu mekân önem kazanmıştır. Hayatın çevresi çiçeklerle süslenmiş olup genellikle ortada gane (havuz) bulunmaktadır (Şekil 3.12). Evin üst katlarına hatta bulunan merdivenden ulaşılır. Odalar sofa etrafında dizilmiştir. Bazı evlerde odalar arası geçiş eyvandan sağlanmaktadır. Eyvan, üstü kapalı bir cephesi avluya bakan bir mekandır (Şekil 3.13) (Özsoy, 2006).



Şekil 3.12: Gaziantep Evleri Hayat ve İçinde Bulunan Gane (Tatlıgil, 2005)



Şekil 3.13: Gaziantep Evleri Doğrudan Avluya Açılan Eyvan Örneği (Tatlıgil, 2005)

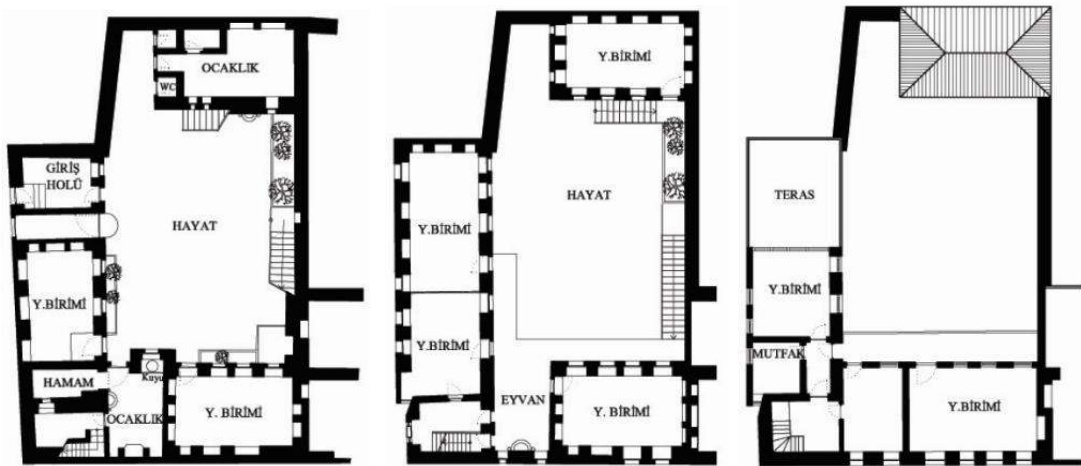
Sofaya açılan odalar yeme, yatma, oturma gibi fonksiyonları içinde bulundurmaktadır. Odaların içinde nacar işçiliğine sahip yüklük ve kübbiye bulunmaktadır (Tatlıgil, 2005).

Gaziantep Evleri içe dönük olarak planlanmalarından dolayı sokak cepheleri yüksek, az pencereli ve sağır bir duvar olarak görülmektedir. Cephe düzenlemesinde kapılar, pencereler, kuş pencereleri, çıkmalar, eyvanlar, kafesler, parmaklıklar ve merdivenler kullanılmıştır (Tatlıgil, 2005). Evlerdeki bazı pencereler evde oturan ailelerin dini görüşünü yansıtmaktadır. Gayrimüslimlerin oturduğu evlerde haçvari pencere örneklerine rastlanmaktadır (Özsoy, 2006).

Gaziantep Evleri yığma tekniğiyle taş malzeme kullanılarak inşa edilmiştir. Kullanılan taşlar; havara, karataş, keymık, beyaz mermer, kırmızı mermer, minare kayası ve topaktaştır (Tatlıgil, 2005).

Gaziantep' in geleneksel dokusu dar ve çıkmaz sokaklar arasında bir avlu etrafında planlanmış evlerden oluşmaktadır. Evler ve işyerleri birbirine olabildiğince yakın planlanmıştır. Tasarım ve yapı sorunları kente özgü kaynaklarla çözülmüştür. Kent, kendi kendine yetebilen yerleşim merkezi olarak karşımıza çıkmaktadır (Deringöl, 2015).

20.yy. başlarında inşa edilmiş olan Hasan Süzer Evi Gaziantep Evleri' ne bir örnektir. Yapı üç katlı olarak inşa edilmiştir. Zemin katta pencere kullanılmamış, sokakla tek bağlantı giriş kapısıdır. Yapıda bir adet iç bir adet dış merdiven kullanılmıştır (Şekil 3.14) (Tatlıgil, 2005).



Şekil 3.14: Hasan Süzer Evi Planı (Tatlıgil, 2005)



Şekil 3.15: Hasan Süzer Evi Avlu Cephesi (URL-32)

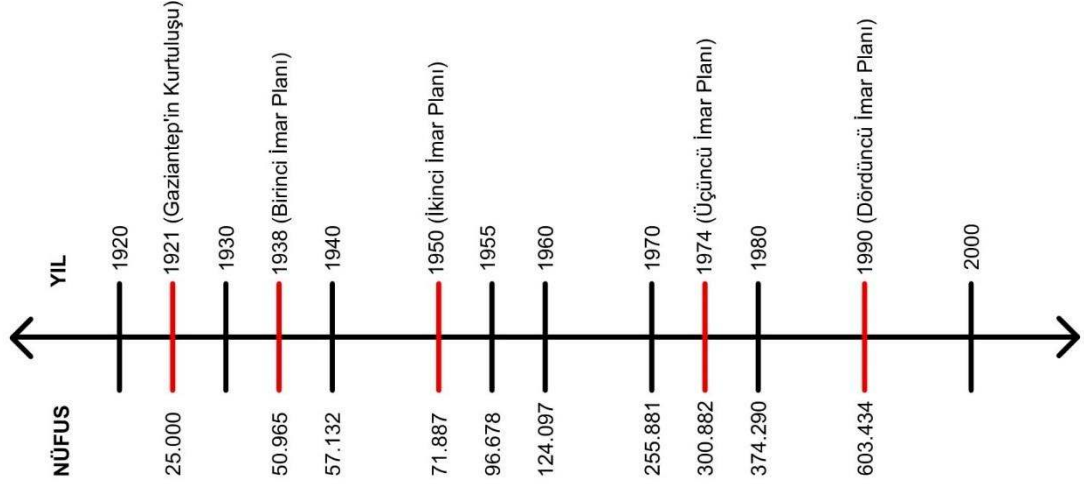


Şekil 3.16: Hasan Süzer Evi Sokak Cephesi (Tatlıgil, 2005)

3.3. Gaziantep Kenti İmar Planları

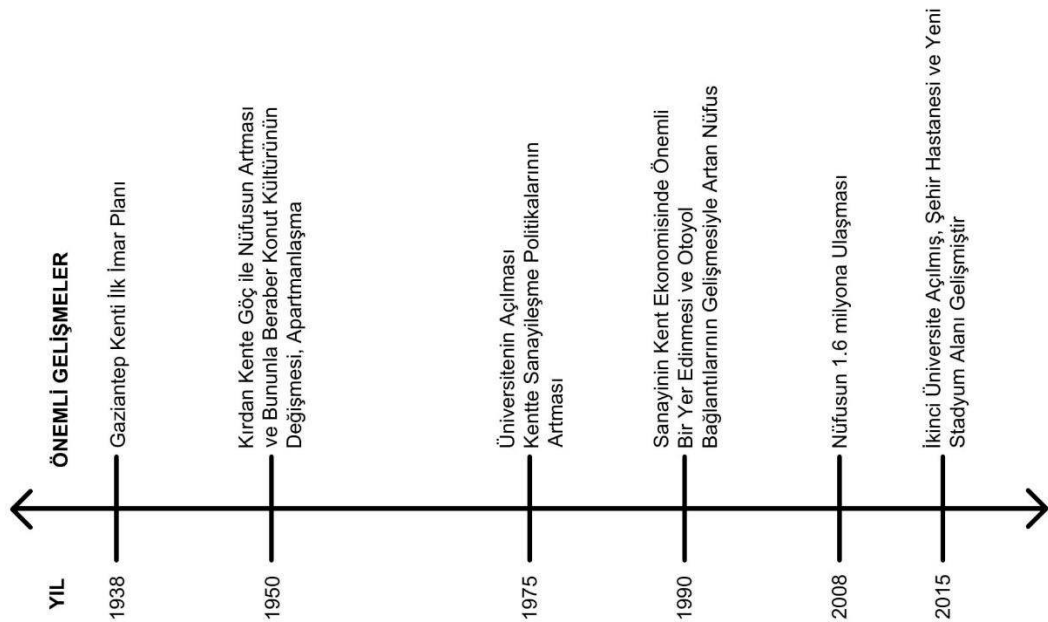
Kurtuluş Savaşı'ndan harap çıkan Gaziantep kentinin savaştan sonra nüfusu 25.000'e kadar düşmüştür. Savaştan sonra Ermeniler kenti terk etmiştir. Bu dönemden sonra kent nüfusunda sürekli bir artış meydana gelmiştir (Tablo 3.1) (Kuban, 2001).

Tablo 3.1: Gaziantep Yıllara Göre Nüfus Artışı (Sayısal veriler Gaziantep Kent Bütünü Kitabından alınmıştır, tablo: Erbalcı, 2021)



Gaziantep kenti 1938 yılında ilk imar planıyla beraber gelişmeye başlamıştır. Daha sonra yapılan imar planları, kentin ekonomisinin gelişmesi ve nüfus artışı kentin mekânsal gelişimine etki etmiştir. Ulaşımın gelişmesi, üniversitenin açılması ve hızlı nüfus artışı kentin biçimlenmesinde etkili olmuştur (Tablo 3.2) (Hıdıroğlu, 2019).

Tablo 3.2: Gaziantep Kenti Kırılma Noktaları (Hıdıroğlu, 2019)



Gaziantep kentinde uygulanmış olan dört adet imar planı bulunmaktadır.

- Hermann Jansen Planı (1938)
- Hamit Kemali Söylemezoğlu – Kemal Ahmet Aru Planı (1950)
- Zühtü Can Planı (1974)
- Nazım İmar Planı (Oğuz Aldan) (1990)

3.3.1. Hermann Jansen Planı (1938)

Gaziantep kentinin ilk imar planı 1938 yılında Alam Profesör Hermann Jansen tarafından yapılmıştır. Planda kentin her yönden büyümesi hedeflenmiştir. Kentin kuzeyinde sanayi, güneyinde ise konut alanları önerilmiştir (Şekil 3.17) (Hıdıroğlu, 2019).

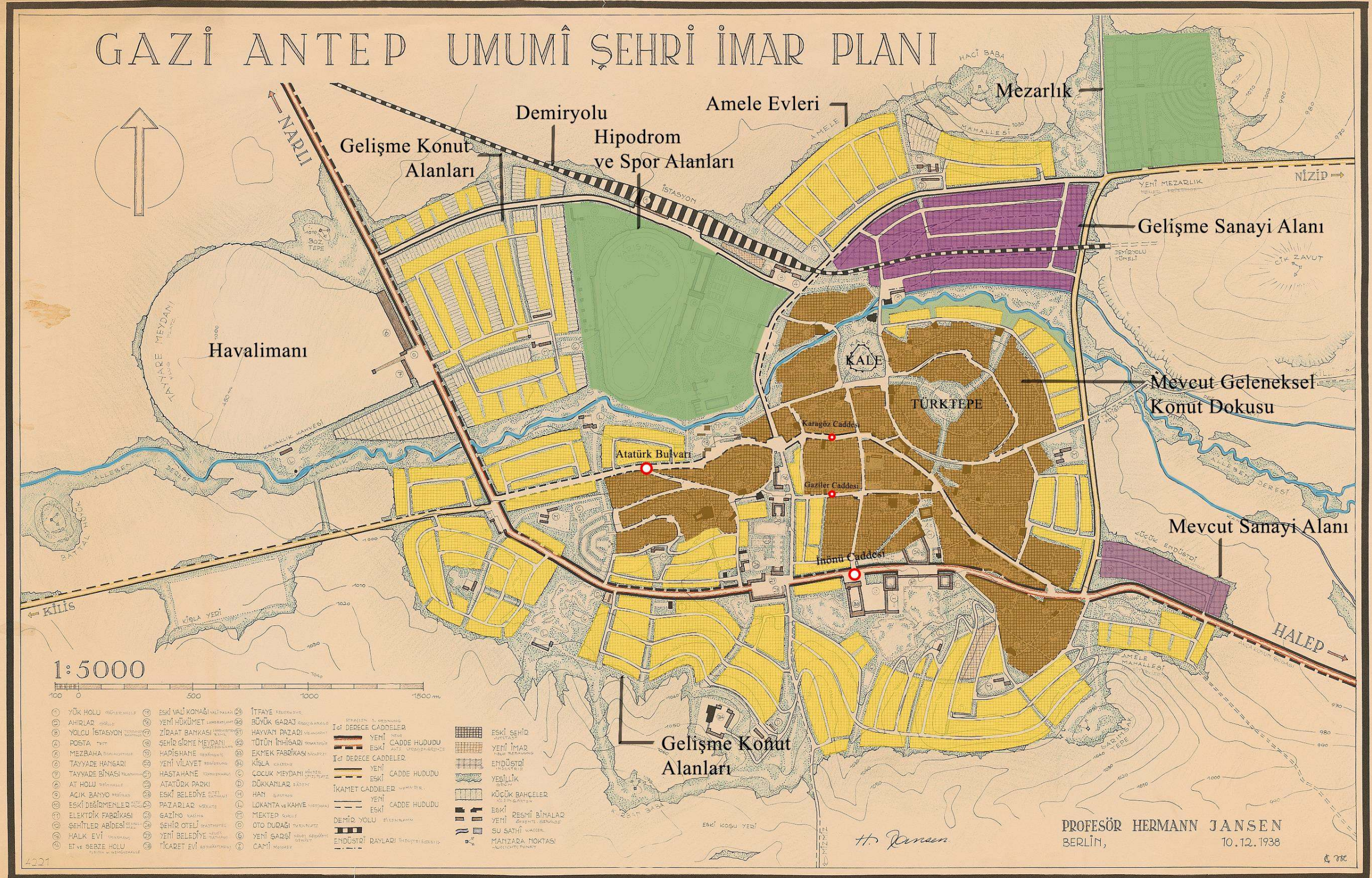
Kentin kuzeydeki gelişim alanları ile merkezi birbirine bağlayan bir demir yolu hattı öngörülmüştür. Bu demir yolu hattı, kentteki konut alanlarıyla dere ve yeşil alanı birbirinden ayırmaktadır. Demir yolu hattının güzergahının belirlenmesinde, planda öngörülen ticaret alanına hizmet etmesi düşüncesi etkili olmuştur. İmar planında, kent merkezinin güneydoğusu ve kuzeyinde endüstri alanları ve bu alanın çevresinde işçi konutları (amele evleri) tasarlanmıştır. Bu alan geleneksel kent merkezinden tren yolu ile ayrılmıştır (Hıdıroğlu, 2019).

Kentte Halep' e giden ana yol aksı genişletilmiştir (Şekil 3.18). Planın en önemli kararlarından biri ise Atatürk Bulvarı ve İnönü Caddesi' nin açılması, Suburcu, Karagöz ve Gaziler caddelerinin ise genişletilmesidir (Şekil 3.19) (Hıdıroğlu, 2019).

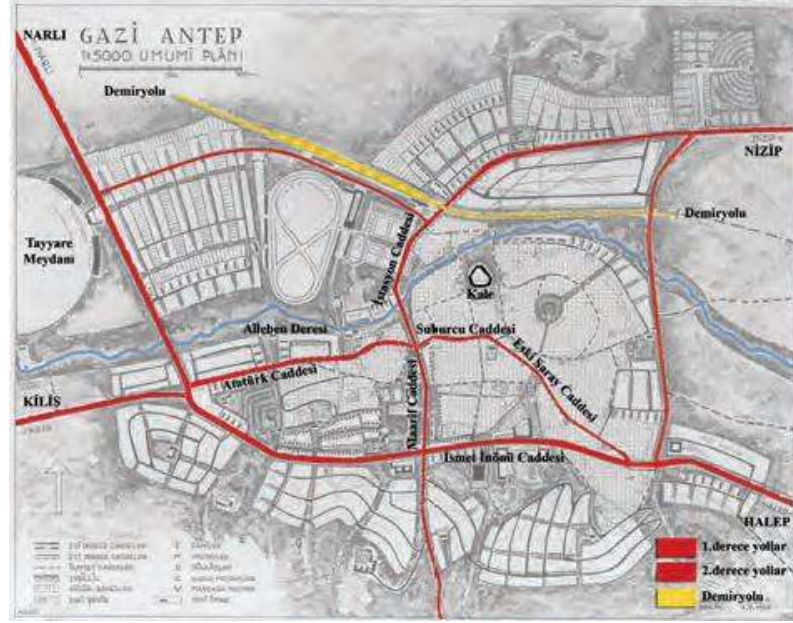
Kentin batı ve güney yönünde ise yeni konut alanları önerilmiştir. Bu konut alanlarındaki konutlar, üç katlı ve bahçeli olarak planlanmıştır. Geleneksel doku ile yeni konut alanı arasına önerilen yeşil alan, bu iki doku arasında geçiş bölgesi olarak tasarlanmıştır (Hıdıroğlu, 2019).

Kamu kuruluşları ve resmi binalar ise eski kent merkezi ve Halep Yolu arasında planlanmıştır (Hıdıroğlu, 2019).

Yeşil alan kullanımı Alleben Deresi çevresinde etkili olmuştur. Alleben Deresi' nin kuzeyindeki tarım alanlarına bu planla yapılaşma yasağı getirilmiştir (Şekil 3.20) (Gaziantep Tatbikat İmar Planı [1978] aktaran Kasapbaşı, 2018).



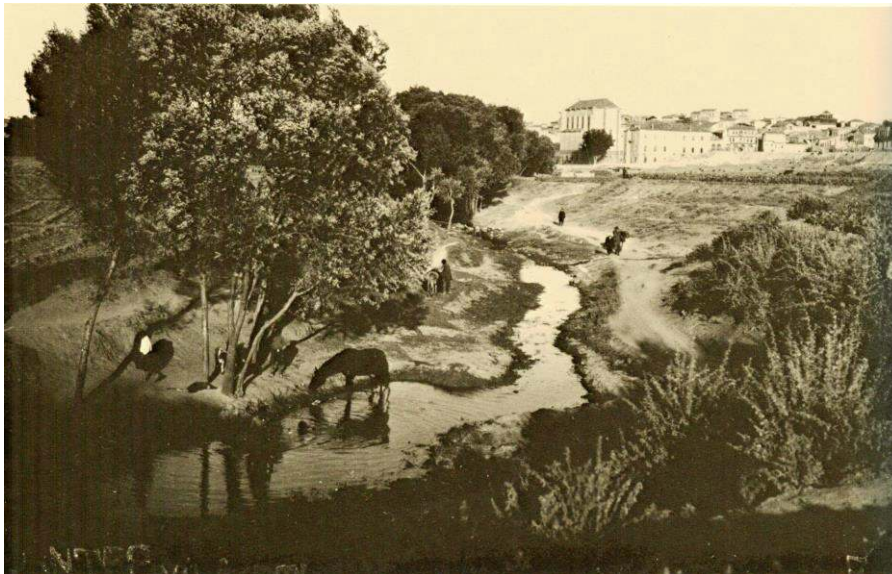
Şekil 3.17: Hermann Jansen Planı (Hıdıroğlu, 2019)



Şekil 3.18: Hermann Jansen Planında Ana Ulaşım Aksları (Kuyucu ve Özer, 2019)



Şekil 3.19: Hermann Jansen Planıyla Açılan Atatürk Bulvarı (Başgelen, 1999)



Şekil 3.20: Hermann Jansen Planı Döneminde Alleben Deresi (URL-33)

3.3.2. Hamit Kemali Söylemezoğlu – Kemal Ahmet Aru Planı (1950)

1945 yılından sonra ülkede genel olarak ekonomik ve toplumsal açıdan önemli değişim ve gelişmeler yaşanmıştır. Bu değişimlerin etkisi ile kırsal kesimlerden kentlere göç artmıştır. Göçlerin etkisiyle kentlerde hızlı bir nüfus artışı görülmüştür. Gaziantep kentinde 1935 yılında 50.000' lerde olan kent nüfusu 1950 yılında 70.000' lere kadar yükselmiştir. Hızlı nüfus artışının sonucunda Gaziantep' de de imarsız alanlara yerleşmeler başlamıştır. Artan nüfus ve gecekondulaşma sonucu Hermann Jansen Planı yetersiz kalmıştır. 1950 yılında Hamit Kemali Söylemezoğlu ve Kemal Ahmet Aru tarafından kent için yeni bir imar planı hazırlanmıştır (Şekil 3.21) (Hıdıroğlu, 2019).

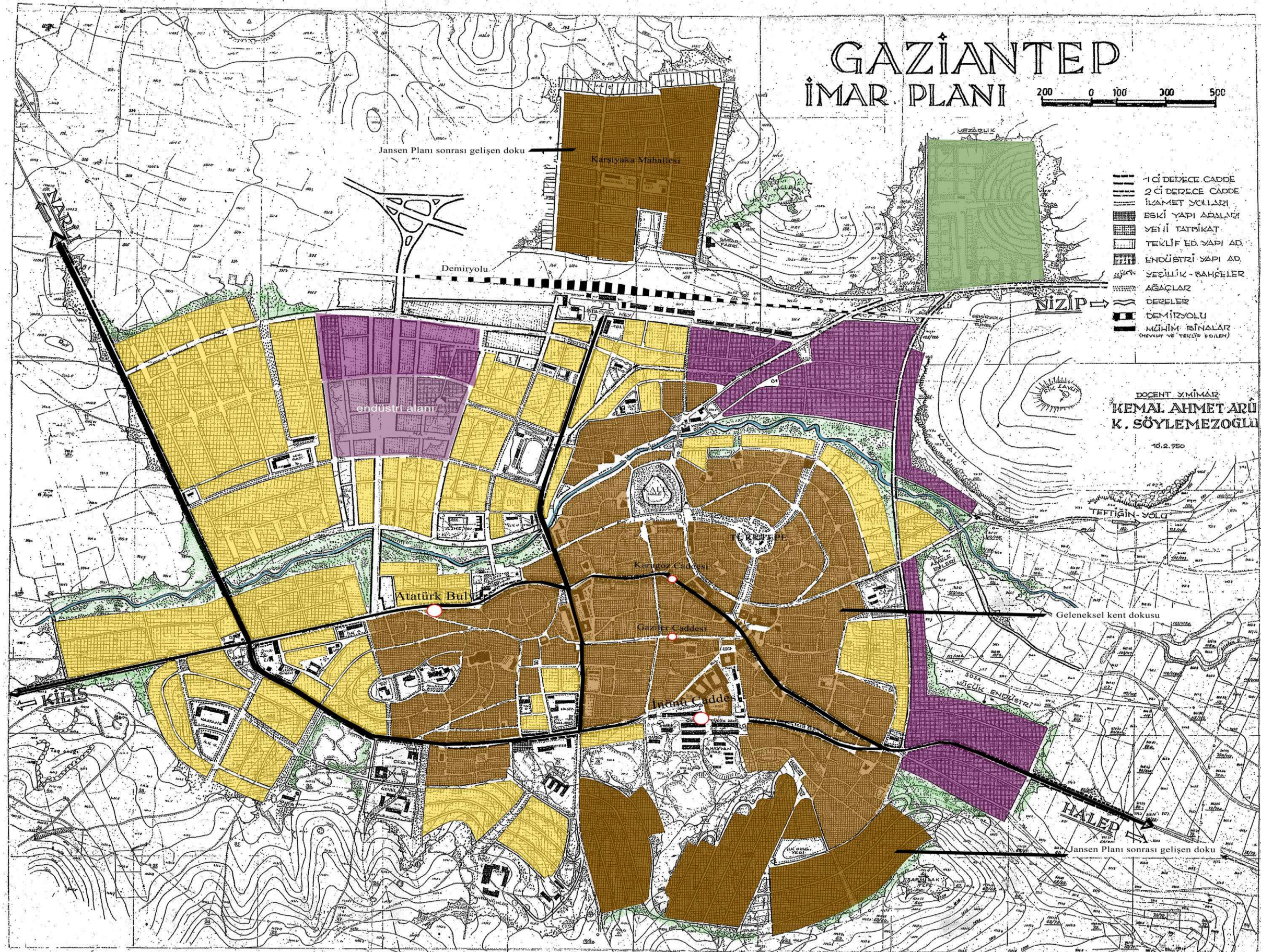
Kent Jansen Planı' nda öngörülen gelişim alanları üzerinde gelişmeye devam etmiştir. Kentin büyümesi Atatürk Bulvarı ve yeni açılan Ordu Caddesi güzergahı yönüne kaymıştır (Kasapbaşı, 2018).

Söylemezoğlu – Aru planıyla birlikte kent merkezinde bulunan Gaziler Caddesi yenilenmiş ve merkezdeki yollar motorlu taşıt trafiğine uygun hale getirilmiştir. Yolların genişletilmesiyle kente modern bir nitelik kazandırma amaçlanmıştır (Kuban, 2001).

Kentte nüfus 1960 yılı sonrasında hızla artmıştır. Buna bağlı olarak işyeri ve konut talebi de artmıştır (Ay, 2001).

Çevre illerden göç ile gelen düşük gelirli nüfusun, kentin Karşıyaka ve Düztepe mahallerine yerleşmeleri geleneksel kent dokusundan farklı bir doku meydana getirmiştir. Yüksek gelirli nüfus ise Bahçelievler, Kavaklık, Öğretmenevleri mahallelerinde, apartman veya bahçeli konut tipi tercih etmişlerdir (Hıdıroğlu, 2019).

Yeşil alan kullanımı Jansen Planı'na göre azalmıştır. Jansen Planı' nda yeşil alan ve hipodrom olarak öngörülen yerler Söylemezoğlu – Aru imar planında konut alanı olarak tasarlanmıştır (Hıdıroğlu, 2019).



Şekil 3.21: Hamit Kemali Söylemezoğlu – Kemal Ahmet Aru Planı (Hıdıroğlu, 2019)

3.3.3. Zühtü Can Planı (1974)

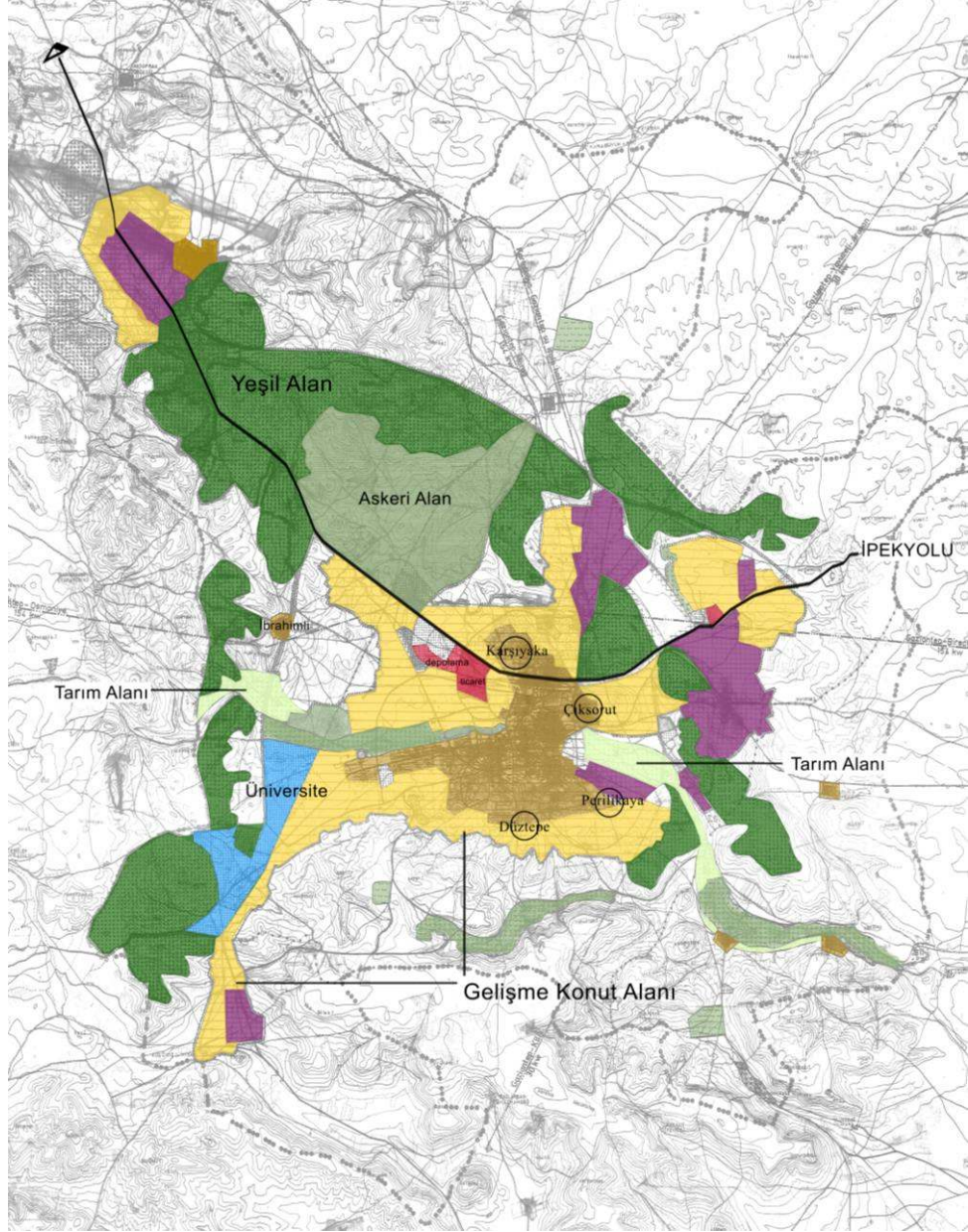
1950 yıllarında başlayan kırsal kesimden kente olan göçler 1960 yılından sonra hız kazanmıştır. Kentte nüfus artışına bağlı olarak ortaya çıkan işyeri ve konut sorunu yeni imar planı arayışına yol açmıştır (Gaziantep Tatbikat İmar Planı [1978] aktaran Kasapbaşı, 2018).

1969 – 1972 yılları arasında İller Bankası’ nın İmar Planlama Dairesi tarafından düzenlenen ‘Gaziantep Kent Bütünü’ imar planı yarışmasıyla Gaziantep kentinin üçüncü imar planı belirlenmiştir. Yarışmayı şehir plancısı Zühtü Can ve ekibi kazanmıştır (Hıdıroğlu, 2019).

1950 yıllarında sonra kentte görülen gecekondü alanları için bu planda yeni konut alanları önerilmiştir. Gaziantep kenti Jansen ve Söylemezoğlu – Aru planlarının da etkisiyle merkezden batıya doğru gelişim göstermiştir. Gelişim gösteren bu bölgelerde konut alanları çoğalmıştır. 1973 yılında kurulan üniversiteyle birlikte kent güneybatı yönünde alan gelişimi göstermiştir (Şekil 3.22) (Hıdıroğlu, 2019).

Zühtü Can Planı’ nda askeri alan, yeşil alan kullanımları ve mezarlık kentin sınırlayıcıları olmuştur. Erikçe ve Dülük ormanları yeşil alan olarak belirlenmiştir (Hıdıroğlu, 2019). Alleben Deresi’ nin kuzeyindeki yeşil alanlar artan baskılar sonucu bu planla birlikte imara açılmıştır (Gaziantep Tatbikat İmar Planı [1978] aktaran Kasapbaşı, 2018).

Küçük Sanayi Sitesi ve Organize Sanayi Sitesi’ nin temelleri Zühtü Can planıyla atılmıştır. Küçük Sanayi Sitesi bu dönemde gelişim göstermiştir. Bu dönemde konut alanları kentin %36’lık sanayi alanları ise %22’lik kısmını oluşturmaktadır (Tablo 3.3) (Ay, 2001).



Şekil 3.22: Zühtü Can Planı (Hidroğlu, 2019)

Tablo 3.3: Zühtü Can Planı Kentsel Arazi Kullanımı (Ay, 2001)

Kentsel Donatı	Büyükölük	Yüzde
Konut Alanı	2897 Ha	%36
Sanayi Alanı	1798 Ha	%22
Yeşil Alan	1369 Ha	%17
Ticaret Alanı	310 Ha	%5
Kamu Alanı	1148 Ha	%14
Eğitim Alanı	488 Ha	%6
Toplam	8010 Ha	%100

3.3.4. Nazım İmar Planı (1990)

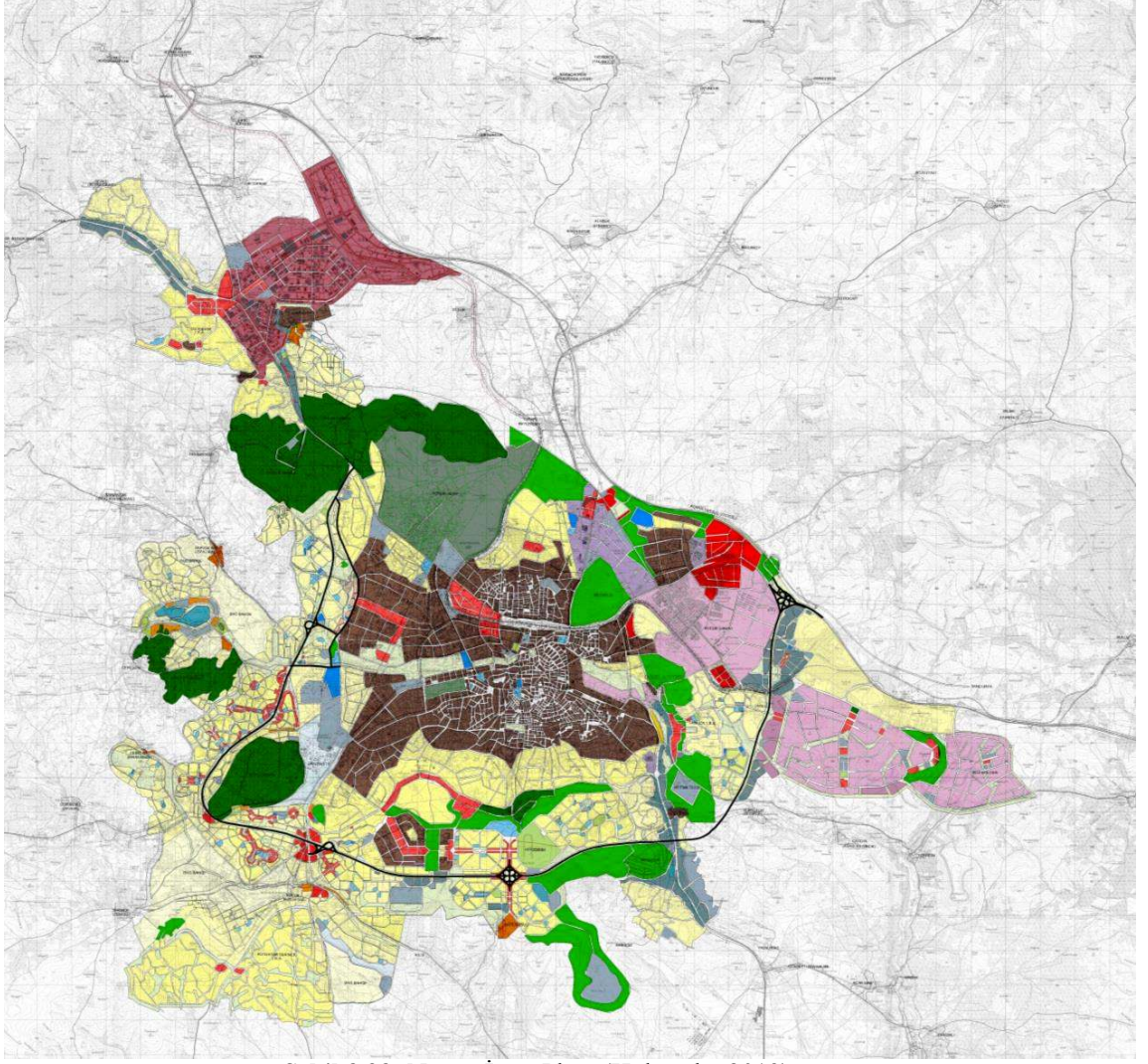
1980 yılında neo – liberal politikalarla birlikte kentlerde hızlı değişiklikler yaşanmıştır. Hızla büyüyen Gaziantep kentinde de yeni bir imar planına ihtiyaç duyulmuştur. Kentin dördüncü imar planı olan Nazım İmar Planı 1990 yılında H. Oğuz Aldan tarafından hazırlanmıştır (Şekil 3.23) (Hıdıroğlu, 2019).

1990'lı yıllarda gecekonduların dışında kentte verimli tarım arazilerinde de imara açılma baskısı bulunmaktadır. Zühtü Can Planı' n da tarım alanı olarak belirlenen İbrahimli Bölgesi bu planda konut alanı olarak gösterilmiştir. Kızılhisar bölgesi de bu planda düşük yoğunluklu konut alanı olarak gösterilmiştir (Hıdıroğlu, 2019).

Bu planda gecekondulaşmayı önlemek amacıyla toplu konut projeleri yapılmıştır. Göllüce Konut Gelişme Alanı, Bağlarbaşı Konut Gelişme Alanı, Kızılhisar-Serince Konut Gelişme Alanı, Sam Mezrası Konut Gelişme Alanlarında yeni kentsel yerleşme alanlarıdır (Hıdıroğlu, 2019).

Nazım İmar Planı' nda sanayi alanlarının genişlemesine dair kararlar alınmıştır. Kentin kuzeydoğusunda GATEM adında yeni bir ticari merkez kurulmuştur. Mevcutta bulunan OSB ise daha geniş bir alana yayılmıştır (Hıdıroğlu, 2019).

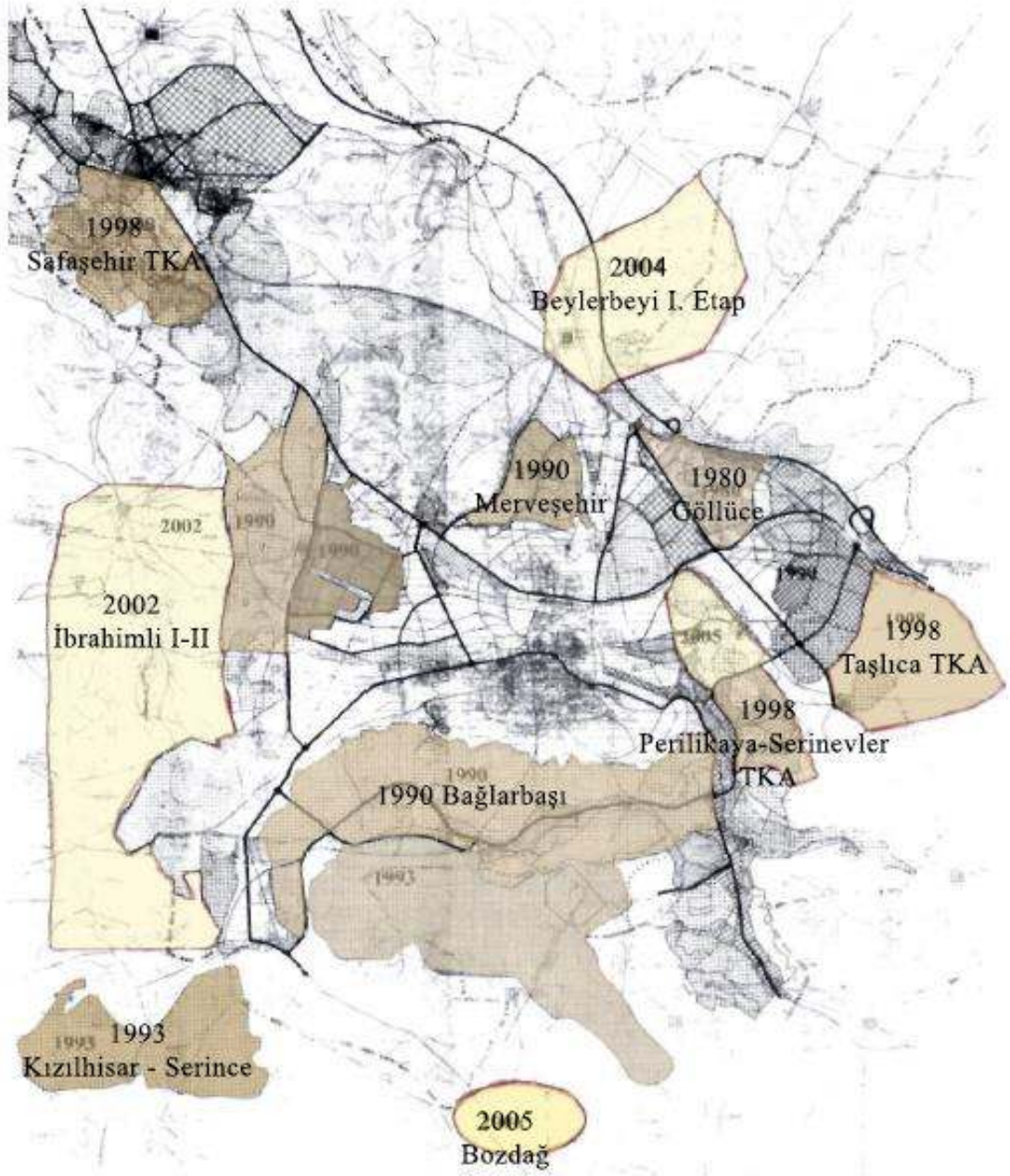
Nazım İmar Planı' nın yeterli gelmediği durumlarda kentte bu plana ek imar planları yapılmıştır (Tablo 3.4) (Hıdıroğlu, 2019).



Şekil 3.23: Nazım İmar Planı (Hıdıroğlu, 2019)

Tablo 3.4: Ek İmar Planları (Hıdıroğlu, 2019)

Yıllar	İlave İmar Planları
1980	Göllüce Toplu Konut Alanı (TKA)
1990	Bağlarbaşı (TKA)
1993	Kızılhisar-Serince (TKA)
1998	Taşlıca-Safaşehir Perilikaya-Serinevler (TKA)
2002	İbrahimli 1-2 (TKA)
2003	Cevre Otoyolu ve Revizyon İmar Planı (TKA)
2004	Beylerbeyi (TKA)
2006	Bozdağ (TKA)



Şekil 3.24: Gaziantep Kentinde Yapılmış Ek İmar Planlarının Dağılımı (Hıdıroğlu, 2019)

BÖLÜM 4

4. GAZİANTEP KENTİ APARTMAN BİNALARINA GEÇİŞ VE İLK DÖNEM APARTMAN BİNALARI

Hızlı nüfus artışı, teknolojik gelişmeler ve hızlı kentleşmeyle beraber konut yapılarında da ihtiyaçlar ve şartlar değişmiştir. Bu faktörlerin yanı sıra toplumsal ve kültürel değerlerinde konut değişimine katkısı bulunmaktadır. Gaziantep kentinde yerel halkın yaşam şekli ve alışkanlıkları, aile yapılarındaki değişim ve diğer sosyal belirleyiciler kentte konut kavramının değişmesine yol açmıştır (Kasapbaşı, 2018).

4.1. Gaziantep Kenti Apartman Binalarına Geçişte Etkili Olan Faktörler

4.1.1. Nüfus Hareketleri

Cumhuriyet' in ilanından sonra devletin kentlerde kurduğu fabrikalarla beraber tarım cazibesini yitirmiş, kırsal kesimlerden kentlere göçler başlamıştır. Gaziantep kentinde de benzer etkiler görülmüş ve kent değişime uğramıştır (Kasapbaşı, 2018).

Gaziantep kentinde kurulan ilk fabrikalar dokuma ve gıda fabrikalarıdır. Bilinen en eski kuruluş ise 1932 yılında kurulan Veliç İplik ve Dokuma Fabrikası'dır. Cumhuriyet' in ilanından sonra kentte kurulan diğer fabrikalar ise;

- Pürsefa ve Arıca Un Fabrikaları (1934)
- Metanet Un Fabrikası (1935)
- Örnek Un Fabrikası (1940)
- Dokumacılar Anonim Şirketi (1945)

1960 yılından sonra kentte gıda ve dokuma fabrikalarının dışında plastik fabrikaları da kurulmaya başlanmıştır. Bu etkiler hızlı nüfus artışını da beraberinde getirmiştir. 1950 yılından sonra göçle gelen düşük gelirli nüfus kentin güneyine ve kalenin kuzey tarafına yerleşmiştir. Yüksek gelirli nüfus ise bahçeli müstakil evler ve apartmanlardan oluşan kent merkezine yerleşmiştir (Gaziantep Kent Bütünü, 1972).

4.1.2. Aile Hayatı

Gaziantep’ in yerel halkının aile yapısı, geleneksel Türk aile yapısı ile benzer özellikler göstermektedir. Gaziantep kentinde yaşanan ekonomik ve kültürel değişimler konut kültüründeki ihtiyaçları da değiştirmiştir (Kasapbaşı, 2018).

Cumhuriyet’ in ilanından sonra geçen yirmi yılda orta tabaka gelir seviyesi olarak kuvvetlenmeye başlamış, dar gelirli aileler ise sanayi ve ticarete başarı göstererek ekonomik durumlarını düzeltmişlerdir. Orta tabaka kentte siyasi, kültürel ve ekonomik hayatta söz sahibi olmaya başlamıştır. Bu yıllarda genç nüfus şehir dışı ve yurt dışında eğitim görerek kente dönmüşlerdir (Yetkin, 1968).

Yerel halkın eğitim seviyesinin yükselmesiyle halk iş ve sosyal hayatın içerisinde daha çok yer almaya başlamıştır. Bu durum dışa dönük yaşam tarzını beraberinde getirmiştir. Yüksek gelirli aileler Cumhuriyet’ in ilanından sonra kentin batı bölgesinden bahçeli müstakil evler ya da apartman binalarında yaşamaya başlamıştır. Apartmanlar genellikle aile apartmanı şeklinde inşa edilmiştir. Bu aile apartmanlarında aile büyükleri ve evli çocukların her biri bir dairede yaşamaktadır. Bu durum aile bütünlüğünü bozmadan modern tarzda apartman binalarında yaşama çabasının bir göstergesidir (Kasapbaşı, 2018).

4.1.3. Sosyal Statü

Gaziantep’ de görülen ilk apartman binalarında ekonomik durumun rolü büyüktür. Konut yapılarının büyüklüğü, konumu, maddi değeri toplum içinde bir güç göstergesi olarak görülmüştür. Gaziantep’ de apartman binaları yüksek gelirli ailelerin benimsediği bir konut türü olmuştur. Bu yapılar genellikle yaptırın kişilerin ikamet ettiği veya kira geliri elde etmek amacıyla yaptırılmıştır. Apartmanlar, yaptırın kişinin adı veya soyadıyla anılmıştır. Bu durum ailenin sosyal statüsünü belli ederek prestij kaynağı olmuştur. 1965 yılında yürürlüğe giren Kat Mülkiyeti Yasası’yla birlikte yap-satçılık yöntemiyle yapılan apartmanlarda da bu durum devam etmiştir. Gaziantep’ te genellikle daire karşılığı yapılan apartmanlarda da apartmanlara arsa sahibinin adı verilmiştir (Kasapbaşı, 2018).

4.2. Gaziantep Kenti İlk Dönem Apartman Binaları

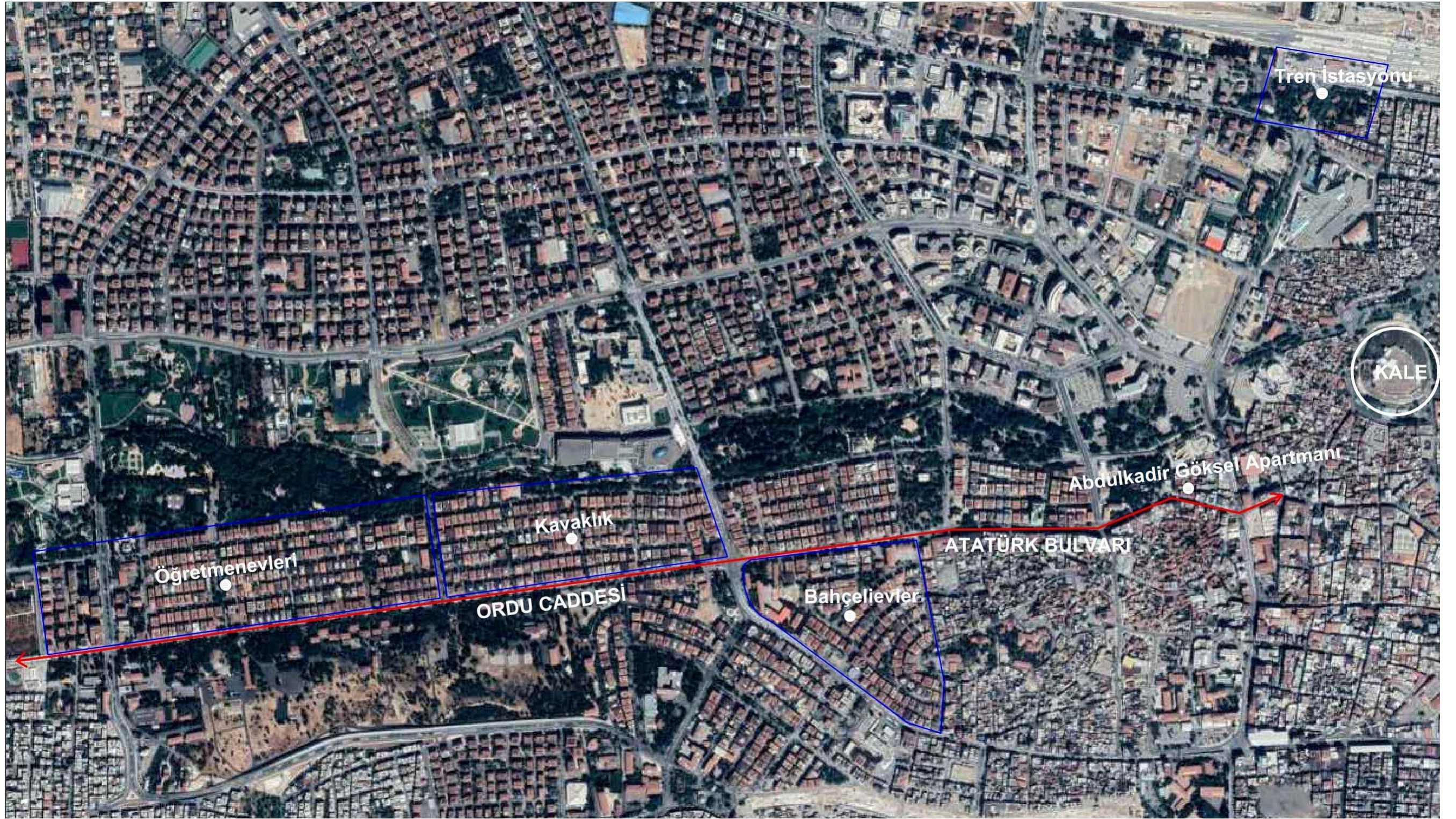
Gaziantep kentindeki ilk apartman 1947 yılında, Hermann Jansen Planı ile açılan Atatürk Bulvarı üzerinde yapılan Dr. Abdulkadir Göksel Apartmanıdır (Şekil 4.1). Atatürk Bulvarı' n dan sonra 1950 yılında Söylemezoğlu-Aru Planı ile açılan Ordu Caddesi yönünde Bahçelievler Mahallesi ve bu aks üzerinde üniversiteye giden yol apartman binalarının gelişim gösterdiği yerler olmuştur. Bahçelievler, Kavaklık ve Öğretmenevleri mahalleleri ilk dönem apartman binalarının görüldüğü yerlerdir (Şekil 4.3).



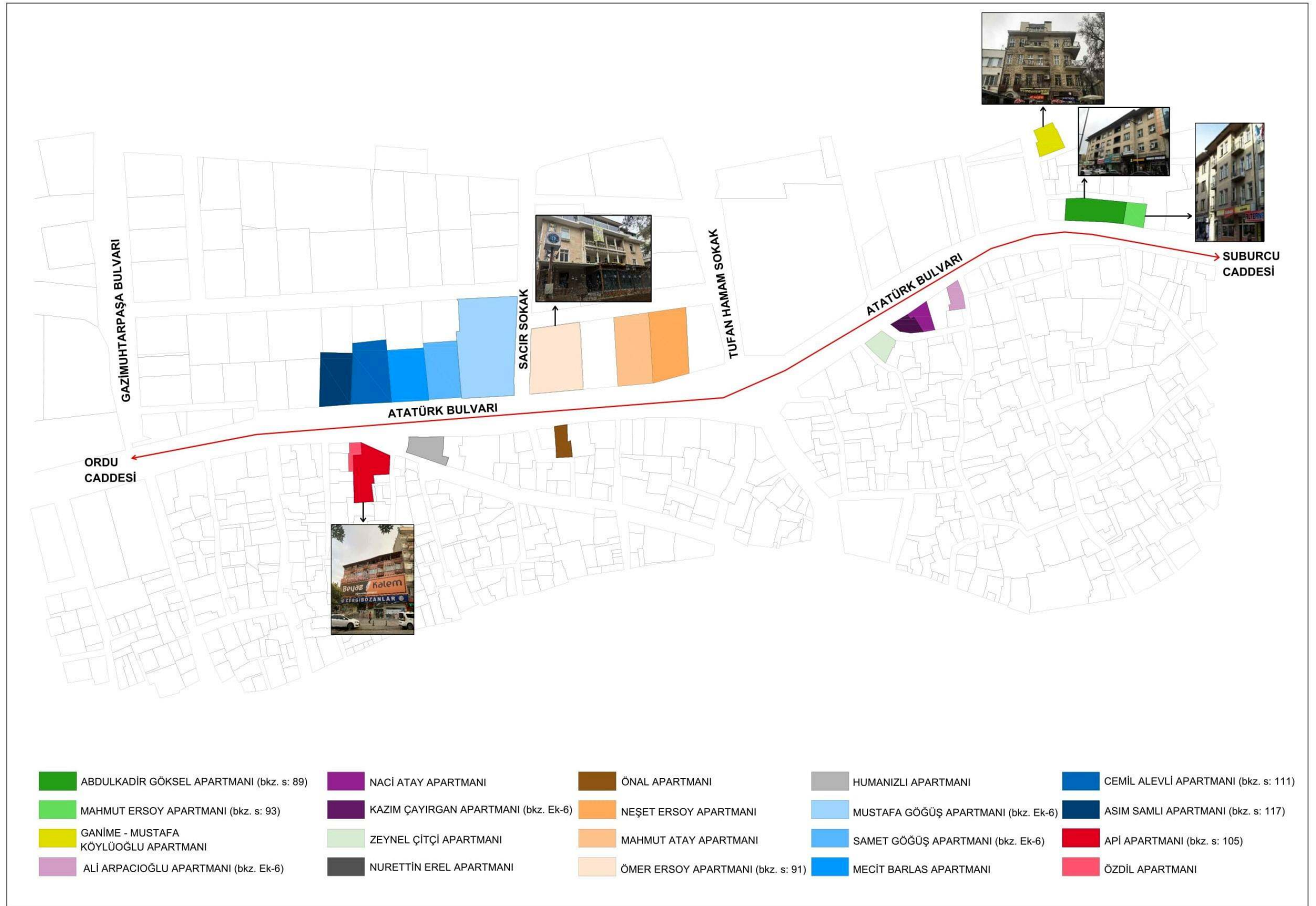
Şekil 4.1: Atatürk Bulvarı Üzerinde Yapılan İlk Apartman, Dr. Abdulkadir Göksel Apartmanı (Mihçioğlu, 2020)



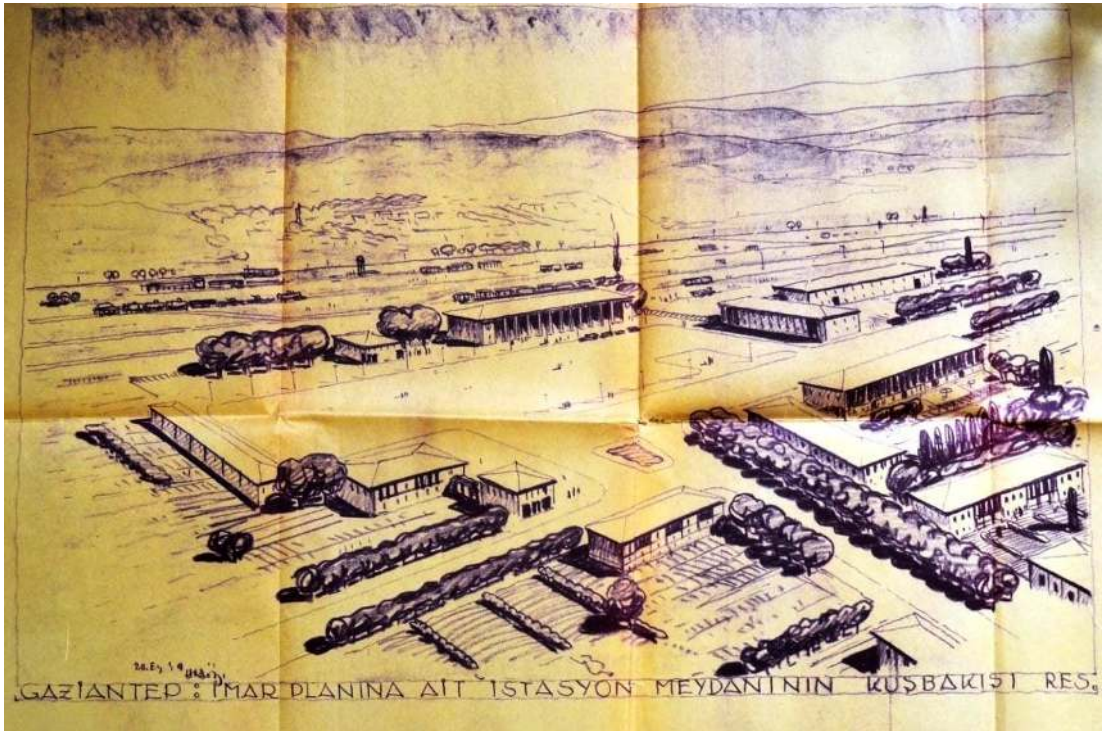
Şekil 4.2: Dr. Abdulkadir Göksel Apartmanı (Mihçioğlu, 2020)



Şekil 4.3: Gaziantep Kenti Apartman Binalarının İlk Yapıldığı ve Gelişim Gösterdiği Mahalleler



1953 yılında kentteki mimarları bir araya getiren Tren İstasyonu inşa edilmiştir. İnşaat sırasında mimarların bir araya gelmesi gerekmiş, bu durum ortak şeyler paylaşılmasında önemli bir rol oynamıştır. Mimarlar odasından önceki ilk örgütlenme Tren İstasyonunun inşasıyla sağlanmıştır (Güneyligil [2005] aktaran Özsoy, 2006). Tren İstasyonunun diğer önemli özelliği ise istasyon çalışanları için devletin ilk sosyal konut üretmesini sağlamasıdır. 12 adet ikiz evden meydana gelen bu konutlar Gaziantep kentinde tek sosyal konut örnekleri olarak kalmıştır (Şekil 4.5). Türkiye'nin birçok yerinde benzerlerine rastlanan bu yapılar, kentin yerel mimarisinin çok dışında, batılı tarzda görülen ilk apartman örnekleri olmuştur (Özsoy, 2006)



Şekil 4.5: İstasyon Meydanı (URL-34)

Bahçelievler mahallesi Gaziantep kentinde apartmanlaşmaya geçişin yerleşim bazında ilk örneği olmuştur. 1950'li yıllar bu bölgenin gelişmeye başladığı yıllardır. Bahçelievler, 2 veya 3 katlı inşa edilen her katta tek dairenin bulunduğu yığma yapılardan meydana gelmiştir (Güneyligil [2005] aktaran Özsoy, 2006). 1960'lı yılların sonuna kadar bu tarzda apartman binaları yapılmıştır (Özsoy, 2006).

1950'li yıllarda yapıda kullanılan malzemelerde de değişim görülmeye başlanmıştır. Taş yerine tuğla, kırıklı sıva yerine alafranga sıva kullanılmaya başlanmıştır (Özsoy, 2006).



Şekil 4.6: 1960 Yılı Atatürk Bulvarı Üzerindeki Yeşilsu ve İlk Apartman Binaları (Biçer, 2017)



Şekil 4.7: İlk Yapılan Apartman Örneklerinden. Apartman Daha Sonra Kız Enstitüsü Olarak Hizmet Vermiştir. (Karabeyeser, 2020)



Şekil 4.8: Ökkeş Baydar Apartmanı (1965), Ordu Caddesi (Mihçioğlu, 2020)



Şekil 4.9: Nezihe Atay Apartmanı (1967), Atatürk Bulvarı (Mihçioğlu, 2020)



Şekil 4.10: 1970 Yılı Atatürk Bulvarı (Biçer, 2017)



Şekil 4.11: 1973 Yılı Atatürk Bulvarı (Biçer, 2017)

4.3. Apartman Binaları Örnekleri



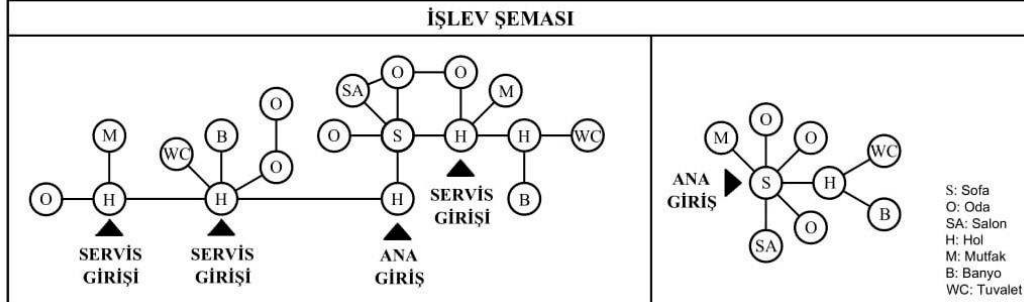
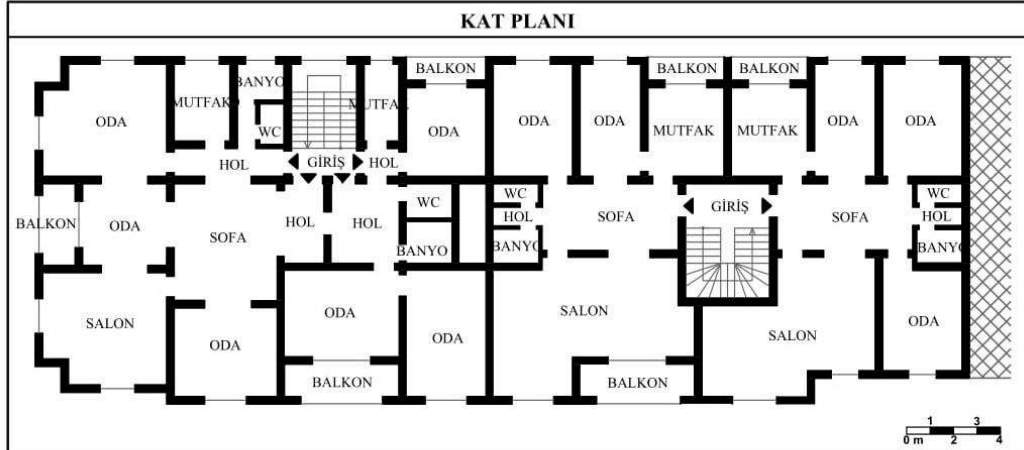
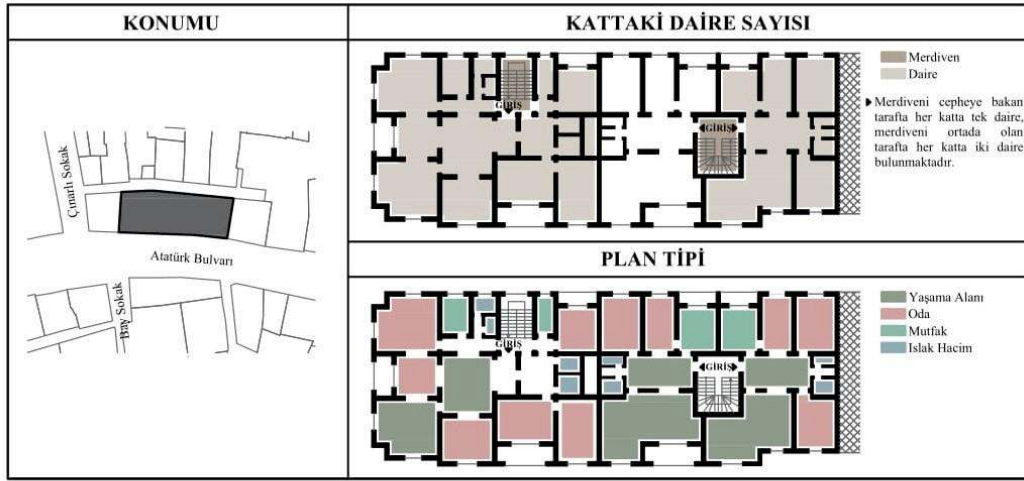
Şekil 4.12: İncelenen Apartman Binalarının Konumları

4.3.1. Abdülkadir Göksel Apartmanı

1	APARTMAN ADI	MÜLKİYET SAHİBİ			K N
	DR.ABDÜLKADİR GÖKSEL APARTMANI	GÖKSEL AİLESİ			
YAPIM YILI	MAHALLE		ADA	PARSEL	
1947	BEY MAHALLESİ (ATATÜRK BULVARI)	ESKİ	130	74	
		YENİ	1065	74	

YAPIM ŞEKLİ	ÇATI TİPİ	MEVCUT DURUM
YIĞMA YAPI (DÜZGÜN KESME TAŞ)	GENİŞ SAÇAKLI OTURTMA ÇATI	YAPI MEVCUT

Dr. Abdülkadir Göksel Apartmanı zemin üzeri üç kattan oluşmaktadır. Yapının doğu cephesi bitişik nizam olarak yapılmıştır. Zemin kat ticari, üst katlar ise konut olarak tasarlanmıştır. Apartmana giriş güney cephesinde bulunan Atatürk Bulvarı üzerindedir. Yapıya birbirinden bağımsız iki ayrı kapıdan girilmektedir. Bu durum yapıyı iki ayrı bölüme ayırmıştır. Yapının Çınarlı sokağa bakan tarafından girilen bölümü her kat tek daireli aile apartmanı olarak tasarlanmıştır. Bu bölümde dairelere giriş dört farklı kapıdan sağlanmaktadır. Bir tanesi ana giriş diğer üçü ise servis girişidir. Yapının diğer kapısından girilen bölümünde ise her katta iki daire bulunmaktadır ve dairelere giriş bir kapıdan sağlanmaktadır. Günümüzde hala mevcut olan yapının zemin katı ticaret, diğer katları ise konut ve ticaret olarak kullanılmaktadır.



Şekil 4.13: Abdülkadir Göksel Apartmanı Plan Şeması (Rölöve: Erbalcı, 2021)



Abdülkadir Göksel Apartmanı, 2000'ler (G.K.E, 2005)



Abdülkadir Göksel Apartmanı Günümüz (Foto: Erbalcı, 2021)

Şekil 4.14: Abdülkadir Göksel Apartmanı

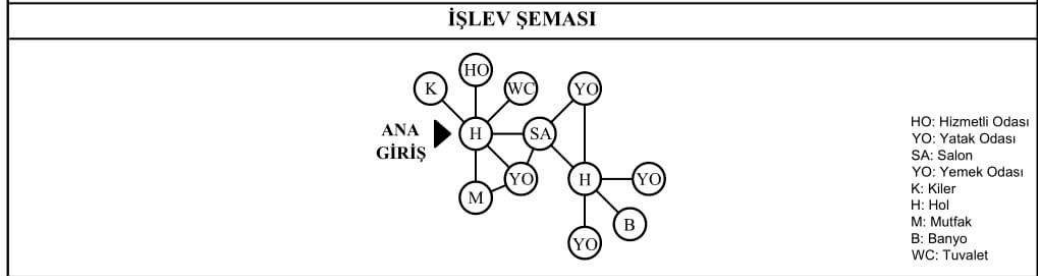
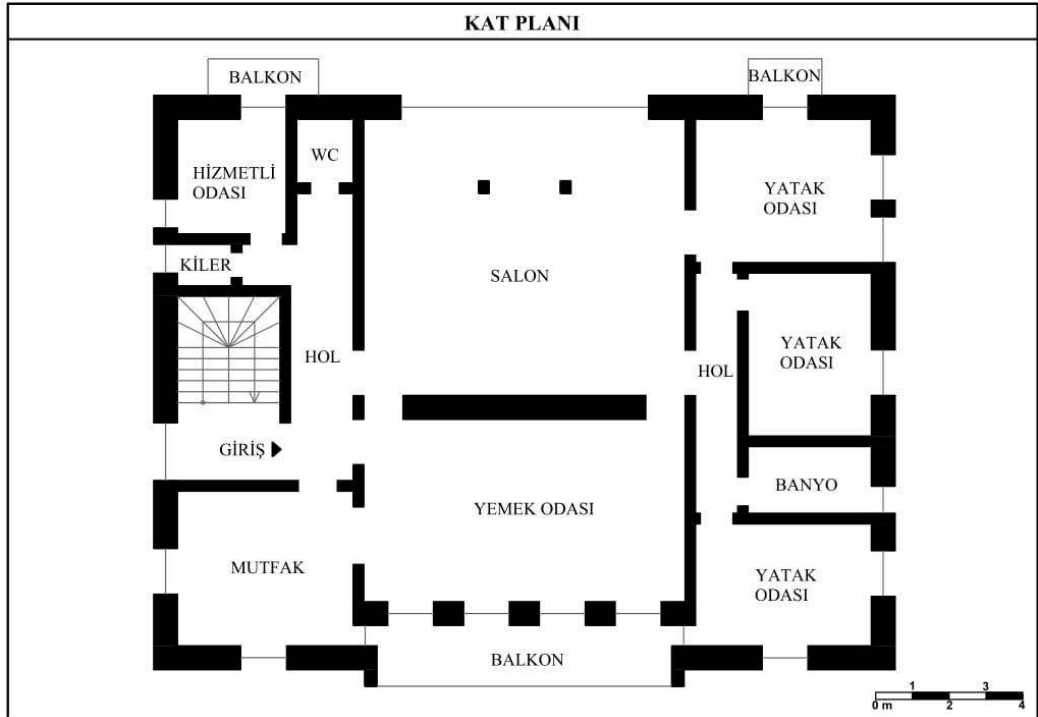
4.3.2. Ömer Ersoy Apartmanı

2	APARTMAN ADI	MÜLKİYET SAHİBİ			K N
	ÖMER ERSOY	ÖMER ERSOY			
YAPIM YILI	MAHALLE		ADA	PARSEL	
1945-1950	BEY MAHALLESİ (ATATÜRK BULVARI)	ESKİ	432	74	
		YENİ	1053	25	

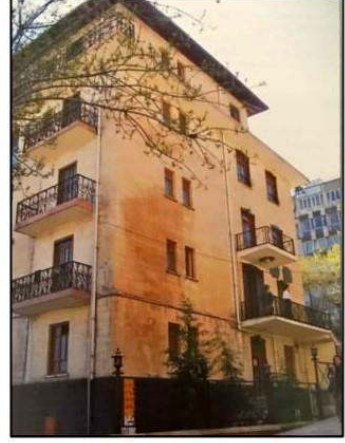
YAPIM ŞEKLİ	ÇATI TİPİ	MEVCUT DURUM
YIĞMA YAPI (DÜZGÜN KESME TAŞ)	GENİŞ SAÇAKLI OTURTMA ÇATI	YAPI MEVCUT

Ömer Ersoy Apartmanı bodrum üzeri dört kattan oluşmaktadır. En üst kat teras olarak tasarlanmıştır. Yapının tamamı konut olarak tasarlanmıştır. Yapıya giriş güney cephesinde bulunan Atatürk Bulvarı üzerindedir. Konut işlevinden sonra kafe olarak kullanılan yapı günümüzde boş durmaktadır.

KONUMU	KATTAKİ DAİRE SAYISI	PLAN TİPİ
	 ► Merdiven dış cepheye bakmaktadır ve her katta tek daire bulunmaktadır.	 ■ Yaşama Alanı ■ Mutfak ■ Oda ■ Islak Hacim



Şekil 4.15: Ömer Ersoy Apartmanı Plan Şeması (Rölöve projesi Şahinbey Belediyesi'nden alınmıştır, plan krokisi Ömer Arpacıoğlu ile çıkarılmıştır)



Ömer Ersoy Apartmanı, 2000'ler (G.K.E, 2005)



Ömer Ersoy Apartmanı Günümüz (Foto: Erbalcı, 2021)

Şekil 4.16: Ömer Ersoy Apartmanı

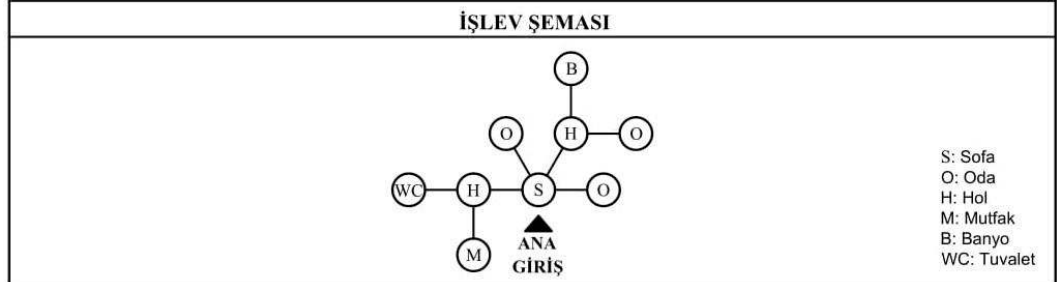
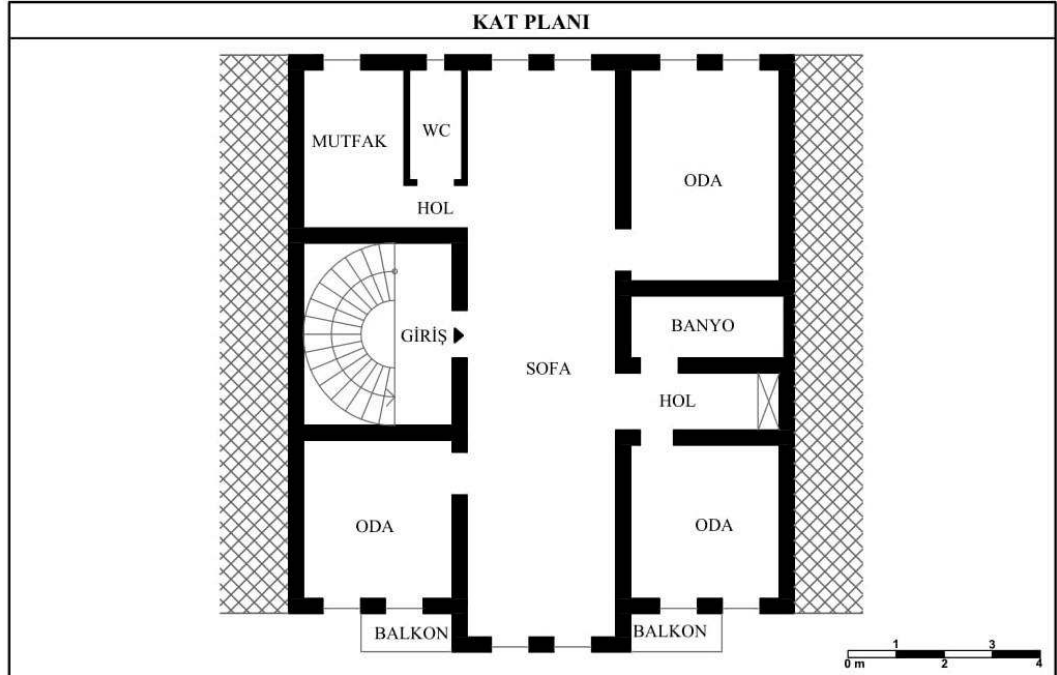
4.3.3. Mahmut Ersoy Apartmanı

3	APARTMAN ADI	MÜLKİYET SAHİBİ			K N
	MAHMUT ERSOY APARTMANI	MAHMUT ERSOY			
YAPIM YILI	MAHALLE		ADA	PARSEL	
1950 - 1955	BEY MAHALLESİ (ATATÜRK BULVARI)	ESKİ	130	4	
		YENİ	1065	4	

YAPIM ŞEKLİ	ÇATI TİPİ	MEVCUT DURUM
YIĞMA YAPI (DÜZGÜN KESME TAŞ)	GENİŞ SAÇAKLI OTURTMA ÇATI	MEVCUT DEĞİL

Mahmut Ersoy Apartmanı zemim üzeri üç kattan oluşmaktadır. Yapının doğu ve batı cephesi bitişik nizamdır. Batı cephesindeki komşusu Abdülkadir Göksel Apartmanıdır. Yapıya giriş güney cephesindeki Atatürk Bulvarı üzerindedir. İlk defa fransız balkon kullanılan bu yapının ferforjeleri özel olarak yurt dışından getirilmiştir. Yapı yıkılmıştır yerine otel yapılmıştır.

KONUMU	KATTAKİ DAİRE SAYISI	PLAN TİPİ
	 ► Merdiven bitişik nizam olan batı cephesinde konumlandırılmıştır ve her katta tek daire bulunmaktadır. Merdiven Daire	 Yaşama Alanı Mutfak Oda Islak Hacim



Şekil 4.17: Mahmut Ersoy Apartmanı Plan Şeması (Plan krokisi Haluk Tazebay ile çıkarılmıştır.)



Mahmut Ersoy Apartmanı, 1973 (Biçer, 2017)



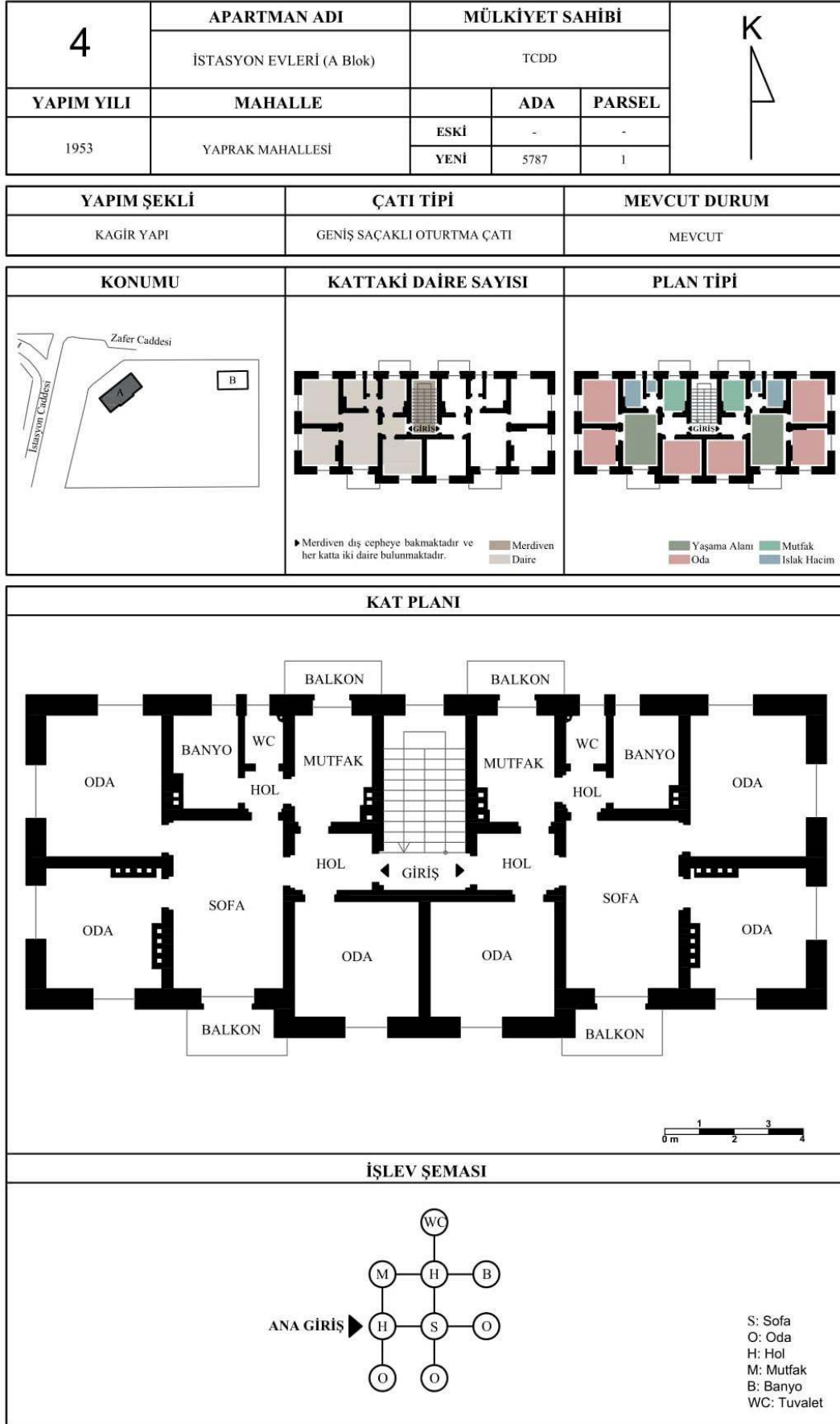
Mahmut Ersoy Apartmanı, 2005 (Özsoy, 2006)



Mahmut Ersoy Apartmanının Yerine Yapılan Yapı (Foto: Erbalcı, 2021)

Şekil 4.18: Mahmut Ersoy Apartmanı

4.3.4. İstasyon Evleri 5787 Ada 1 Parsel (A Blok)



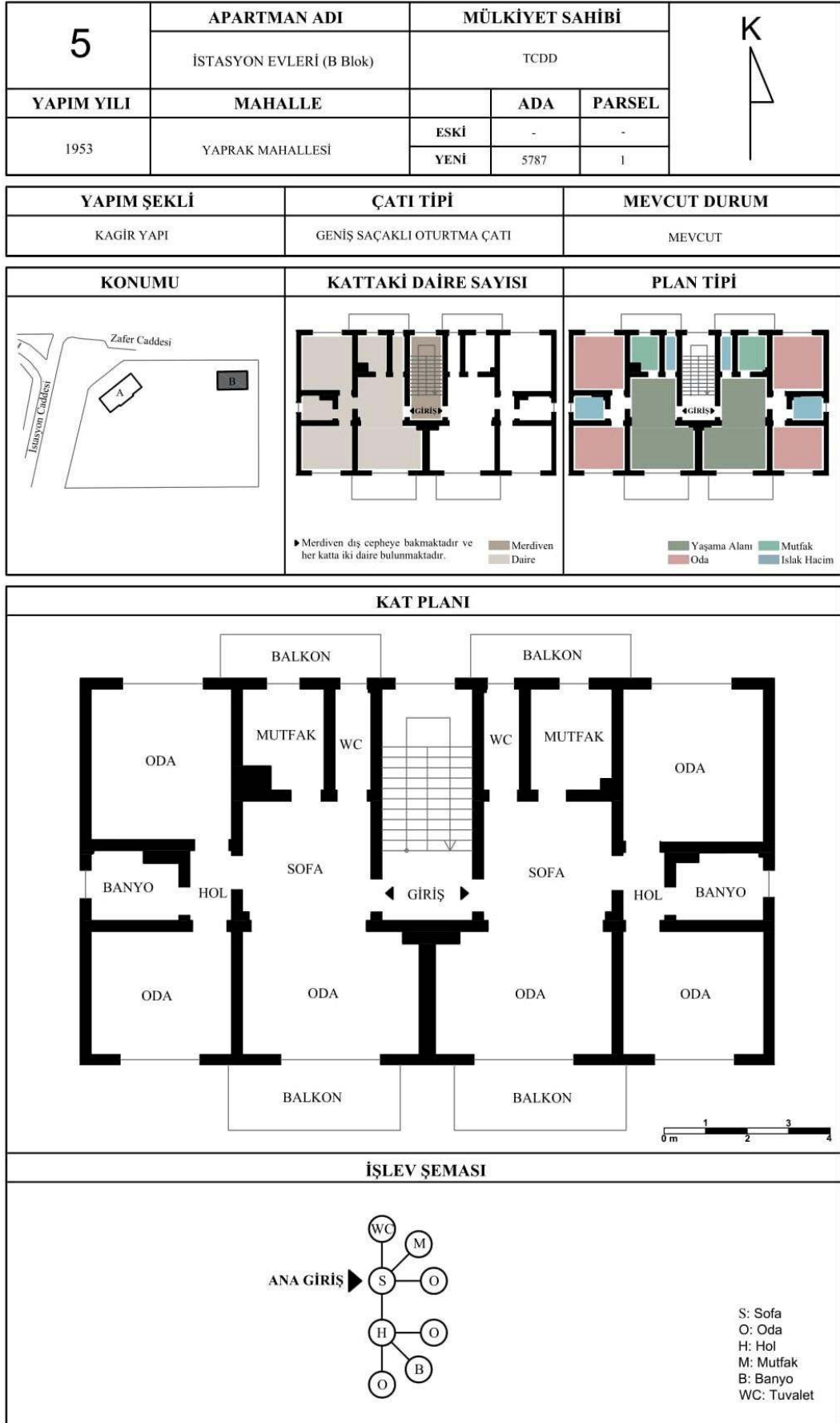
Şekil 4.19: İstasyon Evleri 5787 Ada 1 Parsel, A Blok Plan Şeması (Rölöve: Açıklol, 2020)



İstasyon Evleri 5787 Ada 1 Parsel (A Blok) (Foto: Erbalcı, 2021)

Şekil 4.20: İstasyon Evleri 5787 Ada 1 Parsel, A Blok

4.3.5. İstasyon Evleri 5787 Ada 1 Parsel (B Blok)



Şekil 4.21: İstasyon Evleri 5787 Ada 1 Parsel, B Blok Plan Şeması (Rölöve: Açıkkol, 2020)



İstasyon Evleri 5787 Ada 1 Parsel (B Blok) (Foto: Erbalcı, 2021)

Şekil 4.22: İstasyon Evleri 5787 Ada 1 Parsel, B Blok

4.3.6. İstasyon Evleri 5792 Ada 3 Parsel (A Blok)



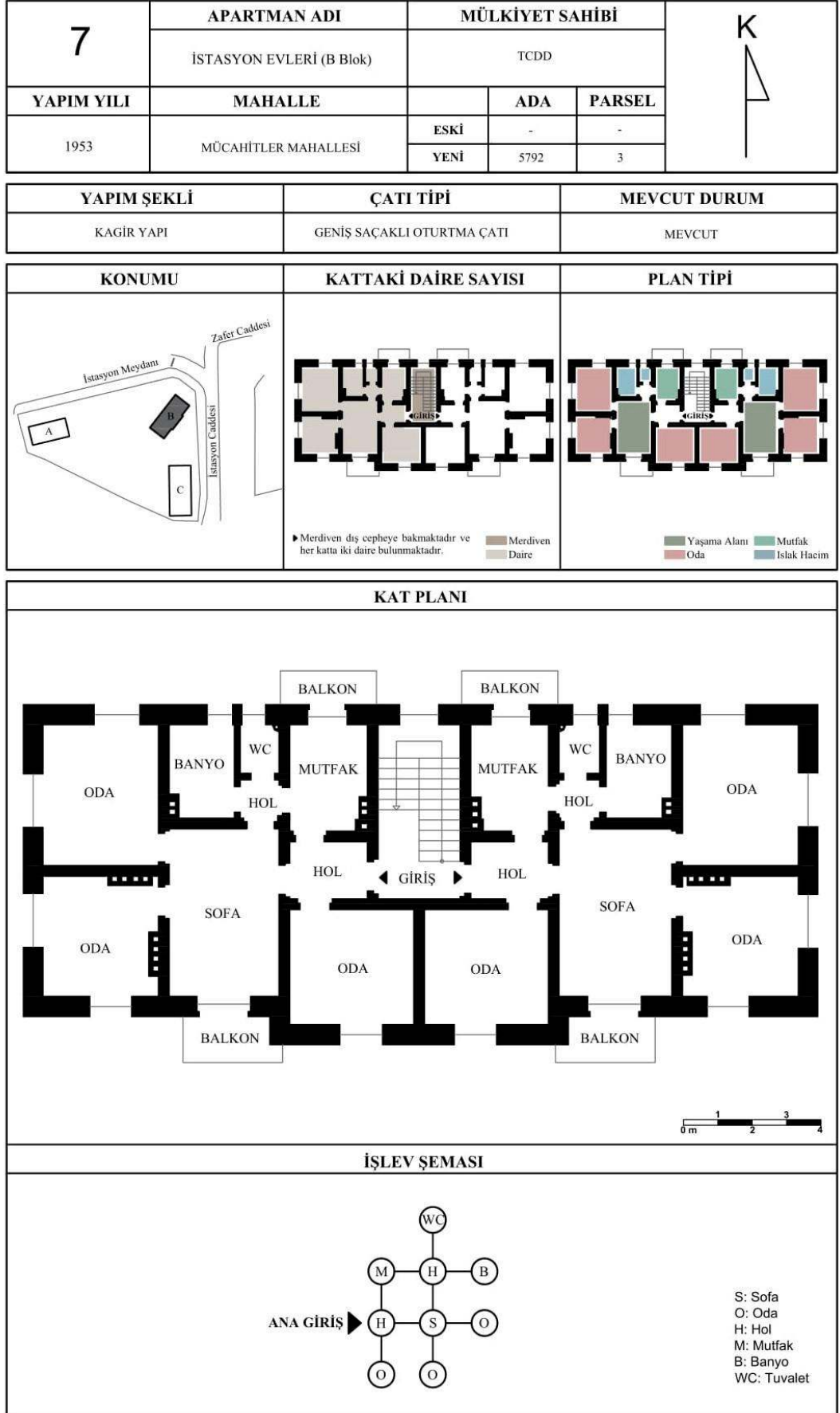
Şekil 4.23: İstasyon Evleri 5792 Ada 3 Parsel A Blok Plan Şeması (Rölöve: Açıklol, 2020)



İstasyon Evleri 5792 Ada 3 Parsel (A Blok) (Foto: Erbalcı, 2021)

Şekil 4.24: İstasyon Evleri 5792 Ada 3 Parsel, A Blok

4.3.7. İstasyon Evleri 5792 Ada 3 Parsel (B Blok)



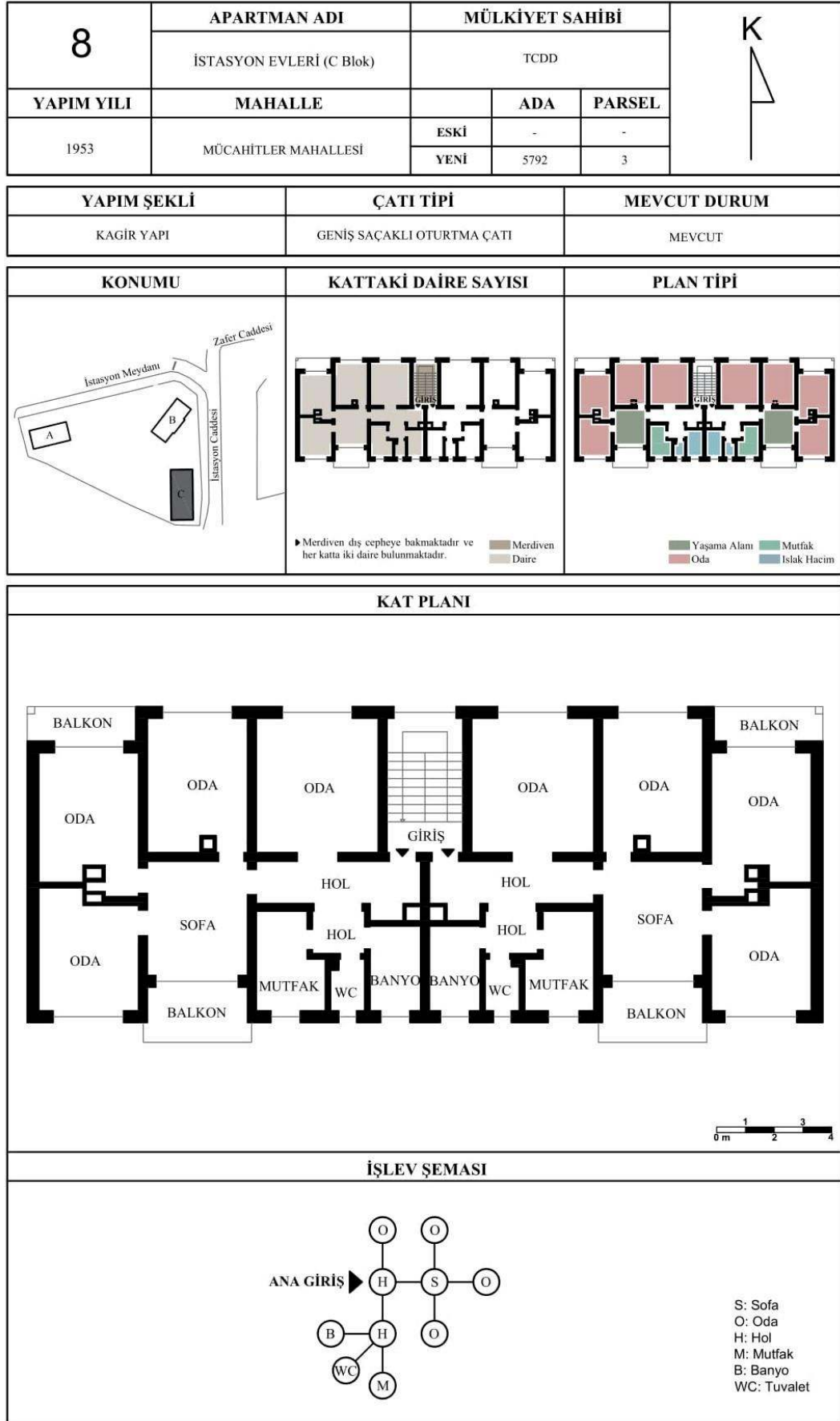
Şekil 4.25: İstasyon Evleri 5792 Ada 3 Parsel B Blok Plan Şeması (Rölöve: Açıklol, 2020)



İstasyon Evleri 5792 Ada 3 Parsel (B Blok) (Foto: Erbalcı, 2021)

Şekil 4.26: İstasyon Evleri 5792 Ada 3 Parsel, B Blok

4.3.8. İstasyon Evleri 5792 Ada 3 Parsel (C Blok)



Şekil 4.27: İstasyon Evleri 5792 Ada 3 Parsel C Blok Plan Şeması (Rölöve: Açıklol, 2020)



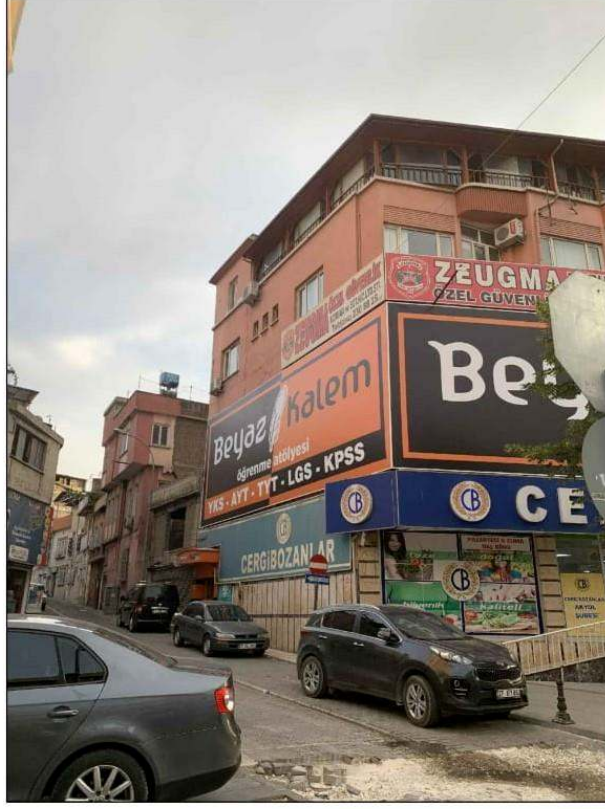
İstasyon Evleri 5792 Ada 3 Parsel (C Blok) (Foto: Erbalcı, 2021)

Şekil 4.28: İstasyon Evleri 5792 Ada 3 Parsel, C Blok

4.3.9. Ali İhsan Api Apartmanı



Şekil 4.29: Ali İhsan Api Apartmanı Plan Şeması (Rölöve: Erbalcı, 2021)



Ali İhsan Api Apartmanı (Foto: Erbalcı, 2021)

Şekil 4.30: Ali İhsan Api Apartmanı

4.3.10. Mustafa Ersoy Apartmanı



Şekil 4.31: Mustafa Ersoy Apartmanı Plan Şeması (Şahinbey Belediyesi Arşivi, 2021)



Mustafa Ersoy Apartmanı, 2018 (Kasapbaşı, 2018)



Mustafa Ersoy Apartmanı (Foto: Erbalcı, 2021)

Şekil 4.32: Mustafa Ersoy Apartmanı

4.3.11. Aziz Kervancıoğlu Apartmanı



Şekil 4.33: Aziz Kervancıoğlu Apartmanı Plan Şeması (Plan: Ergün, 2020)



Aziz Kervancıoğlu Apartmanı, 2005 (Özsoy, 2006)



Aziz Kervancıoğlu Apartmanı Yerine Yapılan Yapı (Foto: Erbalcı, 2021)

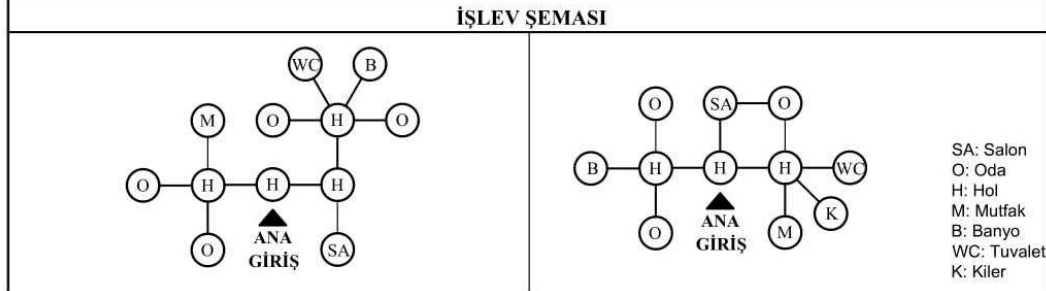
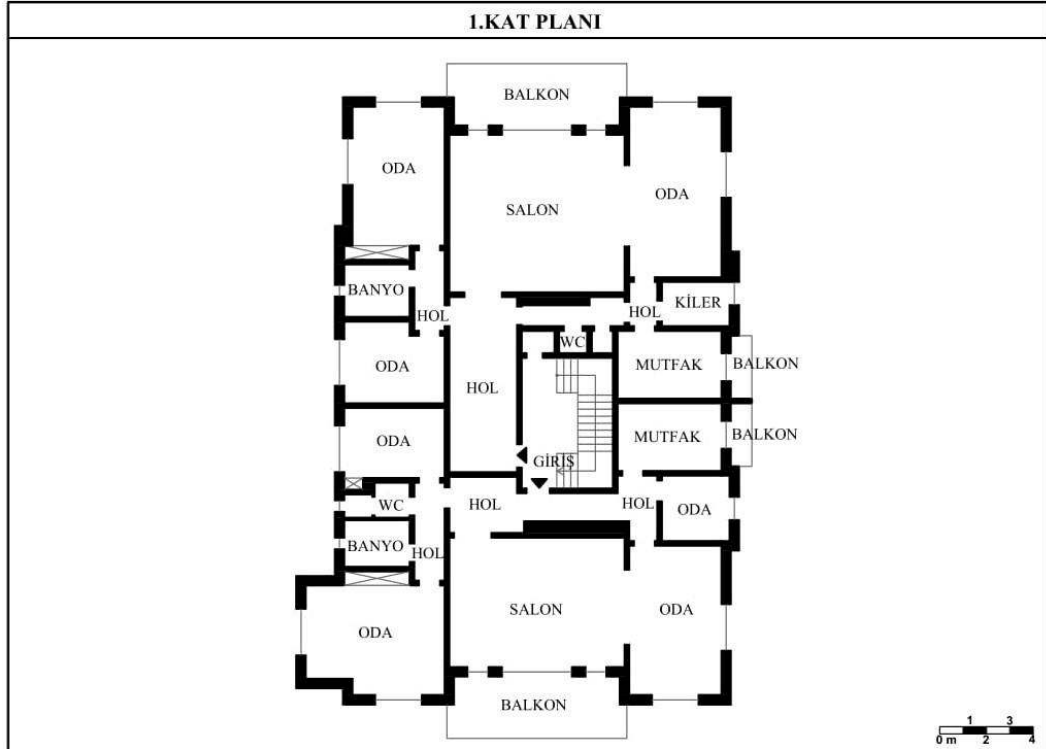
Şekil 4.34: Aziz Kervancıoğlu Apartmanı

4.3.12. Cemil Alevli Apartmanı

12	APARTMAN ADI	MÜLKİYET SAHİBİ			K N
	CEMİL ALEVİLİ APARTMANI	CEMİL ALEVİLİ			
YAPIM YILI	MAHALLE		ADA	PARSEL	
1955-1960	BEY MAHALLESİ (ATATÜRK BULVARI)	ESKİ	433	141	
		YENİ	1051	141	

YAPIM ŞEKLİ	ÇATI TİPİ	MEVCUT DURUM
YİĞMA	OTURTMA ÇATI	MEVCUT DEĞİL

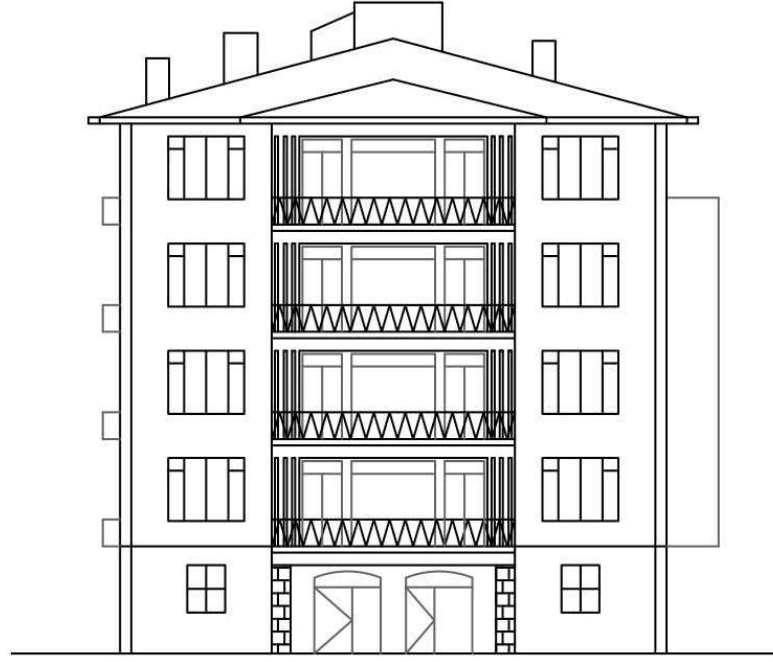
KONUMU	KATTAKİ DAİRE SAYISI	PLAN TİPİ
	► Merdiven ortada ve katta iki daire Merdiven Daire	Yasama Alanı Oda Mutfak Islak Hacim



Şekil 4.35: Cemil Alevli Apartmanı 1. Kat Plan Şeması (Şahinbey Belediyesi Arşivi)



Şekil 4.36: Cemil Alevli Apartmanı 2. Kat Plan Şeması (Şahinbey Belediyesi Arşivi)

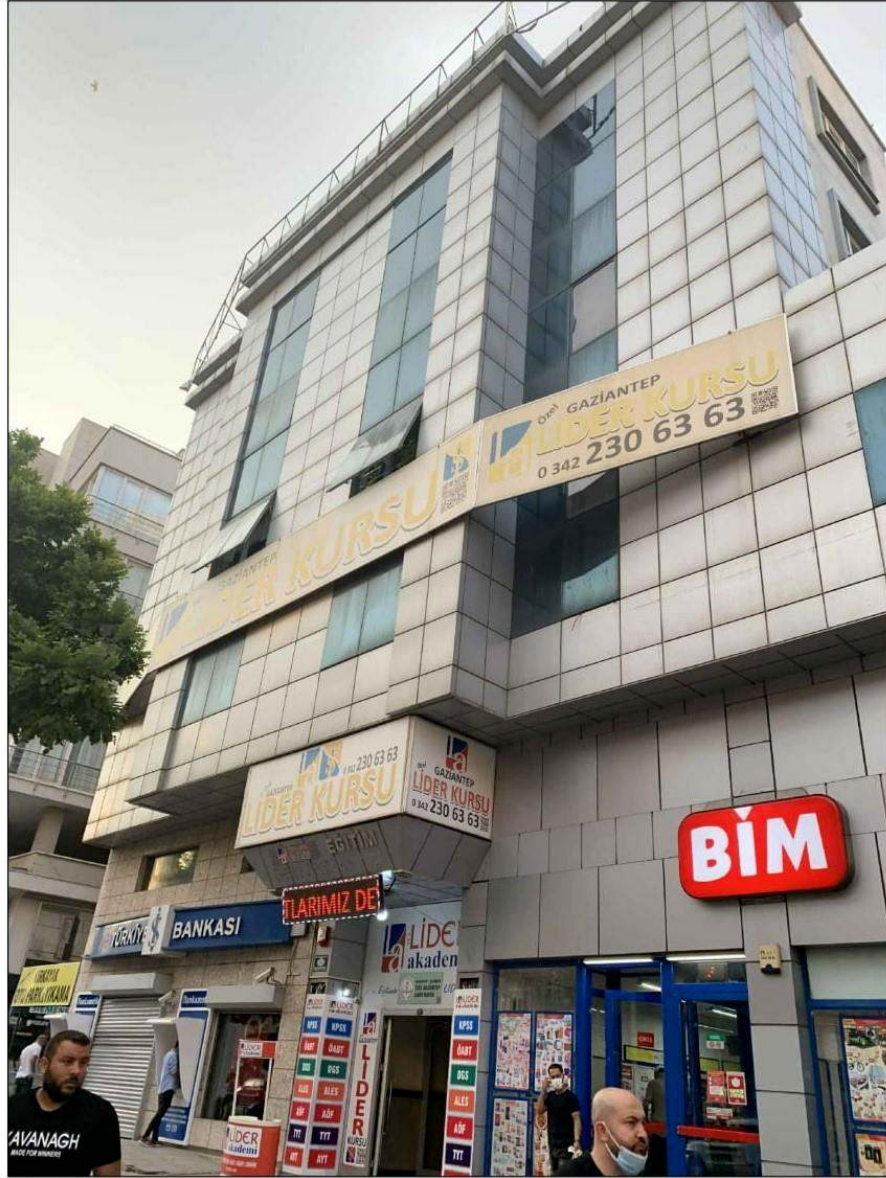


Cemil Alevli Apartmanı Kuzey Cephesi (Şahinbey Belediyesi Arşivi)



Cemil Alevli Apartmanı Doğu Cephesi (Şahinbey Belediyesi Arşivi)

Şekil 4.37: Cemil Alevli Apartmanı Cephesi (Şahinbey Belediyesi Arşivi)



Cemil Alevli Apartmanının Yerine Yapılan Yapı (Foto: Erbalcı, 2021)

Şekil 4.38: Cemil Alevli Apartmanı, Günümüzdeki Yapı

4.3.13. 13 Nolu Yapı



Şekil 4.39: 13 Nolu Apartman Plan Şeması (Şahinbey Belediyesi Arşivi)



Bahçelievlerde Bulunan Bir Apartman Örneği (Kuyucu, 2019)



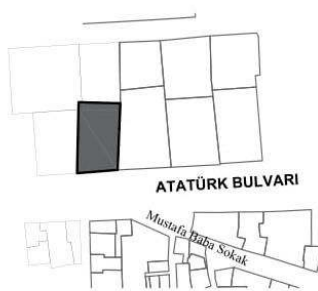
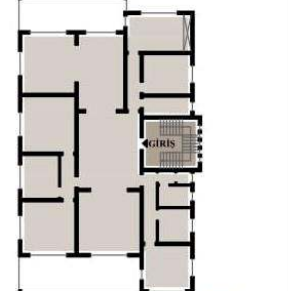
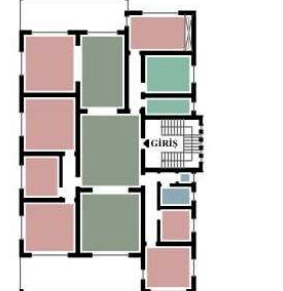
Bahçelievlerde Bulunan Bir Apartman Örneği (Foto: Erbalcı, 2021)

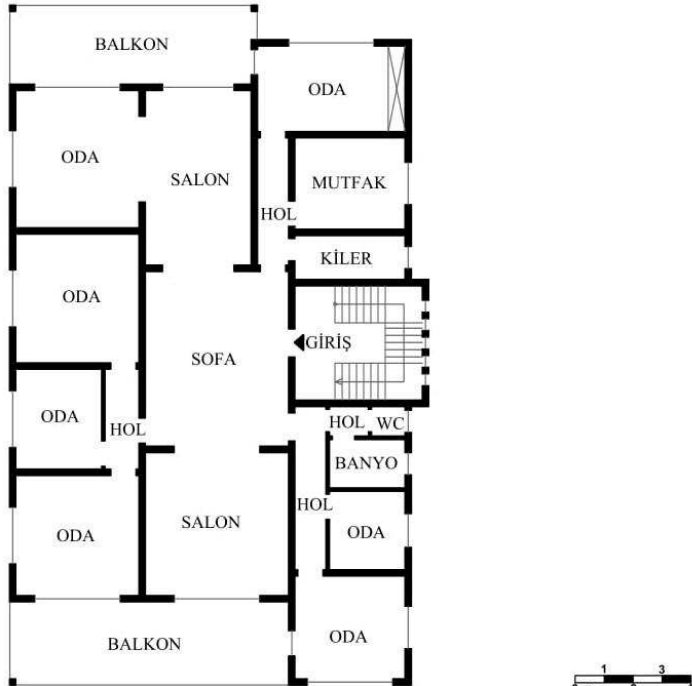
Şekil 4.40: 13 Nolu Apartman

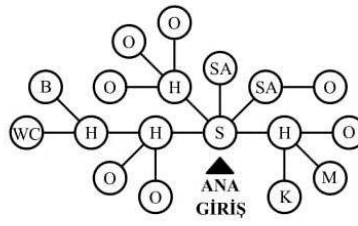
4.3.14. Asım Samlı Apartmanı

14	APARTMAN ADI	MÜLKİYET SAHİBİ			K N	
	ASIM SAMLİ APARTMANI	ASIM SAMLİ				
	YAPIM YILI	MAHALLE		ADA		PARSEL
	1962	BEY MAHALLESİ (ATATÜRK BULVARI)	ESKİ	433		12
		YENİ	1051	12		

YAPIM ŞEKLİ	ÇATI TİPİ	MEVCUT DURUM
KAGİR	GENİŞ SAÇAKLI OTURTMA ÇATI	MEVCUT DEĞİL

KONUMU	KATTAKİ DAİRE SAYISI	PLAN TİPİ
	 ► Merdiven dış cepheye bakmaktadır ve katta tek daire bulunmaktadır. Merdiven Daire	 Yaşama Alanı Oda Mutfak Islak Hacin

1. KAT PLANI


İŞLEV ŞEMASI
 S: Sofa SA: Salon O: Oda H: Hol M: Mutfak K: Kiler B: Banyo WC: Tuvalet

Şekil 4.41: Asım Samlı Apartmanı 1. Kat Plan Şeması (Şahinbey Belediyesi Arşivi)



Şekil 4.42: Asım Samlı Apartmanı 2. Kat Plan Şeması (Şahinbey Belediyesi Arşivi)



Asım Samlı Apartmanı Yerine Yapılan Yapı (Foto: Erbalcı, 2021)

Şekil 4.43: Asım Samlı Apartmanı, Günümüzdeki Yapı

BÖLÜM 5

5. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Gaziantep’te ki ilk apartman binalarını konu alan bu çalışmanın amacı; kentin ilk apartman binaları olma özelliğini taşıyan yapıların tespit edilmesini ve bu yapıların plan şeması üzerinden nasıl bir gelişim gösterdiğini ortaya koymayı amaçlamıştır.

Çalışmaya apartman kavramının nasıl ortaya çıktığından bahsedilmiş dünyadaki ilk apartman binalarından örnekler verilmiştir. Daha sonra ülkemizden örnekler verilmiş en son Gaziantep özeline inilmiştir. Gaziantep’in Cumhuriyet’in ilanından günümüze kadar uygulanan imar durumları hakkında bilgi verilmiştir. İlk yapıların görüldüğü alan üzerinde çalışmalar yapılmış, yapılar belirlenmiştir. Belirlenen yapıların belediye arşivindeki durumları incelenmiş arşivde olmayan yapılar için rölöve çalışmaları yapılmıştır. Kişisel görüşme notlarıyla bu bilgiler pekiştirilmiştir.

İlk apartmanları plan şeması üzerinden incelediğimiz bu çalışmada, alan olarak apartman binalarının ilk olarak görüldüğü, Hermann Jansen Planı ile açılan Atatürk Bulvarı üzerinde çalışmalar yapılmıştır. Daha sonrasında gelen Söylemezoğlu-Aru planıyla açılan Ordu Caddesi apartman binalarının bu yönde gelişim göstermesine neden olmuştur. Atatürk Bulvarı, Bahçelievler, Akyol, Kavaklık ve Öğretmenevleri mahallesi sıralamasıyla apartman binaları yapılmıştır. İlk apartmanlar yeni açılan geniş cadde üzerlerinde yapılmıştır.

1953 yılında tren istasyonunun inşası kentte batılı tarzda yapılan ilk apartman binaları örnekleri olmuştur.

Kentte zengin kesimin tercih ettiği konut türü olarak yapılmıştır. Ekonomik güç göstergesi sayılması apartman binalarının sayısının artmasında rol oynamıştır. Apartmanlara yaptıran kişilerin adları verilmiştir. Bu güç göstergesinin sonucunda kentte görülen ilk apartmanlarda bir kat komple apartmanı yaptıran kişiye ayrılmıştır. (Abdülkadir Göksel Apartmanı, Asım Samlı Apartmanı, Cemil Alevli Apartmanı).

Pencerelere önem verilmiştir. Büyük ve geniş pencereler hem apartmanın büyüklüğünü ortaya çıkarmasıyla beraber yaptiran kişinin ekonomik gücünün göstergesi de olmuştur.

Eski kent dokusuyla bir arada olan apartman binalarında dar sokak birleşimleri, çıkmaz sokaklar görülmektedir. Apartmanlar arasındaki mesafe bu apartmanlarda yok denecek kadar azdır. Bitişik nizam apartmanlar görülmektedir. (Abdülkadir Göksel Apartmanı, Mahmut Ersoy Apartmanı, Ali İhsan Api Apartmanı, Mustafa Ersoy Apartmanı).

Yapıların arasında yeşil alana yer verilmemiştir. Genellikle arsa sınırlandırma çizgisine uyularak apartmanlar inşa edilmiştir. Köşe birleşimlerde de apartman köşenin şeklini almıştır. (Ali İhsan Api Apartmanı).

Apartman cephelerinde genellikle sadelik tercih edilmiştir. Kesme taştan yapılmış apartmanlarda taş ustalığı öne çıkmaktadır. (Abdülkadir Göksel Apartmanı, Ömer Ersoy Apartmanı, Mahmut Ersoy Apartmanı). Batılı bir tarz olan Fransız balkonların yapılma nedeni kullanımdan çok dış cephedeki hareketliliği sağlamak olmuştur. Fransız balkonlarda kullanılan ferforjelerin özel olarak yurtdışından gelen örnekleri de mevcuttur. (Mahmut Ersoy).

Apartmanlara girişte genellikle sade ferforje kapılar tercih edilmiştir. Kat yükseklikleri 3,50 m – 4,00 m aralığında olduğundan tavanlar ve kapılar oldukça yüksektirler. Apartman girişlerinde, zeminde ve duvarda mermer kullanılmış mermer işçiliği ön plana çıkmıştır. Merdivenlere önem verilmiş geniş merdivenler yapılmış ve ferforjelerle süslenmiştir. İlk örneklerde mutfak, tuvalet ve banyo mekanları genellikle ayrı tutulmuş ve ayrı bir servis girişi verilmiştir. (Abdülkadir Göksel Apartmanı, Cemil Alevli Apartmanı).

Geleneksel bir konut ürünü olan sofa kullanılmaya devam etmiştir. Genellikle evin merkezinde konumlandırılan sofa mekânı hem odalar arası geçişi sağlamıştır hem de yaşama alanı olarak kullanılmıştır. Tam merkezde konumlanmasından dolayı apartmanlarda soba bu mekâna kurulmuştur ve yemek yeme alanı olarak da kullanılmıştır. Planda cepheye bakan taraflarda konumlandırılan sofalarda pencere açılmış, tam merkezde konumlandırılan sofalarda, hollerden ve odalardan aydınlanması sağlanmıştır. Genellikle aydınlık mekanlar olmuştur.

Mutfaklara genellikle tuvalet ve banyo ile bir arada olan bir holden erişim sağlanmıştır. Mutfaklarda ocaklık yapılmaya ve kullanılmaya devam etmiştir.

Apartman binalarını geleneksel konuttan ayıran en büyük farklılıklardan biri olan, tuvalet ve banyo mekanlarının konutun içine taşınması olmuştur. İlk örneklerde bu mekanlar olabildiğince küçük tutulmuştur. Genellikle lavabo, tuvalet ve banyonun ortasında kalan hol mekanına yerleştirilmiştir.

Sofayı salona bağlayan duvarlarda veya salonun yanında konumlandırılmış olan odada genellikle salomanje kullanılmıştır. İstenildiğinde oda büyültülüp küçültülmüştür.

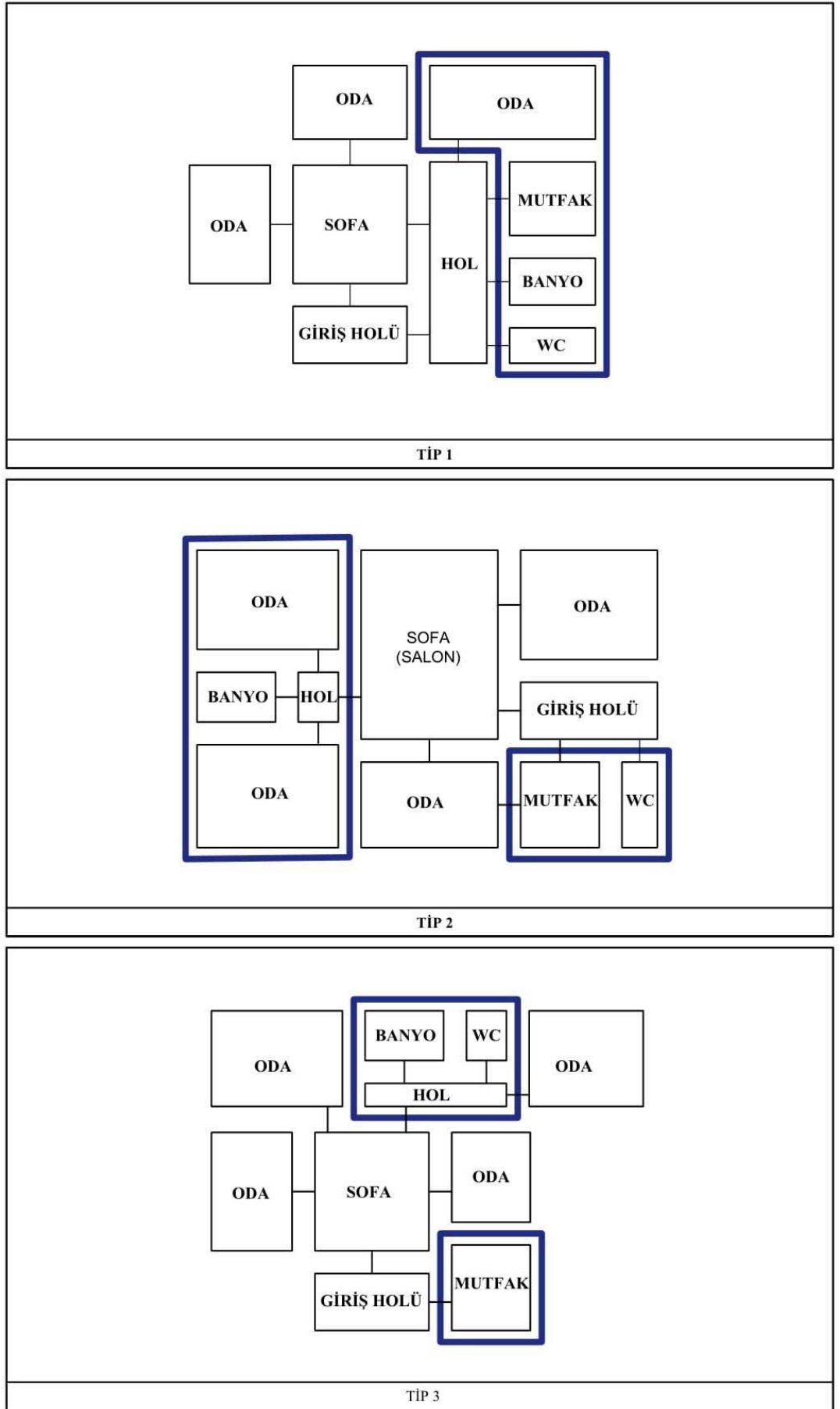
Mutfak ve salon gibi mekanların önünde genellikle balkon yapılmıştır. Bu balkonlar cephede çıkıntı yapmamış cepheyle aynı hizada devam etmiştir. Geleneksel konutun önemli bir mekânı olan avlular, apartmanlarda yerini balkona bırakmıştır. Bu sebepten dolayı balkon kullanımına önem verilmiştir. Genellikle ana cepheye yapılan balkonlar aynı zamanda cephe süsleme ögesi olarak da kullanılmıştır. (Ömer Ersoy. Cemil Alevli Apartmanı, 13 Nolu Yapı).

Yapılan araştırma sonucunda ilk apartman örneklerinin plan şemaları incelendiğinde üç farklı tip plan şeması uygulandığı görülmüştür. (Şekil 5.1).

Birinci Tip: Mutfak, tuvalet, banyo ve bir odanın, bir holle birbirine bağlandığı bu holünde hem sofaya hem de giriş holüne bağlandığı plan tipidir.

İkinci Tip: Mutfak ve tuvaletin yan yana olduğu banyonun odaların yanında konumlandırıldığı plan tipidir. Bu plan şemasında mekanlara sofadan (salon) mekânından geçilmektedir.

Üçüncü Tip: Mutfak mekanının ıslak hacimden tamamen ayrıldığı plan tipidir. Bu plan şemasında tuvalet ve banyo ayrı bir holde odaların yanında konumlandırılmıştır.



Şekil 5.1: Apartman Plan Tipleri

Tablo 5.1: Apartmanların Plan Şeması

APARTMAN ADI	YILI	KONUMU		KATTAKİ DAİRE SAYISI		SERVİS GİRİŞİ	GİRİŞ		SOFA		MUTFAK VE TUVALET		TUVALET VE BANYO		KİLER	YEMEK ODASI	BALKON		MERDİVEN		TİP		
		BİTİŞİK	AYRIK	TEK	ÇİFT		SOFA	HOL	CEPHEDE	ORTADA	BİTİŞİK	AYRIK	BİTİŞİK	AYRIK			İÇTE	DIŞTA	CEPHEDE	ORTADA	1	2	3
Abdülkadir Göksel Apartmanı	1947	■		■	■	■	■	■		■	■	■	■				■		■	■	■		■
Ömer Ersoy Apartmanı	1945-50		■	■				■	■			■		■	■	■	■	■		■		■	
Mahmut Ersoy Apartmanı	1950-55	■		■			■		■		■			■				■		■		■	
İstasyon Evleri (5787) A Blok	1953		■		■			■	■		■		■					■	■		■		
İstasyon Evleri (5787) B Blok	1953		■		■		■			■	■			■				■	■			■	
İstasyon Evleri (5792) A Blok	1953		■		■			■	■		■		■					■	■		■		
İstasyon Evleri (5792) B Blok	1953		■		■			■	■		■		■					■	■		■		
İstasyon Evleri (5792) C Blok	1953		■		■			■	■		■		■					■	■		■		
Ali İhsan Api Apartmanı	1956	■			■			■		■		■	■				■		■				■
Mustafa Ersoy Apartmanı	1956	■		■				■			■			■		■		■	■			■	
Aziz Kervancıoğlu Apartmanı	1958		■	■				■			■			■		■		■	■			■	
Cemil Alevli Apartmanı 1.Kat	1955-60		■		■			■				■	■		■			■		■			■
Cemil Alevli Apartmanı 2.Kat	1955-60		■	■		■		■				■	■		■			■		■			■
13 Nolu Apartman	1962		■	■				■			■			■	■	■		■	■			■	
Asım Samlı Apartmanı 1.Kat	1962		■	■			■			■		■	■		■			■	■				■
Asım Samlı Apartmanı 2.Kat	1962		■		■	■	■			■	■		■					■	■		■		

Yapım yılı 1938-1974 yılları arasında yer alan, Gaziantep'in ilk apartman binalarını belgeleyen on dört örnek genelinde apartmanların ICOMOS koruma değerleri tespit edilmiştir (bkz. EK-7). İncelenen apartman binalarında mevcut durumda olanların korunmaya alınmasını gerektiren mimari değerler;

Özgünlük ve Sanatsal Değer: İlk apartman binaları kentin gelişim gösterdiği alanlarda ve yeni açılan geniş caddeler üzerinde yapılmaya başlanmıştır. Geleneksel mimariden farklı olarak dar ve çıkmaz sokaklar arasında kalmamıştır. İlk örnekler yapım tekniği olarak düzgün kesme taştan yapılmış ve taş ustalığı ön plana çıkmıştır. Merdivenlerde, apartman giriş kapılarında ve balkon korkuluklarında ferforjelere önem verilmiş özel olarak getirtilmiştir. Apartman girişlerinde mermer işçiliği ön plana çıkmıştır. Cephelerde gösterişli balkonlara ve büyük pencereler yer verilmiştir. İlk apartman yapıları yapıldığı dönemin özgün konutları arasına girmişlerdir.

Tarihsel ve Belgesel Değer: Geleneksel konuttan apartman binalarına geçişin ilk örnekleri olmalarından dolayı, mevcut durumunu koruyan apartman binaları önem arz etmektedir. Farklı bir yaşam şeklini de beraberinde getiren apartman binalarının ilk örnekleri toplumun sosyal, kültürel ve ekonomik yaşamları hakkında bilgi vermektedir.

Enderlik Değeri: İlk apartmanların zaman içinde yıkılması veya işlev değiştirmesi şu an mevcut durumda bulunan apartmanların o döneme ışık tutması açısından korunması gerekmektedir.

Sahip oldukları bu değerler çerçevesinde mevcut durumda olan apartman binalarının korunması önem arz etmektedir.

Çalışma apartman binalarının ilk örneklerinin gelecek nesillere aktarılma ve ilk örnekler hakkında bilgi vermesi açısından envanter niteliğindedir. Gaziantep kentinde 1938 yılından itibaren inşa edilmiş, ayakta kalmayı başaran veya başaramayan ilk apartman binalarıyla ilgili bir arşivin bulunmaması nedeniyle önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

- Açıkkoç, C. (2020). Kişisel Görüşme Notları.
- Aldrete, G.S. 2004. Daily Life In The Roma City: Rome, Pompeii and Ostia. 1.st. Ed. London: Greenwood Press.
- Anonim. 1988. Türkçe Sözlük. Yeni Baskı. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu – Türk Dil Kurumu
- Arın, C. (2003). Sanayi Devrimi Kenti Berlin- I: Kent Gelişimi Sürecine Bir Bakış. *Mimarlık Dergisi*, **313**, <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=6&RecID=82> Erişim Tarihi: 15.06.2021
- Arpacıoğlu, Ö.F. (2021). Kişisel Görüşme Notları.
- Aslanoğlu, İ. 2010. Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı: 1923-1938. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Avsan, D. (2015). 1960-1980 Yılları Arasında Denizli' de Yapılan Apartmanların Tasarım, Uygulama ve Kullanım Aşamalarının Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ay, Y.S. (2001). Gaziantep' te Planlamaya Genel Bakış. *Türkiye Mühendislik Haberleri*, **415**, 44-46.
- Aydın, N.B. (2017). A Survey on Plan Typologies in Apartment Blocks: The Case of Necatibey Neighbourhood, Ankara (1920s-1960s). Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Balamir, M. (1994). Kira Evlerinden Kat Evlerine Apartmanlaşma: Bir Zihniyet Dönüşümü Tarihçesinden Kesitler. *Mimarlık Dergisi*, **260**, 29-33.
- Balkan, E. 1997. Apartman. *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi* (ss. 114-115). 1. Cilt. İstanbul: YEM Yayınları.
- Barkul, Ö. (1993). İstanbul'da İlk Dönem (19.yy. sonu 20.yy. başı) Apartman Konutlarının Yapısal, İşlevsel ve Çevresel Yönden Değerlendirilmesi. Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Başgelen, N. 1999. Dünya Kültür Mirası Gaziantep. İstanbul: Kentbank Yayınları.
- Batur, A. (1978). Toplu Konutun Tarihsel Gelişimi ve İki Örnek. *Mimarlık Dergisi*, **156**, 22-24.

- Batur, A. 1994. Botter Apartmanı. Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi (ss. 312-314). 2. Cilt. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını.
- Biçer, H.Z. 2017. M.F. Bozkurt (Ed.), Seyr-i Antep. Ankara: Dumat Ofset Matbaacılık.
- Bilgin, İ. (1992). Konut Üretiminin Karşılaştırmalı Analizi. Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Bilgin, İ. 1999. 1839-1920 Görelî Modernleşme. Y. Sey (Ed.), Tarihten Günümüze Anadolu' da Konut ve Yerleşme (ss. 247-361). İstanbul: Ofset Yapımevi.
- Bozdoğan, S. 2015. Modernizm ve Ulusun İnşası. Translated by Tuncay Birkan. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Büyükçam, S. 2018. Türk Evinden Apartmana Türkiye' de Konut Olgusu; 1950-1980 Dönemi İstanbul Apartmanları. D. Aykal (Ed.), *Dicle Üniversitesi I. Uluslararası Mimarlık Sempozyumu* (ss.64-78). Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Basım Evi.
- Deringöl, T. (2015). Sürdürülebilir Çağdaş Konut Tasarımında Gaziantep'in Yerel Mimarisinden Öğrenilenler. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Dinler, F. (2021). Kişisel Görüşme Notları.
- Durudoğan, S. (1998). XIX Yüzyılda Pera/Beyoğlu'nun Ekonomik, Kültürel ve Politik Yapısının Mimariye Etkileri. Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Eren, T. (2014). İstanbul' da ki Çok Katlı Konut Yapılarında Mekansal Değişim Sürecinin Analizi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ergün, G. (2020). Kişisel Görüşme Notları.
- Erkurt, M. (2021). Kişisel Görüşme Notları.
- Eruzun, C. (1987). Konut Üretiminde Nitelik Sorunu. *Mimarlık Dergisi*, **227**, 48-50.
- Eyüboğlu, İ.Z. 1991. Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü. 2. Baskı. İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Gaziantep Kent Bütünü. 1972. İller Bankası Yayını.
- G.K.E. 2005. Gaziantep Kültür Envanteri. TC. Gaziantep Valiliği.
- Göğüş, M. (2021). Kişisel Görüşme Notları.
- Gökmen, G. (2011). Türkiye' de Apartmanlaşma Süreci ve Konut Kültürü. *Güney Mimarlık*, **5**, 12-16.

- Görgülü, T. (2016). Apartman Tipolojisinde Geçmişten Bugüne; Kira Apartmanından “Rezidans” a” Geçiş. *Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi*, **14**, 165-178.
- Güç, B. (2019). 19. Yüzyılda İnşa Edilmiş Olan, Beyoğlu Botter Apartmanı Mimari Tezyinatının İncelenip Tezhip ve Minyatür Sanatıyla Yorumlanması. Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.
- Hasol, D. 2019. Mimarlık Cep Sözlüğü. 6. Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hıdıroğlu, F.M. (2019). Tarihi Bir Kentin Morfolojik Gelişiminde Plan Kararlarının Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Işık, O. (1995). Yapsatçılığın Yazılmamış Tarihi: Türkiye' de Konut Kesiminde Küçük Üreticiliğin Varlık Koşulları ve Gelişimi Üzerine Gözlemler. *Mimarlık Dergisi*, **261**, 43-45.
- İpek, İ. (2015). İstanbul-Beyoğlu Büyük Zarifi Apartmanı Restorasyon Projesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kabaoğlu, C. Ve Kaboğlu, A. (1992). Anadolu Apartmanı. *Ege Mimarlık*, **2**, 78-80.
- Kaplan, D. (2021). İnsulae (Apartman Tipi) (Daireler/Kiralık Konutlar). <https://avys.omu.edu.tr/storage/app/public/davut.kaplan/64539/5.Ders-%C4%B0nsula-Villa-Saray.pdf> Erişim Tarihi: 09.02.2021
- Karabeyeser, M. (2020). Kişisel Görüşme Notları.
- Kasapbaşı, E. (2018). Gaziantep 1960-1980 Dönemi Kent Konutu Mekân Kurgusunun Analizi. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Kılıç, E. (2009). XIX. Yüzyıl Sonu Batılılaşma Hareketlerinin Pera/Beyoğlu’ n da Apartmanlaşma Sürecine Etkileri ve Mimari Yansımalar. Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kıray, M. 1971. Modern Şehirlerin Gelişmesi ve Türkiye’ ye Has Bazı Eğilimler. İTÜ Mimarlık Fakültesi (Ed.), *Şehircilik Konferansları* (ss. 10-12). İstanbul: Şehircilik Kürsüsü Yayınları: 4.
- Köse, İ. (2021). Kişisel Görüşme Notları.
- Köylüoğlu, Ç. (2021). Kişisel Görüşme Notları.
- Kuban, D. (1983). Gaziantep Kenti Koruma Planı Raporu. *İTÜ Mimarlık Fakültesi*.

- Kuban, D. 2001. Türkiye'de Kentsel Koruma: Kent Tarihleri ve Koruma Yöntemleri. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Kuban, D. 2007. Osmanlı Mimarisi. 1. Baskı. İstanbul: YEM Yayınevi.
- Kum, G. ve Kılıç, S. (2013). Şehirleşmenin Sıcaklık ve Yağış Parametreleri Üzerine Etkisi: Gaziantep Örneği. *Sosyal Bilimler Dergisi*, **3/6**, 21-42.
- Kuyucu, F. (2019). Türkiye'de Modern Mimarlık Döneminde Gaziantep Kent Tasarımının Mimari Süreklilik Bağlamında Değerlendirilmesi. Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kuyucu, F. Ve Özer, Y. (2019). Hermann Jansen 'in Planlama İlkelerini Gaziantep Kent Planı Üzerinden Okumak. *Mimarlık Dergisi*, **409**, 63-67.
- Mihçioğlu, A. (2020). Kişisel Görüşme Notları.
- Mutdoğan, S. (2014). Türkiye'de Çok Katlı Konut Oluşum Sürecinin İstanbul Örneği Üzerinden İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Araştırmalar E-Dergisi*, 1-27. <http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/makaleler/KonutOlusumu-SelinMUTDOGANMart2014.pdf> Erişim Tarihi: 26.11.2020
- Müştak, S. (2016). Cumhuriyetten Günümüze Türkiye' de Apartman Tasarımında Geleneksel Mimarinin İzleri: İzmit Demiryolu Caddesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kocaeli.
- Necmettin, M. (1933). Hasan Nuri Bey Apartmanı. *Arkitekt*, **33-34**, 273-277.
- Öncel, A.D. 2014. Apartman: Galata' da Yeni Bir Konut Tipi. 2. Baskı. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Özbakan, F. (2007). Korumada Güncel Bir Teknolojik Sorun: Betonarmenin Mirası. *Mimarlık Dergisi*, **338**. <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=288&RecID=1653> Erişim Tarihi: 12.05.2021
- Özgüven, B. (2021). Kişisel Görüşme Notları.
- Özsoy, A.M. (2006). Konut Mekân Kurgusunun İstanbul ve Gaziantep' te Kültürlerarası Karşılaştırma Yöntemi ile Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Stöger, H. 2014. The Spatial Signature of an Insula Neighbourhood of Roman Ostia. E. Paliou, U. Lieberwirth, S. Polla (Eds.), *Spatial Analysis and Social Spaces* (pp. 297-315). Berlin: De Gruyter.
- Suner, Y. 1994. Maçka Palas. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* (ss. 235-236). 5. Cilt. İstanbul: Ana Basım AŞ.

- Şener, S. (2000). 1944 Yılı Sonrası Toplu Konut Uygulamalarında Apartman Plan Tipolojileri Gelişimi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul. Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Tanyeli, U. 1999. Başlangıcından Modernleşmeye Osmanlı Çağı. Y. Sey (Ed.), Tarihten Günümüze Anadolu' da Konut ve Yerleşme (ss. 136-245). İstanbul: Ofset Yapımevi.
- Tatlıgil, F. (2005). Gaziantep Kentinin Geleneksel Konut Dokusunun ve Sosyo-Kültürel Yapısındaki Değişimin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Tazebay, H. (2020). Kişisel Görüşme Notları.
- Tekeli, İ. 2012. Türkiye'de Yaşamda ve Yazında Konutun Öyküsü (1923-1980). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Teymur, İ. (2021). Kişisel Görüşme Notları.
- Tok, M. (2015). 'İzmir' in İlk Apartmanı' Anadolu Apartmanının Yazılmamış Tarihi- Bir Sözlü Tarih Çalışması. https://www.academia.edu/43076872/_%C4%B0ZM%C4%B0R%C4%B0N_%C4%B0LK_APARTMANI_ANADOLU_APARTMANININ_YAZILMAMI_%C5%9E_TAR%C4%B0H%C4%B0_B%C4%B0R_S%C3%96ZL%C3%9C_TAR%C4%B0H_%C3%87ALI%C5%9EMASI Erişim Tarihi: 26.11.2020
- Tümer, H.Ö. (2006). Dışa Kapalı Konut Yerleşmelerinin Bursa'daki Örnekler Kapsamında Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Uğur, H. (2004). Geleneksel Şehrsel Mekanlar, Değerlendirilmeleri ve Korunmaları Bağlamında Sistemik Yaklaşım- Gaziantep Örneği. Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Uludüz, Ç. (2014). Türkiye' de 1931-1980 Dönemi Apartman Konutlarının Mimar/Arkitekt Dergisi Üzerinden İrdelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Ulusoy, M. (1999). Konya'da Apartman Yapılarının Tarihsel Gelişimi. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Uzer, M. (2020). Kişisel Görüşme Notları.

- Uzman, E.N. (1951). Sadıklar Apartmanı. *Arkitekt*, **233-234-235-236**, 94-97.
- Uzun, T. ve Karabeyeser, M. (2018). Gaziantep Tren Garı ve Yeniden İşlevlendirme Önerileri Üzerine Bir Değerlendirme. *FSM İlmi Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, **12**, 309-347.
- Ünal, B.İ. (1940). Bir Kira Evi. *Arkitekt*, **111-112**, 53-54.
- Ünal, Z.G. (1998). Bilgisayar Destekli Tarihi Çevre Koruma Bilgi Sistemi Oluşturulması ve Gaziantep Kentsel Sit Alanında Örneklenmesi. Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yavuz, Y. 1994. Tayyare Apartmanları. Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi (ss. 228-229). 7. Cilt. İstanbul: Ana Basım AŞ.
- Yaylı, H. ve Küçük, A.B. (2011). Sosyal Bölünme – Kent Dokusu İlişkisinin İlkel Örneği Olarak Roma. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, **13/2**, 121-138.
- Yetkin, H. 1968. Gaziantep Tarihi ve Davaları. 1. Baskı. Gaziantep.
- Yıldırım, N. (2018). Tarihsel Süreç İçerisinde Apartman Yapılarının Plan Şeması Üzerinden İncelenmesi: Aksaray Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Yüce, B. (2010). Osmanlı Son Dönemi ile Erken Cumhuriyet Dönemi Arasında Gaziantep’ te Mimari Dokunun Değişimi (1839-1950). Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

URL Kaynaklar

- URL-1 bulmacacevap.com/2010/05/eski-roma-da-kent-nufusunun.html Erişim Tarihi: 09.02.2021
- URL-2 tr.wikipedia.org/wiki/İnsula Erişim Tarihi: 09.02.2021
- URL-3 en.wikipedia.org/wiki/The_Dakota#/media/File:The_Dakota_1890b.jpg Erişim Tarihi: 01.05.2021
- URL-4 [https://en.wikipedia.org/wiki/The_Dakota#/media/File:The_Dakota_\(48269594_271\).jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/The_Dakota#/media/File:The_Dakota_(48269594_271).jpg) Erişim Tarihi: 01.05.2021
- URL-5 <https://v3.arkitera.com/v1/platform/konut/ihsanbilgin4.htm> Erişim Tarihi: 01.05.2021
- URL-6 <https://www.pinterest.es/pin/484699978618824304/> Erişim Tarihi: 01.05.2021

- URL-7 <https://www.pinterest.es/pin/47006389831739212/> Erişim Tarihi: 01.05.2021
- URL-8 https://40.media.tumblr.com/tumblr_lz88mbfsKO1rnrpuzo1_r2_1280.jpg Erişim Tarihi: 22.05.2021
- URL-9 <https://en.wikiarquitectura.com/building/batllo-house/#la-casa-batlle3b3-foto-arch-1906> Erişim Tarihi: 22.05.2021
- URL-10 <https://www.keywordsbasket.com/Y2FzYSBtaWxhIGZsb29yIHBsYW5z/> Erişim Tarihi: 22.05.2021
- URL-11 [https://tr.wikipedia.org/wiki/Casa_Mil%C3%A0#/media/Dosya:Pedrera_\(1911\).jpg](https://tr.wikipedia.org/wiki/Casa_Mil%C3%A0#/media/Dosya:Pedrera_(1911).jpg) Erişim Tarihi: 22.05.2021
- URL-12 <https://chimneylinerpro.com/blog/10-most-creative-chimneys-on-earth/> Erişim Tarihi: 22.05.2021
- URL-13 <https://dotwe.wordpress.com/2014/11/25/casa-mila-the-unique-building-of-casa-mila/> Erişim Tarihi: 22.05.2021
- URL-14 https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/b0/Staircase_-_Patio_of_Casa_Mil%E0_-_Barcelona_2014.jpg Erişim Tarihi: 22.05.2021
- URL-15 <https://358berlin.wordpress.com/2016/03/23/hufeisensiedlung-begum/> Erişim Tarihi: 16.06.2021
- URL-16 <https://listelist.com/dogan-apartmani/> Erişim Tarihi: 22.05.2021
- URL-17 <https://tr.pinterest.com/pin/728316570973243815/> Erişim Tarihi: 22.05.2021
- URL-18 <https://www.arkitektuel.com/botter-apartmani/> Erişim Tarihi: 22.05.2021
- URL-19 <https://anahtaremlak.net/blog/yazi/izmirin-ilk-apartmani-anadolu-apartmani/206> Erişim Tarihi: 22.05.2021
- URL-20 https://tr.wikipedia.org/wiki/Tayyare_Apartmanlar%C4%B1#/media/Dosya:Istanbul_asv2020-02_img05_Crowne_Plaza_Old_City.jpg Erişim Tarihi: 22.05.2021
- URL-21 <http://o-pera-istanbul.blogspot.com/2007/08/m-140da-hestiai-adyalanlan.html> Erişim Tarihi: 22.05.2021
- URL-22 https://tr.wikipedia.org/wiki/Ma%C3%A7ka_Palas#/media/Dosya:Tesvikiye,_Istanbul_03.jpg Erişim Tarihi: 22.05.2021

URL-23

https://tr.wikipedia.org/wiki/Erzurumlu_Nafiz_Bey_Apartman%C4%B1#/media/Dosya:Erzurumlu_Nafiz_Bey_Apartman%C4%B1.jpg Erişim Tarihi: 25.05.2021

URL-24 <http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?t=36727&start=5> Erişim Tarihi: 08.05.2021

URL-25

https://tr.wikipedia.org/wiki/IL._Evkaf_Apartman%C4%B1#/media/Dosya:TurkishStateTheatresHeadOfficeInAnkara.JPG Erişim Tarihi: 22.05.2021

URL-26 <https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/AEFA/id/91/> Erişim Tarihi: 15.06.2021

URL-27

https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87ocuk_Saray%C4%B1_Apartman%C4%B1#/media/Dosya:%C3%87ocuk_Saray%C4%B1_Apartman%C4%B1,_2019.jpg Erişim Tarihi: 25.05.2021

URL-28 <https://www.ozgurkocaeli.com.tr/haber/6339573/tarihi-adali-apartmani-insaati-yeniden-basladi/> Erişim Tarihi: 08.05.2021

URL-29 <https://twitter.com/tarihikonya/status/713471423730335747/photo/1> Erişim Tarihi: 08.05.2021

URL-30 <https://www.yenisafak.com/gundem/fransizlar-gaziantep-te-soykirim-yapti-3466922> Erişim Tarihi: 25.05.2021

URL-31 <https://gaziantep.ktb.gov.tr/TR-52358/tarihi-gaziantep-evleri.html> Erişim Tarihi: 25.05.2021

URL-32 <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/gaziantep/gezilecekyer/hasan-suzer-etnografya-muzesi> Erişim Tarihi: 25.05.2021

URL-33

<https://i.pinimg.com/originals/bf/5f/cb/bf5fcb79a51243d9b9ee9b7cee1a5ed3.jpg> Erişim Tarihi: 26.05.2021

URL-34

<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=10224312324651655&set=pb.1110222705.-2207520000..&type=3> Erişim Tarihi: 26.05.2021

EKLER

Ek – 1: 05.02.2021 Tarihinde Mimar Gülay Ergün ile Yapılan Soru-Cevap

Dilara Erbalcı: Gaziantep kentinde apartman binalarına geçiş nasıl oldu?

Gülay Ergün: 1950’li yıllarda ortak yaşam, gelir seviyesi ne olursa olsun, olması gereken doğal bir yaşam biçimi idi. Liseyi bitirip üniversite hayatı başlayan Antepli gençler, büyük şehirlerde ortak yaşamın yerini, evlenen çocukların ayrı evlerde oturduklarını gördüler. Mezun olup gelince, gelir seviyesi de iyi ise ayrı eve çıkmak Apartmana geçiş için ilk adım atılmış oldu. Talepler artınca tek arsaya çok daire yapmak fikri cazip geldi, dolayısıyla önce iki kat ile başladı ve çok katlı konutlara geçildi.

Dilara Erbalcı: Demografik yapının bu konut türüne nasıl bir etkisi oldu?

Gülay Ergün: Aile büyüyüp nüfus artınca hayatlı evler yetmez oldu. Ortalama 5 çocuklu olan ailelerin çocuklarının aynı evde oturması ihtiyacı karşılamadı. Büyükten küçüğe evlenenler tek tek ayrı eve çıkmak zorunda kaldılar. Çünkü nüfusa birde kendi çocukları eklenmiş oldu.

Dilara Erbalcı: Apartman binaları varlıklı ailelerin tercih ettiği bir konut türü mü oldu?

Gülay Ergün: Varlıklı aileler öncü oldu tabi ki. Gelir seviyesi orta ve altında olanlarda daha küçük giriş daireleri tercih etmiş oldu.

Dilara Erbalcı: Plan ve cephelerde belirli bir karakteristik özellik var mıydı?

Gülay Ergün: Plan ve cephelerde tabi ki ortak karakteristik özellik vardı. Aynı Antep Evleri’nde olduğu gibi evin büyüklüğü (tağ) pencere sayısına göre bilinirdi. Apartmanlarda da balkonlar vazgeçilmez özellikti. Ebeveyn banyo fikri, lavabo ve wc nin ayrı olması, fonksiyonlarına göre muhakkak oturma odası, yatak odası, misafir odası, gömme dolaplar şarttı.

Dilara Erbalcı: Apartman binalarının ilk başlarda yoğun olarak görüldüğü yerler neresidir?

Gülay Ergün: Antep lisesi son duraktı ve karakol vardı. Kolejtepede 2 adet taş yapı Fransız evi vardı. 2 katlı idi ve çevresinde dut ağaçları vardı. Subaylar lojman olarak kullanırdı. Dolayısıyla başkarakoldan, öğretmen evlerine, sonra meteorolojiye doğru yoğunluk artmaya başladı.

Dilara Erbalcı: Betonarme inşaat ne zaman geçildi?

Gülay Ergün: Doğal olarak katsayı artınca, betonarmeye geçişte kaçınılmazdı. 1960'lı yıllarda betonarme binalar yapılıyordu.

Dilara Erbalcı: Apartman binalarının aile yaşantısına nasıl bir etkisi oldu?

Gülay Ergün: Bireysel olarak gerek ebeveynlerin gerekse çocukların ayrı odalarda yaşaması onları mutlu etti. Kendilerini daha özgür hissettiler. Ancak aile bireyleri yemek saatinde saygı sevgi çerçevesi içinde bir sofrayı paylaştılar. Yer sofrası yerine masada yemek yediler. Baba beklenir, yemeğe başlamadan kimse başlayamazdı.

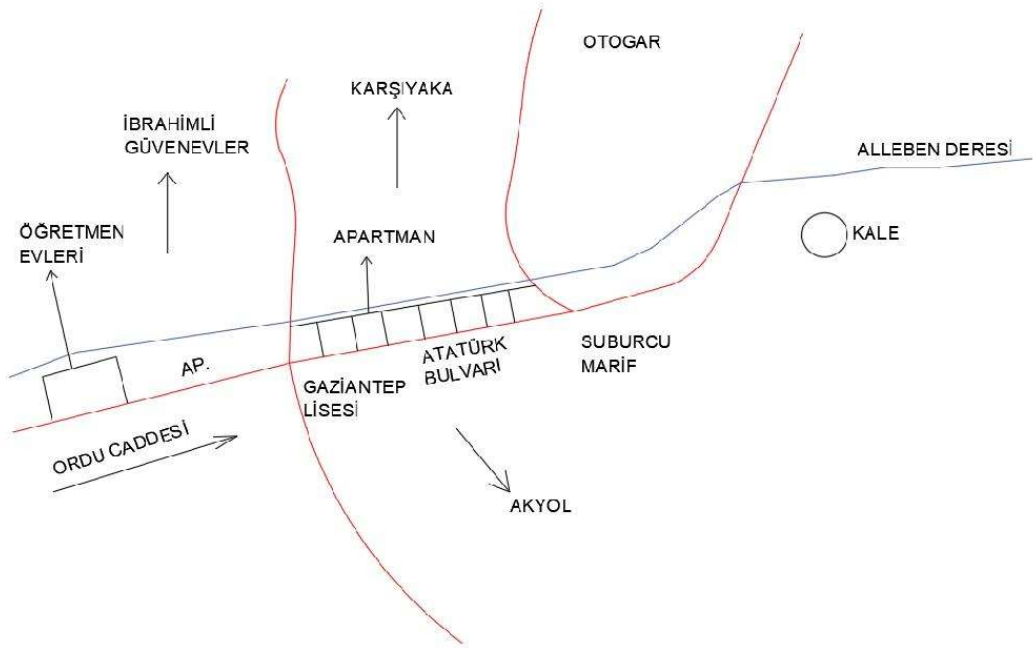
Dilara Erbalcı: Hayat tarzında da modernizm başladı mı?

Gülay Ergün: Bence ana kurallar demolize olmadan modernizm başladı. Önce evlere radyo daha sonra televizyon gelmesi bakış açısını da değiştirdi. Farklı Avrupa ülkelerindeki yaşantıyı görerek, izleyerek düşünceler değişti.

Ek – 2: 07.02.2021 Tarihinde Mimar Haluk Tazebay ile Yapılan Soru-Cevap

Dilara Erbalcı: Gaziantep kentinde apartman binalarına geçiş nasıl oldu?

Haluk Tazebay: Apartman kavramını; ‘İçerisinde çok sayıda yaşam ünitelerini bulunduran çok katlı binalar’ olarak tanımlayabiliriz. Gaziantep’ te bu tanıma uygun binalar 1965 senesinde, Kat Mülkiyeti Kanunu’nun çıkması sonrasında inşa edilmeye başlamıştır. Ancak bu tarihten önce varlıklı aileler, kendi aile bireyleri ile bir arada yaşayacakları apartman tanımına kısmen uyan çok katlı, yüksek tavanlı, oldukça maliyetli taş binalar inşa etmişlerdir. Günümüzde bu binalar yıkılarak yerine, gerçek anlamda yap-sat anlayışında apartmanlar inşa edilmiştir.



Şehrin ana aks üzerinde oluşan apartman yapılarını kabaca ve şematik olarak böyle gösterebiliriz.

Dilara Erbalcı: Demografik yapının bu konut türüne nasıl bir etkisi oldu? Apartman binaları varlıklı ailelerin tercih ettiği bir konut türü mü oldu?

Haluk Tazebay: 1960 yılından sonra demografik yapının bu konut türüne etkili olduğunu pek söyleyemeyiz. Nitekim varlıklı aileler daha önceleri kendi çok katlı taş yapılarını oldukça vasıflı binalar olarak inşa etmişlerdi. Bu dairelerin tavanları yüksek, ahşap pencereleri çift doğrama, yer döşemeleri kaliteli pirinç fugalı mozaik,

merdivenleri mermer, ferforjeleri yurt dışından (Fransa'dan) ithal korkulukları olan, geniş dairelerdir. Örnek: Halen yıkılmamış olan Ersoy Apartmanı (Maarifte).

İlk etapta 1965' den sonra yap-sat türü apartmanlara, şehrin halen avlulu Antep Evleri' nde ikamet eden nispeten varlıklı esnaf, sanayici, tüccar işletme sahipleri adeta akın etti. Antep Evlerinde kışın, özellikle sert geçen kış aylarında, ısınma, wc, banyo, mutfak gerçek bir sorundu. Bu sorun apartman dairelerinde çözülmüş ve kaloriferli evlerde özellikle Antep Evlerine kıyasla kış aylarında gerçek bir konfor sunmuştur. Böylece özellikle alt yapısı iyi Atatürk Bulvarı, Ordu Caddesi, Kavaklık, Akyol mahallelerinde süratle apartman tipi yapılaşma başlamıştır.

Dilara Erbalcı: Plan ve cephelerde belirli bir karakteristik özellik var mıydı? Betonarme inşaata ne zaman geçildi?

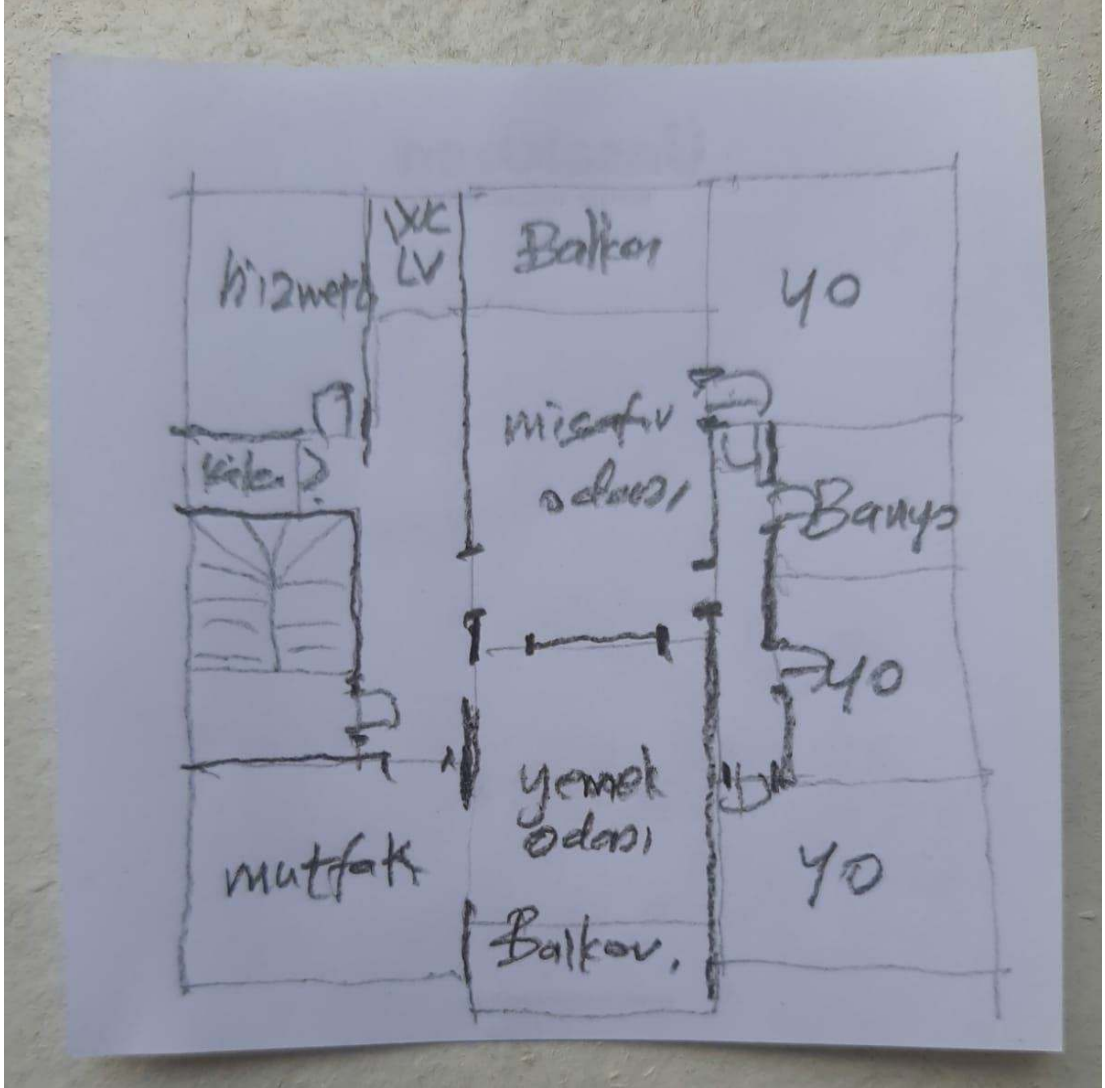
Haluk Tazebay: Kat irtifaklı çok katlı apartman binalarının betonarme sistemi ile çok daha hızlı, pratik ve güvenli olarak inşasına 1965 yılından sonra süratle geçilmiştir. Betonarme çok katlı binalar daha öncede yapılmıştır.

İlk apartman örnekleri genellikle taş binalar olduklarından pencere ebatları standart kesme taş ebatlarından oluşturulmuştur. En önemli karakteristik özelliğin bu olduğunu düşünüyorum.

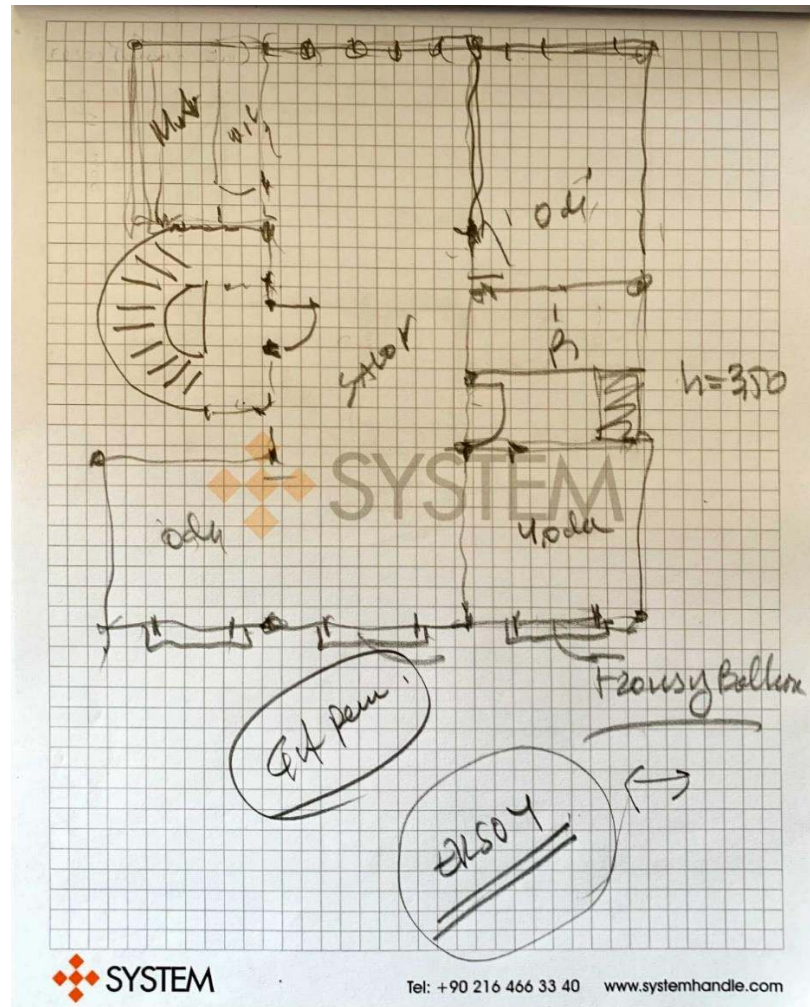
Dilara Erbalcı: Apartman binalarının aile yaşantısına nasıl bir etkisi oldu?

Haluk Tazebay: Bu yeni konut türü ile toplumda ayrışma başladı. Eskiden mahallelerde varlıklı ailelerle fakir hatta yoksul aileler bir arada dayanışma içerisinde birlikte yaşarlardı. Bu konut türü ile bu özellik giderek kayboldu. Günümüzde varlıklı ailelerin yaşadığı apartmanlardan oluşan mahalleler süratle yükseldi. Dar gelirli aileler ruhsatsız gelişigüzel yapılardan oluşan mahallelerde yaşamını sürdürmeye başladı. Plansız yapılaşan bu kesin şehrin %65 üstünü oluşturmaktadır. Günümüzde bu ayrışma yüksek duvarlı villa sitelerinin süratle yükselmesi neticesi iyice belirgin hale gelmiştir. Şehrimizin plansız yapılarının oranının bu denli yüksek olmasının en önemli sebebi 1980' den sonra gelişen sanayinin insan gücüne olan ihtiyacı olmuştur. Günümüzde şehrimizin gerçek anlamda 'Kentsel Dönüşüme' ihtiyacı vardır. Oluşan rantın şehir halkı çıkarı için kullanılması halinde Gaziantep daha sağlıklı yaşanabilir bir kent haline gelecektir.

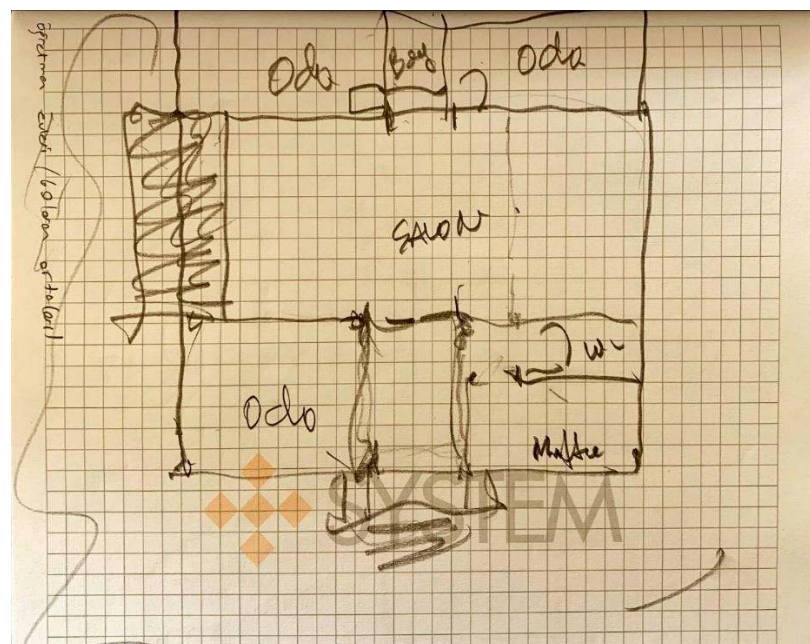
Ek – 3: Ömer Ersoy Apartmanı Kroki (Ömer Faruk Arpacioğlu) (bkz. s:91)



Ek – 4: Mahmut Ersoy Apartmanı Kroki (Haluk Tazebay) (bkz. s:93)



Ek – 5: Öğretmen Evleri Kroki (Haluk Tazebay)



Ek – 6: Kişisel Görüşme Notlarıyla Oluşturulan İlk Apartman Binalarından Örnekler

S: Sofa, H: Hol, M: Mutfak, O: Oda, SA: Salon, YO: Yemek Odası, K: Kiler, B: Banyo, WC: Tuvalet					
	Apartmanın Adı	Yılı	Yapım Yeri	Mevcut Durum	İşlev Şeması
1	Mustafa Göğüş Apartmanı	1955-1960	Gaziantep (Atatürk Bulvarı)	Mevcut Değil	
Şema kişisel görüşme notlarıyla oluşturulmuştur (Göğüş, 2021)					
2	Samet Göğüş Apartmanı	1955-1960	Gaziantep (Atatürk Bulvarı)	Mevcut Değil	
Şema kişisel görüşme notlarıyla oluşturulmuştur (Göğüş, 2021)					
3	Kazım Çayırhan Apartmanı	1955-1960	Gaziantep (Atatürk Bulvarı)	Mevcut Değil	
Şema kişisel görüşme notlarıyla oluşturulmuştur (Teymur, 2021)					
4	Ali Arpacıoğlu Apartmanı	1965	Gaziantep (Atatürk Bulvarı)	Mevcut Değil	
Şema kişisel görüşme notlarıyla oluşturulmuştur (Dinler, 2021)					

Ek – 7: ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi ‘2013’

ICOMOS TÜRKİYE MİMARİ MİRASI KORUMA BİLDİRGESİ ‘2013’

I. GEREKÇE VE AMAÇ

Türkiye, kültürel miras açısından evrensel düzeyde zenginlik ve çeşitliliğe sahip bir ülkedir. Bu durum, Türkiye’ye uluslararası düzeyde bir sorumluluk yükler. Bu nedenle, koruma sürecinde yer alan tüm kadroların, koruma alanına ilişkin ulusal çerçevenin yanı sıra, uluslararası gelişme ve kararları bilmesi ve bir uzlaşma ve iletişim zeminde buluşması gereklidir.

Türkiye, Avrupa Konseyi ve UNESCO’nun birçok kararını onaylamış; Venedik Tüzüğü (1964), Dünya Kültürel ve Doğal Mirası Koruma Sözleşmesi (1972), Avrupa Mimari Mirası Koruma Sözleşmesi (1985), Avrupa Arkeoloji Mirasının Korunması Sözleşmesi’ni (1992) yasallaştırarak iç hukuk belgesi haline getirmiştir. Ancak, Osmanlı döneminden beri günümüze yasal ve örgütsel düzenlemelere sahip olan Türkiye’de koruma alanını düzenleyen kimi yasa ve yönetmelikler korumayı doğrudan ya da dolaylı olarak tehdit eden nitelikte hükümler içermektedir.¹

Bu durum, TÜRKİYE MİMARİ MİRASI KORUMA BİLDİRGESİ ‘nin hazırlanmasını zorunlu kılmıştır. Koruma alanında çalışan uzmanlar tarafından oluşturulan bu belge, Türkiye ölçeğinde kamuoyuyla paylaşılacak ve içselleştirilecek bir kültür politikasına kaynak oluşturması amacıyla hazırlanmıştır. Bu belge, koruma sürecinde yer alan tüm disiplinler ve toplumun farklı kesimleri için mimari mirası korumanın temel ilkelerini tanımlar, mimari mirasa yönelik tanımları, korumanın süreç ve araçlarını, koruma eğitimi ve politikalarını, korumanın topluma mal edilmesi konularını içerir.

¹Koruma alanını düzenleyen temel yasa olan 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’na, 2004’te yürürlüğe giren 5226 sayılı yasa ile getirilen bazı değişiklikler korumanın evrensel gereklilikleriyle çelişmektedir. Bunun yanı sıra, 5366 sayılı Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun, 648 sayılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname, 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun ve ilgili yönetmelikleri.

Bu belge; Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 14.04.1982 tarih ve 2658 sayılı kanunla kabul edilen “Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme”, 13.04.1989 tarih ve 3534 sayılı kanunla kabul edilen “Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi” ve 05.08.1999 tarih ve 4434 sayılı kanunla kabul edilen “Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi’nin (Gözden Geçirilmiş)” birer iç hukuk belgesi haline geldiğini de göz önüne alarak, söz konusu belgelerde ele alınmış hususları ve ICOMOS tarafından hazırlanmış uluslararası belgeleri benimser.

II. KURAMSAL ÇERÇEVE

Kültürel miras, insanoğlunun, toplumların ve toplumu oluşturan kültür gruplarının varlığının, kimliğinin ve sürekliliğinin simgesi ve kanıtıdır. Somut ve somut olmayan kültürel miras, tarihsel- belgesel, estetik-sanatsal, simgesel, sosyal, ekonomik, dini ve manevi ve hatta politik değerler içerir. Yenilenemez bir kaynak olan kültürel mirasın, toplumumuz için önemli değer olan “emanet” kavramıyla özdeşleştirilerek içerdiği tüm değerleriyle birlikte gelecek nesillere aktarılması toplumsal bir sorumluluktur.

Mimari miras, kültürel mirasın en önemli bileşenlerinden biridir. Mimari mirasın çağdaş yaşam ile bütünleştirilmesi toplumların kültürel sürekliliği açısından önem taşır.

Mimari mirası korumanın amacı, özgünlüğü ve kimliği oluşturan nitelikleri bozmadan estetik ve kültürel değerleri ortaya çıkarmaktır. Kültürel, sanatsal, teknik ve ustalık gerektiren bir eylem olan mimari koruma, **koruma etiğine** uygun olarak bilimsel ve sistematik araştırma ve değerlendirmelere dayanan, insanoğlunun kültürel üretimine saygılı bir uygulamadır. Bu nedenle mimari koruma, mimari mirasın bütünlüğünü, parçası olduğu sosyal ve kültürel bağlam ile birlikte dikkate alınmalıdır.

Dolayısıyla mimari mirasın korunması, kültürel ve çevresel gelişmenin bir parçasıdır. Tutarlı bir gelişmeyi amaçlayan ve mimari mirasa saygılı her politika, korumayı, güncel, kültürel, sosyal ve ekonomik boyutlarıyla ele almalıdır.

Sürdürülebilir gelişme çerçevesinde mimari mirasın işlevlendirilmesi, yaratıcılığın ve ekonomik çekiciliğin önemli bir bileşeni olduğunu göstererek toplumda yaşam kalitesinin yükseltilmesini sağlayacak; aynı zamanda toplumsal bütünleşmenin ve karşılıklı anlayışın temin edilmesinde önemli bir rol üstlendiğini gösterecektir.

Mimari miras sadece ekonomik değere bağlı bir meta olarak görülmemeli, bu eserler kültür varlığı olmalarını sağlayan tüm değerleriyle birlikte ele alınmalıdır.

Mimari mirasın korunmasına yönelik eylemler, bu varlıkların değerlerini ve niteliklerini göz önüne alan en üst düzeyde uygulama standardına ulaşmalıdır. Bu nedenle koruma uygulamaları sadece gerekli eğitimi almış, yeterli bilgi ve deneyime sahip kişilerce gerçekleştirilmelidir. Bu husus, koruma sürecinin planlama, projelendirme ve uygulama aşamalarında görev alacak her tür kurum ve kişi için geçerli olmalıdır.

III. MİMARİ MİRASA YÖNELİK TEMEL TANIMLAR VE KORUMA DEĞERLERİ

III.1. TEMEL TANIMLAR

Kültürel Miras

Geçmişten bugüne ulaşmış, insanların sahiplik bağı içinde olmaksızın sürekli değişim halinde olan değerlerinin, inançlarının, bilgilerinin ve geleneklerinin bir yansıması olarak betimlenen somut ve somut olmayan tüm varlıklardır. Kültürel miras, insanlar ve mekânlar arasında zaman içinde meydana gelen etkileşimden kaynaklanan çevrenin tüm özelliklerini içerir.

Mimari Miras

İnsanlığın ortak malı olan ve günümüze ulaşmış özgün nitelikleriyle geleceğe aktarılması gereken, farklı ölçek ve nitelikte olan ve tüm değerleriyle, bütünlüklü koruma ilkelerine göre korunması gereken yapı ve yapı gruplarıdır.

Koruma Alanı

Taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ve içinde bulundukları korunması gerekli çevrenin değerlerinin korunabilmesi için gelişme ve yapılaşması kontrol altında tutulması gereken alandır.

Etkileşim Geçiş Alanı

Koruma alanı dışında, sınırları iyi belirlenmesi gereken bir geçiş bölgesidir. Koruma alanını çevreleyen ikincil koruma alanı olan etkileşim geçiş alanı, onu fiziki, görsel ve sosyal olarak etkiler ve bu alandan etkilenir.

Sit, Sit Alanı

Tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli uygarlıkların ürünü olup, bu uygarlıkların ait oldukları dönemlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan, süreklilik ve bütünlük gösteren kent ve/veya yerleşme kalıntılarıdır

Sitler; kentsel, kırsal, arkeolojik, tarihi, doğal ve karma sit olarak nitelendirilirler.

Kentsel Sit

Kentsel sitler, mimari, tarihsel, sanatsal ve yerel özellik taşıyan ve bir arada bulunmaları ve bütünlükleri nedeniyle değerleri artan kültürel ve doğal çevre öğelerinin (yapılar, bahçeler, bitki örtüleri, yerleşim dokuları, duvarlar) birlikte bulundukları alanlardır.

Arkeolojik Sit

Tarih öncesinden günümüze ulaşan eski uygarlıkların yerüstü, yeraltı veya sualtında bulunan ve varlıklarını sürdürdükleri dönemin sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerini yansıtan kültür varlıklarının yer aldığı alanlardır.

Kırsal Sit

Yerleşim düzeni, yapım tekniği ve tasarımıyla yerelin ürünü olan yapıların, yol, meydan, tarım alanı vb. öğelerle birleşerek oluşturduğu, korunacak değerler taşıyan kırsal alanlardır.

Geleneksel Mimari Miras

Teknoloji ve iletişim olanaklarının gelişmesiyle hızla çeşitliliğini yitiren dünyada, yöreye özgü malzeme ve tekniklerle, yöresel yapıım geleneklerini, yerel kimliği yansıtan geleneksel yapı, yapı grupları ve yerleşmelerdir.

Endüstri Mirası

Endüstriyel üretim süreçlerinin içinde yer aldığı ve/veya endüstri devrimi teknolojisiyle üretilmiş yapılardır. Artık kullanım dışı kalmış yapılar, üretim donatıları, yapı aksamaları ve yerleşimler ile içinde bulundukları doğa ve kent peyzajları endüstri mirasını oluşturur.

Modern Mimarlık Mirası

Türkiye’de 20. yüzyılın başından itibaren üretilmiş gerek uluslararası gerekse ulusal yönelimleri ve/veya yenilikçi teknik ve teknolojileri örnekleyen yapı, yapı grupları ve yerleşmelerdir.

Sualtı Kültür Mirası

Sualtı kültür mirası; sualtı ortamında bulunan veya oradan çıkarılmış olan arkeolojik miras olarak anlaşılmaktadır. Sualtında kalmış yerleşme ve yapılar, batık alanları, batıklar ve bunların arkeolojik içerikleriyle doğal çevreleri de bu kapsama girmektedir.

Kültürel Peyzaj Alanları

Toplumun ve insan yerleşmelerinin, tarih içinde ekonomik, sosyal ve kültürel etkenler bağlamında doğal çevreleriyle birlikte ve etkileşim içinde bulunarak dönüştürdüğü alanların yanı sıra, insanın ve doğanın birlikte oluşturduğu kültürel ve doğal kaynakları ve bu bağlamda yaban hayatı ve evcil hayvanları içeren, tarihi bir olay ve bir etkinlikle birlikte anılan, ya da çeşitli kültürel ve estetik değerler sergileyen coğrafi alanlardır.

III.2. KORUMA DEĞERLERİ

Yapı, yapı grubu veya yapı parçasının korunması gerekli kültür varlığı niteliğini kazanabilmesi, özgünlüğünün yansırı aşağıdaki değerlerden bir veya birkaç tanesine sahip olmasıyla mümkündür:

Özgünlük:

Bir mimari kültür varlığının anlam kazanabilmesi için gereken ve onun gerçekliğini, değerini ve bütünlüğünü kanıtlayan tüm özellikleridir. Mimari mirasın özgünlüğü söz konusu olduğunda, konum, tasarım, malzeme ve işçilik özellikleri açısından içinde bulunduğu kültür alanının bozulmamış ve tahrif edilmemiş bir belgesi olması istenir. İlk yapımından günümüze yapıların bünyesinde yer alan ve yapının kimliğini oluşturan tarihsel katmanlar, özgünlüğünün bileşenleri olarak kabul edilir.

Mimari mirasın korunmasına yönelik tüm yaklaşım ve uygulamalar, bu mirasın sahip olduğu değerleri somutlaştıran özgünlüğünün korunmasını hedeflemelidir.

Özgünlüğünü tüm boyutları ile (konum, tasarım, malzeme ve işçilik) kaybetmiş bir mimari kültür varlığının korunmasından söz edilemez. Özgünlüğü dikkate alınmadan ve onarılabilir maddi varlığı yok edilerek yeniden ve yeni tasarım, taşıyıcı sistem, malzeme ve işçilik ile ve yeni bir çevre içinde inşa edilen yapıların korunmuş olduğundan söz edilemez. Aynı kapsamda tarihin bir döneminde var olan ancak, günümüzde yok olmuş ve çevresel bağlamı değişmiş bir yapının, yeniden inşa edilmesi, savaş vb. bir durum söz konusu değil ise, koruma uygulaması olarak kabul edilemez. Bu konularda yasalar, yönetmelikler ve ilke kararlarında var olsa dahi ve yenileme başlığı altında mimari kültür mirasının yok edilmesine ve yanıltıcı sonuçların ortaya çıkmasına neden olan hükümlerin ve uygulamaların doğruluğundan bahsedilemez.

Bütünlük:

Mimari mirasın yapısal ve mimari olarak bir bütün tanımlaması ve miras olma durumunu belgeleyen tüm unsurları ile var olması durumudur. Bütünlüğün diğer bir boyutu ise, mimari mirasın içinde varlık kazandığı çevre ve diğer miras unsurları ile birlikte süreklilik göstermesi şeklinde anlaşılmaktadır.

Tarihsel Değer

Tarihsel değer iki ölçüte bağlı olarak anlaşılmaktadır: 1. Yapı ya da yapı gruplarının tarihsel önem taşıyan bir “olay”, kişi ve/veya kurumla ilişkili olması; 2. Kentsel, kırsal, endüstriyel miras ögesinin eskiliği.

Belgesel Değer

Yaşamın mekâna yansıması olarak kabul edilen yapılar, değişik dönemlerde yaşayan toplumlar ve onların sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal yaşamları, yapımların teknolojileri hakkında bilgi veren kaynaklardır.

Estetik ve Sanatsal Değer

Kültür varlığının tasarımındaki anlayışı ve bezeme özelliklerini, dönemin ulaştığı beğeni düzeyini ve niteliğini kapsar.

Teknik ve Teknolojik Değer

Kültür varlığının ait olduğu dönemin teknik bilgi, beceri, yapımlar, malzeme ve işçiliğine ilişkin belgesel niteliklerinin tümüdür.

Enderlik- Teklik Değeri

Benzerleri zaman içerisinde yok olmuş yapılar ya da yapı elemanları enderlik değeri taşırlar. Türü, mimari üslubu ve tasarımcısı bağlamında benzeri olmayan ya da günümüze tekil olarak gelen yapı ya da yapı elemanları teklik değeri taşırlar.

Grup Değeri

Birlikte bir bütün oluşturan, mimari miras öğelerinin yapısal ve anlamsal bağlamda bir arada bulunmalarından doğan değerdir.

Kullanım Değeri

Kültürel varlığın kullanımının sürmesi ve kendisine çağdaş toplumda bir yer bulması bağlamında, yapının kullanılarak korunması ve çağdaş yaşamda yer alarak geleceğe taşınması durumudur. Yapının özgün kullanımının ya da toplumun onun için öngördüğü yeni kullanımın yapıya kattığı değerdir.

Folklorik Değer

Toplumun yerleşmiş örf ve adetleri, yaşam biçimleri, inanışları ve alışkanlıklarının mimari mekânlarla (yapılar, yapı grupları veya yapı parçaları) birlikte var olmasının yarattığı değerdir.

IV. MİMARİ MİRASI KORUMA SÜRECİ VE ARAÇLARI

Mimari mirasın korunmasına yönelik süreç; belgeleme, araştırma, çözümleme, yorumlama, teşhis ve koruma yaklaşımının belirlenmesi, uygulamaya yönelik müdahale tanımlarının yapılması, uygulama ve izleme faaliyetlerinden oluşur. Bu süreçte ilgili mesleklere mensup uzmanlar yer almalıdır.

Her kültür varlığının kendine özgü nitelik, sorun ve potansiyeli olduğu göz önüne alındığında, evrensel yaklaşımlara uymak koşuluyla, bu çok zengin ve çeşitlilik gösteren mirasın incelenmesine, belgelenmesine, değerlendirilmesine ve koruma müdahalelerinin tanımlanmasına yönelik çalışmalar o yapıya özgü olmalıdır.

IV.1. MİMARİ MİRASIN TANIMLANMASI, ÇÖZÜMLENMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Yapı ve yakın çevresinin çözülme süreci, tasarım özelliklerinin betimlenmesinin yanı sıra, tüm dönemleri kapsamak koşuluyla, taşıyıcı sistem, yapım tekniği ve malzeme konusunda yeterli ve gerekli müdahalelerin yapılmasına olanak sağlayacak ölçek ve nitelikte, araştırmaya dayanan bilgi ve belge içermelidir. Bu süreçte yapının değerlerinin teşhisi de yapılmalıdır.

Mimari mirası etkileyebilecek doğal ve insan kaynaklı çoklu risklerin yönetimi için yapılacak analiz çalışmaları, yapının tanınma sürecinin bir parçası olarak değerlendirilmelidir.

Herhangi bir müdahale öncesinde kültür varlığının yapım tekniği, malzemesi, taşıyıcı sistem özellikleri araştırılmalı; bozulma nedenleri ve sorunları bu doğrultuda incelenmelidir. Bu araştırmalara dayanan bir temel yaklaşım geliştirilmeli, bu yaklaşım ışığında kısa ve uzun vadeli bir planlama yapıp buna bağlı projeler üretilmeden uygulamaya geçilmemelidir. Korumaya yönelik projelendirme süreçleri "toplum yararı" nı öne çıkaran bir anlayışla kurgulanmalıdır.

IV.1.1. Belgeleme

Mimari Belgeleme, yapının ve yakın çevresinin mevcut durumunun, yazıya, çizime ve fotoğrafa ilişkin yöntemler ile ses, multimedya gibi araçlar ve gelecekte keşfedilecek diğer yöntemler aracılığıyla kayıt altına alınmasıdır. Gerekli görülen hallerde yapıyı belgeleme, araştırma, çözümleme, yorumlama ve teşhis süreçleri, uygulama sırasında ve sonrasında da devam etmelidir.

Taşıyıcı Sistemin Araştırılması mimari belgeleme ile bütünleşmek koşuluyla, yapı taşıyıcı sisteminin incelenmesidir. Yapının taşıyıcı sistem davranışını belirlemeye yarayacak veriler, tarihi belgelerden, yapının doğrudan kendisinden, alanda veya laboratuvar ortamında yürütülen test ve ölçüm çalışmalarından elde edilir. Alanda yürütülecek testlerin, tahribatsız testler olmasına dikkat edilmelidir. Yapı temellerinin ve zemin özelliklerinin tespiti de bu inceleme kapsamındadır.

IV.1.2. Taşıyıcı Sistem Sorunlarının Tanımlanması-Teşhis

Mimari mirasın korunmasına yönelik kararların alınması, hasarların teşhisi, müdahale tekniklerinin belirlenmesi ve yapı güvenlik değerlendirmeleri disiplinler arası çalışma gerektiren işlemlerdir. Bunlara yönelik kararlar, tüm disiplinlerin birlikte yapacakları çalışmalar sonucu geliştirilmelidir.

Taşıyıcı sistem güvenliğinin değerlendirilmesi ve iyileştirme/destekleme müdahale önerilerinin geliştirilmesi için taşıyıcı sistemin ve yapıda tespit edilen hasarların incelenmesi gerekmektedir. Güvenlik değerlendirmesi öncesinde, yapının maruz kaldığı deprem ve yangın gibi afetler ile bu afetler sonrasında gerçekleştirilmiş onarım bilgilerinin, yapının geçmişte hangi işlevlerle kullanıldığının, kullanıcı müdahalelerinin, yapının çevresinde meydana gelen değişikliklerin ve yapının komşu yapılarla ilişkilerinin tespit edilmesi gerekir. Bu bilgilerin yanında, deneysel ve sayısal analizlere dayanan verilerin elde edilebilmesi de önemlidir. Mimari mirasın yapısal güvenliğinin değerlendirilmesi için gerekli araçlar ve izlenecek ilkeler ile uygulamada kullanılacak müdahale teknikleri hakkındaki bilgiler, hazırlanacak uygulama rehberinde tanımlanacaktır.

IV.1.3. Korunacak Değerlerin Tanımlanması

Mimari mirasın korunmasına yönelik ana tavrın belirlenmesinde kültür varlığının kendi değerlerinin tanımlanması, korunması ve sürdürülmesi esastır. Koruma sürecinin, bu değerleri tehdit eden etkenleri ortadan kaldırması ve/veya denetim altına alması gerekir.

Bu süreçte kültürel mirasın içinde bulunduğu sosyal ve fiziksel ortamın gerektirdiği değişiklikler dikkate alınmalı, kültürel, teknolojik ve sosyal tarihi araştırılmalıdır.

IV.1.4. Bilginin Oluşumu ve Paylaşımı

Belgeleme, araştırma, çözümleme, yorumlama ve teşhis sürecinin her aşaması kayda alınmalı ve bu belgeler arşivlerde bulundurulmalıdır. Bu arşivler, telif haklarının gerektirdiği koşullar saklı kalarak, tüm uzmanların inceleme ve kullanımına açık tutulmalı, ulusal kültür envanteriyle ilişkilendirilmelidir.

Bilginin oluşturulması kadar, o bilgiye gereksinim duyacak her kişi ve kurum tarafından kullanılmasının da önemli olduğu göz önüne alındığında, koruma konusunda üretilen her ölçek ve nitelikteki bilginin kullanılabilmesi için gerekli tüm önlemler alınmalıdır.

Ülke ölçeğinde taşınmaz kültür varlığı envanterinin tamamlanması için mevcut yasalara ek düzenlemeler yapılmalıdır. Bu envanterin tüm ilgililer tarafından kullanılabilen bir bilgi altlığı oluşturması ve bu oluşumun kurumsallaşması için gerekli örgütlenme gerçekleştirilmelidir.

IV.2 MİMARİ MİRASA MÜDAHALE İLKELERİ

1. Mimari mirasın korunmasına yönelik müdahalelerde yapının özgünlüğünün tüm boyutlarıyla korunması esastır.

2. Müdahaleler yapıya zarar vermemeli; tarihi belge niteliği olan izlerin yok olmamasına ve değiştirilmemesine dikkat edilmeli; yapının bütünlüğü korunmalıdır.

3. Herhangi bir kültürün (veya dönemin) verisi, zorunlu olmadıkça diğer bir kültürün verilerinin açığa çıkarmak için ortadan kaldırılmamalıdır. Bu konuda

girişilecek eylemler, uzmanların ortak mutabakatı ile gerçekleştirilmelidir.

4. Müdahaleler, daha sonra gerçekleştirilecek araştırma ve çalışmaları yanıltmamalı, özgün yapıya olabildiğince zarar vermeden kaldırılabilir ve/veya yenilenebilir tekniklerle yapılmalıdır.

5. Özgün malzeme ve tekniklerle birlikte kullanılması zorunlu olan yeni malzeme ve teknikler, ilgili proje özelinde tanımlanacak testler yapılmadan ve bilimsel verilerle uygunluğu ortaya konulmadan kullanılmamalıdır.

6. Uygulama sürecinde ve sonrasında yapılan müdahalelerin etkinliğini belirleyecek şekilde, ölçüme dayalı ve düzenli izleme yapılacak mekanizmalar tanımlanmalıdır.

7. Mimari mirasın korunması ile ilgili olarak proje hazırlama, uygulama ve denetleme süreci, bu sisteme özgü geliştirilecek yasal çerçeve (ihale kuralları-koşulları ve fiyatlandırma sistemi) kapsamında ele alınmalıdır.

8. Uygulamanın her aşaması belgelenmeli ve bu belgeler, sürecin başlangıcında hazırlanacak diğer belgelerle birlikte arşivlerde bulundurulmalıdır. Bu arşivler, telif haklarının gerektirdiği koşullar saklı kalarak, tüm uzmanların inceleme ve kullanımına açık tutulmalıdır.

9. Her kültür varlığının kendine özgü sorun ve potansiyeli olduğu göz önüne alındığında, evrensel ve ulusal yaklaşımlara uyulmak koşuluyla projelendirme ve uygulamada değişik değerlendirme ve çözümler gerekebileceği kabul edilmelidir. Bu kabulün doğal sonucu olarak, bu çok zengin ve çeşitlilik gösteren kültürel mirasın belgelenmesi, değerlendirilmesi ve uygulamaya yönelik müdahalelerin belirlenmesinde genellemelerden kaçınılmalıdır.

IV.3. MİMARİ MİRASIN KORUNMASI: MÜDAHALE ÖLÇEĞİ, MÜDAHALE YAKLAŞIMLARI VE MÜDAHALE BİÇİMLERİ

Mimari mirasın korunması kapsamında gerçekleştirilecek her düzeydeki müdahale, bu bildirgenin öngördüğü bilimsel yaklaşım ve ilkeler çerçevesinde ele alınmalıdır. Müdahale biçimleri yapının sahip olduğu değerlere ve koruma ilkelerine göre belirlenir tanımlanır. Koruma müdahalelerinde özgün niteliklerin korunması ve

en az müdahale esastır; gerekli durumlarda aşağıdaki yaklaşım ve biçimlerden biri, ya da birkaçına bütüncül bir anlayışla başvurulabilir.

IV.3.1. Müdahale Ölçeği

Bakım

Yapının özgün şekli ile korunmasını, geleceğe aktarılmasını ve yapının yaşamını sürdürmesini amaçlayan; tasarımda, malzemede, strüktürde ve mimari öğelerde değişiklik gerektirmeyen uygulamalardır (çatı aktarımı, oluk onarımı, boya-badana vb.).

Basit onarım

Yapıların, taşıyıcı sistemine ve plan kurgusuna müdahale etmeden, bozulan ve eksilen malzeme ve mimari elemanlarının uzman değerlendirmesiyle, belgeleme ve irdelemeye dayalı olarak, özgün biçimlerine uygun şekilde onarılması veya tamamlanmasıdır.

Esaslı onarım

Kültür varlıklarının bakım ve basit onarımla çözülemeyen sorunlarına yönelik, çoğu kez birkaç müdahale tekniğinin bir arada kullanıldığı, projeye dayalı uygulamalardır. Müdahalelerin derecesi, yapıdaki hasarların niteliği ve çağdaş kullanımın gerektirdiği donatıların eklenmesi gerekliliğine göre değişir. Hasarlı, ya da eksik olan kesimlere yapılacak müdahale, yapının sunumu ve/veya kullanımıyla bağlantılı olarak malzemelerinin sağlamlaştırılmasından, yeniden yapımına doğru artar.

IV.3.2. Müdahale Yaklaşımları

Sağlıklılaştırma-Rehabilitasyon

Güncel kullanımda çağdaş konfor koşullarını karşılayamayan ve bu nedenle kullanım değerini yitirmiş yapıların, mimarisini koruyarak, onarım ve çağdaş donanımla desteklemeyi kapsayan uygulamalardır.

Yeniden kullanım – Yeni işleve uyarlama

Kültür varlığının özgün işlevi dışında başka bir işlev için kullanılması yönünde alınan kararın gerektirdiği müdahalelerin, restorasyon/koruma projesi kapsamında uygulanmasıdır.

Bu yeniden kullanım sürecinde yapılar kabul edilebilir bir yaşam standardına yükseltilirken, özgünlüğü, bütünlüğü ve anlamı saygı görmelidir.

Taşıma

Taşınmaz kültür varlıkları ve parçalarının, bulundukları yerlerde (in-situ) korunmaları esastır. Ancak, taşınmaz kültür varlıkları için açık ve ortadan kaldırılamaz bir tehdit söz konusuysa ya da bilimsel olarak kanıtlanmış ve seçeneği olmayan toplumsal bir yarardan ötürü başka bir yere nakil zorunluluğu varsa ve bu işlem mümkün ise, hazırlanacak projelere göre taşıma işlemi gerçekleştirilebilir.

Anastylosis

Mimari mirasa ait dağınık mimari parçaları, anıt hakkında fikir verecek biçimde yeniden bir araya getirerek onu belirli bir bütünlüğe kavuşturma yöntemidir. Bu müdahale yeniden yapıyı hedeflemez; yapının ayakta tutulması için gereken çağdaş müdahale ve ekler sınırlı tutulmalı ve öne çıkmamalıdır.

Yeniden yapım

Kültür varlığı değerlerini taşıyan ve toplumsal hafızada güncelliğini korumakla birlikte herhangi bir nedenle yitirilmiş olan yapının gerek kültür varlığı niteliği gerekse kültürel çevreye olan tarihsel katkıları ve toplumsal açıdan vazgeçilmezliğinin tanımlanması durumunda yeniden yapılmasıdır. Yapının içinde bulunduğu kentsel bağlamın değişmemiş, bu değişikliğin toplumsal hafızada yer bulmamış olduğu, eldeki mevcut belgelerin varsayımları en aza indirgeyecek düzeyde olduğu durumlarda (yapı kalıntısı, rölöve, fotoğraf, her türlü özgün yazılı- sözlü, görsel arşiv belgesi vb.) kapsamlı restitüsyon etüdüne dayalı ve kendi parselinde daha önce bulunduğu yapı oturma alanında, özgün mimarisi, malzeme ve yapım tekniğiyle ilk durumuna uygun olarak projelendirilmesi ve uygulanmasıdır.

VI.3.3. Müdahale Biçimleri

Acil koruma önlemleri

Yapının inceleme ve nihai koruma kararları oluşuncaya kadar, daha fazla tahrip olmasını ve çevreye zarar vermesini önlemek amacıyla alınan geçici koruma önlemleridir.

Koruma

Yapı bileşenlerinin sürdürülebilirliğini sağlamak üzere, malzemeleri sağlamlaştırarak var olanı korumak şeklindeki onarım yöntemidir.

Sağlamlaştırma

Kültür varlığının bozulma sürecinin engellenmesi/ yavaşlatılması amacıyla malzemesinin ve/veya taşıyıcı sisteminin dayanımının artırılması, mevcut fiziksel ve mekanik özelliklerinin iyileştirilmesi işlemleridir.

Bütünleme-Reintegrasyon

Kısmen hasar görmüş veya bazı bileşenleri yok olmuş bir yapının eksik bölümlerinin özgün veya çağdaş malzeme kullanılarak tamamlanması işlemidir.

Yapısal İyileştirme

Yatay ve düşey yükler göz önünde bulundurularak, yapının mevcut güvenlik seviyesinin iyileştirilmesi ve en fazla ilk yapım aşamasında sahip olduğu güvenlik seviyesine kadar çıkarılmasıdır. Müdahaleler yapı bileşenlerinin bir bölümünü ya da taşıyıcı sistemin bütününe kapsayabilir. Yapının mevcut taşıyıcı sisteminin, işlevini yeterince yerine getiremediği durumlarda, hasarlı yapı bileşenlerine yapılacak destekler uygulamada farklı müdahale tekniklerini içerebilir. Müdahaleler, özgünlük-güvenlik ilişkisini optimum düzeyde sağlayacak biçimde tasarlanmalıdır.

Güçlendirme

Bir yapının mevcut güvenlik seviyesinin işlev değişikliği ya da standartların gereği olarak yükseltilmesi amacıyla yapılan strüktürel müdahalelerin tümüdür. Kültür varlıklarının mimari bütünlüğüne zarar vermeden, aşağıdaki ilkeler çerçevesinde ve buna uygun geliştirilecek düzenlemeler doğrultusunda ihtiyatla uygulanmalıdır:

1. Geleneksel tekniklerle inşa edilmiş yapılarda strüktürel güvenliği arttırmak amacıyla yapılacak müdahaleler yapının özgün strüktürel bünyesini değiştirmemeli ve geri dönülebilir olmalıdır.

2. Erken modern ve çağdaş yapı strüktürleri söz konusu olduğunda, özellikle kamusal kullanımlarda olması durumunda, yapının özgün niteliklerinin başkalaştırılmasına yol açılmaması öngörülür.

V. POLİTİKALAR

V.1. YASAL VE YÖNETSEL DÜZENLEMELER

Mimari mirasın korunması kamu yararına olan dinamik bir süreçtir. Bu nedenle mimari mirasın korunmasına yönelik yasal düzenlemeler, koruma alanındaki evrensel ilkelerden ödün vermeden yeni kavram ve yaklaşımları içerecek şekilde güncellenebilir olmalıdır.

Yasal düzenlemeler taşınmaz sahiplerini özendirici ve destekleyici bir anlayış içermelidir. Bu doğrultuda devlet, kişi ve kurumların korumaya yönelik yatırımlarını destekleyen ve özendiren yeni önlemler almalıdır. Bu önlemlerin ortak kültürel miras anlayışı içinde tüm vatandaşların yararına olduğu unutulmamalıdır. Kültür varlıklarının, özgün işlevleri olabildiğince sürdürülerek ve içinde yaşayanlar yerlerinde tutularak korunması yönünde politikalar geliştirilmelidir.

Mevcut yasal ve yönetsel çerçevede yetki ve sorumluluklar dağınıktır ve çelişkiler içermektedir. Yapılacak düzenlemelerle bu sorunlar giderilmeli, dil ve eylem bütünlüğü sağlanmalıdır.

Mimari miras yenilenemez bir kaynaktır ve korunması kamu yararınaadır. Bu nedenle mimari miras söz konusu olduğunda farklı mevzuat arasındaki çelişkiler mimari miras yararına özümlemelidir.

Yeni yapılar için üretilen yasal düzenlemeler, teknik hükümler ve standartlar (her durumda) mimari mirasa uygun değildir. Dolayısıyla mimari mirasa özğü düzenlemeler üretilmelidir. Koruma kararlarının alınması sürecinde önemli rol oynayan koruma kurulları, koruma konusunda uzmanlaşmış mimarların yanı sıra bu konuda uzmanlaşmış farklı disiplinlerin temsilcilerinden oluşmalıdır.

Mimari mirasın korunmasıyla ilgili kurumlar bünyelerinde farklı disiplinlerden koruma uzmanları barındırmalıdır. Kuruluş amaç ve hedefleri koruma ile ilişkili olmayan ve bünyesinde koruma uzmanı olmayan kurumlar, bu alanda karar üretmemeli ve uygulama yapmamalıdır. Bu aşamada yer alan tüm uzmanların görev, yetki ve sorumlulukları belirlenmelidir.

Mimari mirasın korunmasından doğrudan ya da dolaylı olarak sorumlu kamu kurum ve kuruluşları, bu konuda geliştirecekleri kuramsal ve uygulamaya yönelik strateji ve ilkeleri, konuyla ilgili uzmanlar, akademik kuruluşlar, sivil toplum örgütleri ve kamuoyunun temsilcileriyle paylaşmalıdır. Koruma kararları olabildiğince en geniş katılımın ve mutabakatın sağlandığı bir ortamda alınmalıdır.

Kamuoyu, korumayla ilgili süreç ve kararlara katılma ve her aşamasından haberdar olma hakkına özel bir başvuru yapmadan sahip olmalıdır.

V.2. KORUMA ALANINDA ALIşAN UZMANLAR

Mimari mirasın korunması doğası gereğı çok disiplinli bir alandır. Kültürel mirasın niteliğine ve sorunlarına bağlı olarak koruma alanında deneyimli veya uzmanlık sahibi mimar, arkeolog, inşaat mühendisi, sanat/mimarlık tarihçisi, kimyacı, fizikçi, şehir plancısı, peyzaj mimarı, hukukçu, işletmeci, ekonomist, iletişim uzmanı, sosyolog, jeoloji mühendisi ve diğer ilgili mühendislik alanlarından aktörler koruma sürecinde yer almalıdır. Koruma alanında uzmanlaşmış farklı disiplinler kendi alanları ile ilgili konulardan sorumlu olmalıdır. “Koruma konusunda uzmanlaşmış mimar” ise bu çok disiplinli alanın bütünüünün eşğüdüm ve yönetiminden sorumludur. Koruma alanında uzmanlaşma tanımının birinci boyutunu eğitim, ikinci boyutunu ise uygulama

deneyimi oluşturmalıdır. “Koruma konusunda uzmanlaşmış proje melliği mimar” ve proje danışmanı uzmanlar, uygulama sürecinde karşılaşılan yeni durumları değerlendirmeli ve czme yönelik kararları ortak olarak almalıdır.

V.3. AKTÖRLER VE PAYDAşLAR

Koruma alanında uzmanlaşmış farklı disiplinlerin yanı sıra, merkezi ve yerel yönetimler, koruma kurulları, uygulamacılar ve mülk sahipleri mimari mirasın korunmasındaki diğer aktörlerdir. Bu aktörlerin farklı aşamalarda ve farklı boyutlarda yetki, görev ve sorumlulukları ana hatlarıyla tanımlanmalıdır.

Üniversiteler, sivil toplum örgütleri, halk, kullanıcılar, meslek odaları, basın yayın organları mimari mirasın korunmasındaki paydaşlardandır.

Aktörlerin ve paydaşların mimari mirasa atfettikleri değerler, tanımladıkları sorunlar ve beklentileri koruma sürecinde bir arada göz önünde bulundurulmalı ve koruma kararları bu şekilde oluşturulmalıdır. Mimari korumanın başarısı bu kararların tüm aktörler ve paydaşlar tarafından benimsenmesiyle mümkündür. Bu nedenle, tüm aktör ve paydaşların katkı ve katılımlarıyla bir mutabakat modeli geliştirilmelidir.

VI. MİMARİ MİRASIN KORUNMASINDA EğİTİMİN ROLÜ

Mimari mirasın korunması, salt yasal kısıtlar ve önermelerle sağlanamaz. Bu konudaki başarı toplumun her bireyinin, koruma olgusunu benimsemesi ve kimliğinin ayrılmaz bir parçası haline getirmesiyle doğrudan ilişkilidir. Mimari mirasın korunması konusunda kamu bilincinin gelişimi, her aşamada verilecek eğitimle sağlanabilir. Bu nedenle koruma eğitimi, her yaşa ve düzeye yönelik örgün ve yaygın eğitimi kapsamalıdır.

Eğitimin hedefleri:

1. Koruma eğitiminin okul öncesi dönemden itibaren ve süreklilik içerisinde uygulanması korumanın toplumca benimsenmesi için önkoşuldur.

2. Koruma eğitiminin başarısı için uluslararası cağdaş koruma yaklaşımları ulusal ve yerel niteliklere göre yeniden tanımlanmalı, bu yaklaşımların uzmanlar tarafından tüm hedef kitlelere doğru araç ve yöntemlerle ulaştırılması hedeflenmelidir.

3. Koruma eylemlerinde görev alan farklı uzmanlık dalları arasında ortak çalışmanın sağlanabilmesi için bu uzmanların temel koruma bilgileriyle ve ortak koruma terminolojisiyle donatılması gerekmektedir.

Örgün Eğitim

Mimari mirasın korunmasıyla ilgili eğitimde, her uzmanlık alanının kendi dalında yapacağı eylemleri çağdaş korumanın kuramsal yaklaşımları çerçevesinde sürdürmesi ana amaçtır.

Koruma çalışmalarının gerek planlama gerekse uygulama aşamasının uzmanlık gerektiren çalışmalar olduğunun bilinmesi ve tüm bu eylemlerin, konu hakkında eğitim almış uzmanlara bırakılması gerekmektedir. Söz konusu eğitim şunları sağlamalıdır:

1. Uluslararası ve ulusal koruma kavramlarını bilmek,
2. Ülkede geçerli olan yasal, yönetsel ve ekonomik koşulları bilmek,
3. Her yapının bağlamı ile ilişkisini fiziksel özellikleri yanı sıra, ait olduğu toplumun nitelikleri açısından da değerlendirebilecek bilgi birikimi ve bakış açısına sahip olmak,
4. Bu bildirgenin yapının tanımlanması ve çözümlemesine ilişkin bölümünde yer alan (bölüm IV.1.) bilgi birikimine sahip olmak.

Mimari koruma projelerinin başarısı, öngörülen hedeflerin uygulamalara tam ve doğru biçimde aktarılmasıyla sağlanır. Bu hedef doğrultusunda, uygulamaları gerçekleştirecek teknik elemanların yetiştirilmesi ve bu elemanların uzmanlıkları doğrultusunda istihdamlarının sağlanması gereklidir.

Yaygın Eğitim

Mimari mirasın korunması, bu kavramın toplumun tüm kesimleri tarafından benimsenmesi ve desteklenmesiyle süreklilik kazanabilir. Bu nedenle kamu bilincini artıracak yaygın eğitimin de tasarlanması gerekir.

Toplumun tüm kesimlerine (birey ve kurumlar düzeyinde) yönelik koruma bilincinin yaygınlaştırılması amacıyla;

1. Birey ve kurum düzeyinde hedef kitlenin tanımlanması,
2. Hedef kitlenin niteliklerine uygun olarak yaygın eğitim programlarının tasarlanması,
3. Kitlesele ve odaklı iletişim stratejisinin oluşturulması, araçlarının belirlenmesi ve uygulanması,
4. Tasarlanan eğitim programlarının ve odaklı iletişim stratejisinin uygulanması sürecinde, üniversitelerin ilgili bölümleri, sivil toplum örgütleri, kurum ve kuruluşlar ile medyanın desteği alınarak iş birliğinin sürekli hale getirilmesi gerekmektedir¹.

¹Bu bildirge değişen ihtiyaçlar ve mimari koruma alanının evrimleşen yapısı içinde ICOMOS Türkiye Milli komitesi tarafından sürekli olarak geliştirilecek bir belgedir; sunulan metin bir bütün olarak ele alınmalı ve uygulamacılara rehber olmalıdır.